

Årsbok

SEV 2018 -kalendern

Svenska folkskolans vänner

Årsbok

SFV 2018
- kalendern

— Årgång 132 —

Svenska folkskolans vänner

Annegatan 12, 4 vån. (PB 198)
00121 Helsingfors

09-6844 570
sfv@sfv.fi
www.sfv.fi

Vi finns på Facebook och Youtube
Twitter: [sfv_forening](#)

Chefredaktör

Johan Aura

Kalenderredaktörer

Wivan Nygård-Fagerudd
Christine Skogman

Redaktion, minnesrunor

Rabbe Sandelin
Hedvig Stenman

Layout

Pia Pettersson

Pärmlayout

Anders Carpelan
Pärbild: Helsingfors stadsmuseum

ISSN 0357-1068 (Print)

ISSN 2243-0261 (Web)

Grano
2018

FOTO: MARICA ROSENGÅRD

I förändringens tid

Vi lever i förändringens tid - på den punkten inget nytt. Så var det för 20 år sedan. Vem läste då sin tidning på datorskärm? Så var det för 100 år sedan, då Finland söndrades av det inbördeskrig som följde på självständighetskampen. Och så var det år 1882 när föreningen Svenska folkskolans vänner grundades. Den språkligt färgade nationalism och de politiska omvälvningar som SFV:s grundare såg var orsaken till att de tog initiativ till en ”verksamhet i det svenska bildningsarbetets tjänst”.

Förändring eller inte förändring är inte frågan. Frågan är hur vi förhåller oss till förändring. Den SFV-kalender du håller i din hand vill ge perspektiv på historien och samtiden, med förändring, utveckling och utbildning i fokus.

Också den vetenskap som står SFV närmast, den pedagogiska forskningen, förändras. När pedagogiken börjat gå i armkrok med hjärnforskningen är

målet en skola som i allt högre grad anpassas till hur hjärnan fungerar rent fysiologiskt. Inom motivationsforskningen talar man om growth mindset som ett avgörande förhållningssätt. Begreppet kan översättas med växandets attityd: alla kan bli bättre på till exempel på matematiskt tänkande. Motsatsen till growth mindset är fixed mindset, där individens förmågor ses som statiska: Kalle är dålig i matematik, Lisa duktig.

En konsekvens av växandets attityd är att eleverna, istället för att betraktas som bra eller dåliga, ses och också själva ser sig som individer som behöver olika lång tid för att lära sig - en lärandeprocess som utgår från barnet. ”Ja-ha”, tänker någon, ”en skola där barnen tar över, och ingen lär sig någonting”.

Zacharias Topelius, årets 200-årsjubilar, anklagades av samtida kritiker för samma sak när han skrev nya läromedel för skolan i Finland: att han utgick från barnets natur, och därmed saknade tilltro till skolan som statlig-samhällelig institution. Om Topelius pedagogiska grundsyn och banbrytande läromedelsarbete skriver professor **Håkan Andersson** i sin artikel, som också korresponderar med skådespelaren **Stina Ekblads** personligt hållna essä om en topeliansk människosyn.

I dag används i allt större utsträckning digitala läromedel och redskap. Här behöver hjärnforskningen hålla jämna steg med den tekniska utvecklingen, för att vi ska kunna använda redskapen på bästa sätt i den pedagogiska processen. I sin artikel om de nya läromedlen och de möjligheter de ger kommenterar SFV:s styrelseledamot, bildningsdirektör **Heidi Backman** denna utveckling.

Det uppdrag som föreskrivs SFV i stadgarna är att ”understödja skolor, barntädgårdar och bibliotek, utge studieunderstöd ävensom stödja andra former av finlandssvenska bildnings- och kultursträvanden”. Här sammanfattas alla donatorers vilja, och i detta finns också SFV:s grundläggande strategiska tanke: det är här nycklarna till svenskans framtid i Finland finns. Här finns också nycklarna till ett allt mer jämställt samhälle, vilket professor **Fritjof Sahlgren** tar upp i sin artikel om skolans jämställdhetsutmaning. Finlands PISA-undersökningar har blottat oroande skillnader mellan flickors och pojkars resultat. Ett svar på utmaningen är en mer genusmedveten skola som leder till såväl ökad trivsel och trygghet som högre resultat och minskade resultatdifferens mellan könen.

Hand i hand med skolväsendets utveckling i Finland går kampen för allmän rösträtt. Historikern **Julia Dahlberg** belyser den genom den finlandssvenska konstnären och författaren **Helena Westermarck**, en av förgrundsgestalterna i den politiska kampen för kvinnlig rösträtt. När kvinnan är i första hand människa, i andra hand kvinna, blir hon inte bara jämvärd utan också jämlik. Denna strävan fortgår genom det sekel av självständighet som följt på republikens svåra första år av inbördeskrig. Med sin roman *Klyftan* var den finlandssvenska arbetarförfattaren **Anna Bondestam** bland de första att skildra händelserna 1918 i litterär form. Journalisten **Pia Heikkilä** skriver om romanens självupplevda bakgrund och det mottagande denna politiskt laddade bok fick. Historieläraren **Sture Lindholm**, som gett ut flera viktiga verk med fokus på inbördeskrigets skeenden, fasor och följder i Västnyland, bidrar med en artikel om krigets nationella trauma och tragedi.

Omvärlden förändras ständigt. Ändå är SFV:s uppdrag lika angeläget 2018 som det var 1882. Den svenska skolan, folkbildningen och kulturen i Finland behöver vänner som engagerar sig, som vill hjälpa och som har medel för att göra det. Vår vinst är att få se vår verksamhet och de stöd vi fördelar främja svensk bildning och kultur i Finland, att se utmaningar mötas med utveckling. Det svenska i Finland behöver en växandets attityd. Det är ur det perspektivet som SFV arbetar.

Wivan Nygård-Fagerudd
styrelseordförande

Innehåll

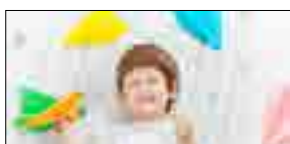
8 *Stina Ekblad*
”Späda stjärna
på livets stråt”

22 *Håkan Andersson*
Han formade vårt land och vårt folk

32 *Heidi Backman*
Framtidens läromedel

42 *Fritjof Sahlström*
Skolans ljusnande jämställda framtid

50 *Julia Dahlberg*
När kvinnan blev medborgare

58 *Sture Lindholm*
Finland 1918

72 *Pia Heikkilä*
Klyftan

78 Minnesrunor

142 SFV år 2017

Kanslichefens översikt	142
Verksamhetsberättelse	145
Resultaträkning	150
Balansräkning	152
Finansieringsanalys	154
Noter till bokslutet	156
Bokslutets underskrift	163
Revisionsberättelse	164
Förteckningar	168
Beviljade bidrag 2017	182
SFV:s donationsfonder 2017	184

”

*Det är viktigt att konstatera,
att trimmad verksamhet även
kan innebära utveckling –
och helt ny verksamhet.*

JOHAN AURA, sid. 142

* *Stina Ekblads festtal vid Nykarleby stads Topeliusfest
14.1.2018 i samband med Topeliusprisets utdelning.*

Topelius 200 år

Konstnären J.A.G. Ackes (Topelius svärson)
teckning till den s.k. konstnärssupplagan
1901. Notera var konstnären placerat sin
signatur! BILD: SLS

”Späda stjärna på livets stråt”

- Zacharias Topelius och mitt fattiga flickjag

*I småbarnsskolan gick i fjol
en liten snäll och fattig flicka,
med ögon som en sommarsol
och rutig halsduk, randig kjol
och strumpor, som hon själv lärt sticka.*

Så börjar det.
Där står hon, och allt verkar bra. Mamma läser, utantill. Jag lyssnar
spänt och ryser i hemlighet, för jag vet ju vad som ska komma. Snäll –
bra. Fattig – mindre bra, dock, det vet jag tidigt: ett utvaldhetens adelsmärke.
Sommarsolsögon, halsduk och kjol, och strumpor har hon inte lärt sig att sticka,
utan hon LÄR HA stickat dem, mamma är noga med att det är så man ska läsa:
strumpor, som hon själv lärt sticka.

Duktig alltså, fast fattig. Just det, nu kommer andra versen:

*Fastän hon var ett fattighjon,
var hon så ren, den lilla fjollan
och snygg om näsan, blank om skon,
men skrynkligt förklä hade hon,
och därför kallades hon Skrållan.*

Det är i *Läsning för barn, tredje boken*, som vi hittar dikten *Lilla Skrållan* eller
Det Skrynkliga Förklädet, först publicerad i Eos 1863. Jag skulle nog inte ha bli-
vit bekant med Skrållan om inte min mamma läst dikten när hon gick i småsko-

lan i Bråtöby på 30-talet, och då lärt den utantill. I min generation var Skrållan bortglömd. Hon är sällan föremål för intresse numera, så jag tycker det känns bra att lyfta fram henne i dag, på författarens 200-årsdag. För hon har faktiskt en del att komma med, trots det sentimentala patos som står kring henne.

Fattighjon, som sagt. Och det var ju illa. Men ändå en särskildhet, för om man är rakryggad och stolt trots fattigdomen har man erövat en sorts moralisk vinstlott. Och hon är snygg och blank, alltså skötsam, men så kommer det, ett tu tre och utan förvarning – det stora kruxet, fläcken, plumpen: hennes förklä är skrynkligt. Visst, på dialekt heter det ”skrällot”, så det var inte svårt att förstå varifrån barnen fick öknamnet: on har skrällot förkäl! SKRÅLLAN!

*Vad hjälpte det att hon var klok
och kunde stava tryckt och skrivet
och läste flinkt "Naturens bok"?
Ack, förklä, förklä var på tok,
och det var Skrållans sorg i livet.*

Ja, sådär orättvist är det. Man kan läsa, man kan skriva, man kan skogen, bären, djuren, årstiderna, man sköter sig och snyter näsan, man putsar skorna och man stickar sina egna strumpor, man är snäll och man glittrar med ögonen – men har belackarna bitit sig fast vid en viss detalj, då är det klippt. Det är väl inte så farligt att förklädet är skrynkligt? tänkte jag, och visste med detsamma, att det är det visst. Man ska inte bara vara hel och ren och snäll, man ska också vara som alla de andra. Stora sorgen i livet är att man inte är som de andra.

*- Hur kan man sådant förklä ha? -
Sad' lärarinnan; det är ynkligt.
Säg, har du sopat spisarna
och burit mat åt grisarna?
Och varför är ditt förklä skrynkligt? -*

Nu blir det hemskt på riktigt. Det visar sig att det inte bara är barnen som mobbar. Lärarinnan är med. Lärarinnan hånar. Det är rysligt, det gör ont i hela kroppen. Mamma läser så att jag tydligt hör att spisarna rimmar på grisarna.

*Det hörde lilla Skrållan på
och teg bedrövad under trätan;
men nästa gång kom hon ändå
med förklä, skrynklat likaså
på både avigan och rätan.*

Man tiger och lider. Vad annat kan man göra? Man kan inte berätta den pinsamma sanningen.

*- Det går ej an, det är ej rätt -
sad' lärarinnan. - Kära Skrålla,
är förklä ej i morgon slätt,
så skyll dig själv, mitt barn, för det,
om du i skamvrån får dig hålla.*

En ställe där man ska stå och skämmas. En vrå, en hörna. En vanlig knut i klassrummet, och den kunde förvandlas och bli skammens utsatta plats. Jag, som gick i småskolan – ja, det ordet användes ännu ibland då, på sextioalet – kommer ihåg skamvrån, och att jag en gång ställdes där, med ryggen mot klassen.

Förseelsen minns jag inte, men skammen. Hur det brände i ryggen och hur kroppen kroknade till och blev mindre.

*Jo jo, här var processen kort,
här hjälpte ej att saken skruva,
och Skrållan stackare gick bort
med ögon av den röda sort,
som när man har en duktig snuva.*

Skrållan går hem, rödögad och förgråten, utan att ha försvarat eller förklarat sig, utan att ha sagt ett enda ord uppenbarligen. Här hjälpte ej att saken skruva! Men:

*Nu hände nästa morgon, att
just lärarinnan gick till hamnen,
där såg hon Skrållan, sysselsatt
att plocka stickor som en skatt
och bära vedträn uti famnen.*

I hamnen, ja, där ligger vedskutor, där lastas av och på, klart att några stickor och pinnar blir liggande. Men det gäller att vara tidigt ute, före de andra små fattiglapparna, för Skrållan är säkert inte en ensam plockare. – Vad gör lärarinnan i hamnen? Råkade hon bara gå förbi? En tidig morgonpromenad? Behövde hon luft inför dagens gärning, behövde hon samla sig? Hon fick sig i alla fall en lärdom.

*Ty så gick Skrållan alla dar
att tigga litet ved från skutan,
och, klädd till skolan, som hon var,
hon veden till sin mamma bar
Som annars nog fått frysa utan.*

Åh, hon plockar inte bara! Hon tigger! Och mamman fryser – det är alltså vinter! Det här blir värre och värre!

*Då märktes nog varav det kom,
att Skrållans förklä satt så illa,
och lärarinnan tyckte som
hon intet låtsade därom,
men inom sig så log hon stilla.*

Lärarinnan ger sig inte till känna. Hon låtsas intet därom. Och det där stilla leendet inombords är förhoppningsvis ett leende blandat med lätta samvetskval. Hon har gett Skrållan en utskällning och hotat med skamvrå, dessutom mobbat och hånat henne – att bara le litet stilla inom sig räcker inte!

*När Skrållan kom till skolan nu,
förlägen, rädd och röd om näsan,
begynte barnen sjuttisju
att titta bort mot skamvrån - hu!
där Skrållan skulle få sig snäsan.*

Där står hon igen, med sänkt blick, snorig, med nariga röda vinterhänder, hon är skammen personifierad, hon vet vad som komma skall. Sjuttiosju par ögon mäter hennes skrynkliga uppenbarelse, sjuttiosju par öron väntar på att få hö-

Lilla skrållan

eller

Det skrynkliga förklädet

”

*Ty så gick Skrållan alla dar
att tigga litet ved från skutan,
och, klädd till skolan, som hon var,
hon veden till sin mamma bar
Som annars nog fått frysa utan.*

Vinjettbild ur Läsning för barn II. BILD: SLS

ra lärarinnan uttala det fasansfulla ordet SKAMVRÅ. Det är säkert första, andra, tredje och fjärde klassen i samma rum, fattiglappar och snorungar allihopa, men uppenbarligen med släta förkläden.

*Men lärarinnan sad': - Min vän,
kom hit, min kära, lilla tippa!
Väl är ditt förklä skrynkligt, men
nu vet jag rätta orsaken,
och skamvrån skall du nu få slippa!*

Åh, vilken lättnad! Lärarinna kallar Skrållan för sin vän, sin kära, sin lilla, sin tippa! Och det var roligt att höra ”orsak-en” rimma på ”skrynkligt, men”! Den här versen är en fröjd, en höjdpunkt, ett alldeles särskilt litet jubel.

*Visst är det bra att putsad gå
och vara mån om sina kläder;
men mycket bättre är ändå
att vara i sitt hjärta så
att det båd' Gud och mänskor gläder.*

Ja, ja, ja, tänkte mitt flickhjärta. Hel och ren och god ska man vara, det ska jag också vara, det vill och kan jag vara, det måste jag vara! O, det yttre betyder ingenting så länge det inre är gott!

*Och efter förklätt skrynklats, när
du gick att ved åt mamma samla,
så tag det nya förklätt här,
och det med samma hjärta bär,
som du har burit förr det gamla.*

Har lärarinnan hunnit sy ett nytt förklä efter sin morgonpromenad till hamnen, eller ger hon henne ett av sina egna? Är det inte för stort? Det gör inget i så fall. Det är tanken som räknas. Det goda hjärtat. Det stilla leendet inombords innehöll således tanken på ett nytt förklä. Och inte bara det:

*Men att det ej må skrynklas mer,
så skall jag ved åt mamma skicka.
Och "Skrållan" är ej öknamn mer,
det är ett namn, som heder ger,
och det har du förtjänt, min flicka.*

Inte bara ett nytt förklä – också ved ska Skrållan få, och Skrållans frusna gamla mamma! Ska lärarinnan ta ved ur sin egen vedhög? Ska hon skicka en av Skrållans klasskamrater hem till henne, med en korg? Ja, det ska hon. Och Skrållan inte bara slipper skamvrån, hon pryds med ett det goda hjärtats emblem, en hedersstämpel.

*Så sagt. Och alla barn i fjol,
de tyckte just precis detsamma;
och Skrållan sken just som en sol
uti sitt förklä och sin kjol,
när hon gick hem igen till mamma.*

Den sista versen är underbar. Man skiner själv som en sol när man läser den, av glädje över att Skrållanberättelsen slutade så gott. Man ser henne framför sig, och man ser alla barnen i fjol framför sig, rad efter rad av pulpeter, hårt flätade flätor och förklä, ullsockor med istovor som smälter till små smutsiga pölar under kängorna, snornäsor och vadmal.

Fattig men snäll!

Att växa upp i Österbotten på 1960-talet var att växa upp med 1800-talet i ryggen. Jag kände så tydligt att Skrållanflickan och alla andra fattiga flickor jag läste om var autentiska och fanns i min närhet, rentav inuti mig själv. De hade gått före, och det var inte alls länge sen de satt med sina smutsiga skrynkliga förkläden och lappade strumpor i någon spisvrå. Jag kände deras närvaro, hur de var klädda, hur de luktade, jag kände dem frysa i trasiga kängor, jag märkte deras magra fingrar genom tunt stickade vantar. Ibland kände jag rentav deras hunger i mig.

De fanns.

Topelius var den främste påminnaren om de fattiga flickorna som gått före, men han var inte den enda.

Lina Sandell berättade om Lilla Svarta Sara, ett fattigt negerbarn så glatt, hon som ligger på en usel bädd av halm och strå och minns den vite lärarens ord om den gyllne staden –

*Allt svagare ännu blir rösten:
"En gyllne stad" – "en gyllne stad"
"och ingen död" – och med den trösten
Hon somnar slutligt in så glad*

– och inte nog med att hon somnar in glad, hon musicerar också västerländskt däruppe i "den nya staden" –

*Nu lockar hon de toner klara
Ur harpan fram med fröjdfullt mod.
Ty se, den lilla svarta Sara
Är vit och skär i Lammets blod.*

Kunde man annat än gråta ljuvt, sjunga så rösten brast, leva sig in i dem, de fattiga flickorna? Jag var ju en av dem. Jag låg också där, på halm och strå, med skrynkligt förkläde. Jag var fattig, men hel och ren, och mitt hjärta var gott! Det gjorde inget att jag var ful, så länge jag var snäll! Jag älskade orgelharmoniets mjukt framtrampade toner, som vågor vaggade de rakt in i mitt vidöppna hjärta:

*Ett litet fattigt barn jag är
Men glad jag är ändå;
Jag vet min gode Fader kär
Bär omsorg om de små.*

Och så fanns dikterna. Om Salami och Zulamith, som skildes åt av natt och död och sorg och synd också men som förenades i sitt byggande av Vintergatan. **Dan Anderssons** *En spelmans jordafärd* fanns, om fyra svarta män som bär en kista med en död spelman, fattig, underlig och ensam. **Erik Axel Karlfeldts** *Min guddotter*, om lilla Anna vars "hals ej längre är sjuk", eftersom hon nu ligger fin och vit i kistan, i spetsar och bårder, med händerna knäppta till aftonbön/just när solen sjunker till ro bortom sjön. Fattigdom, sjukdom, svält, utanförskap, ja

allt detta fanns, allt detta var en så självklar del av min fantasivärldsbild, att den emellanåt var verkligare än den verkliga värld jag befann mig i. Det var som om det var så nära, allt det svåra, svarta, allt det där som kostade på.

Om man som jag är född i mitten av 1950-talet i Finland är man ett barn av kriget. Krigstidslukten, krigstidsfattigdomen, surrogatkänslan, plikt-känslan och soldatkänslan har man i sin ryggsäck, även om ingen någonsin sagt något, visat något eller ens andats något om allt detta. "Arma fattiga Finland", så suckade mamma ibland, det minns jag nog, och jag upptog det ödesdigert i min tungsinnessamling, men känslan var, att armodet och fattigdomen var något vi höll på att lämna bakom oss. – Och ändå. Man kunde aldrig vara riktigt säker. Det fanns ett askgrått hungerspöke bakom lidret, och i skogarna drog tunna skogsminnen om elände och om överlevnads-kamp omkring. I min värld var de nästan synliga. Och jag tänker ibland, att de var äldre än krigsminnena, de var rester från hungeråren 1867–68.

Vi läste om nödåren i skolan, men det är som om min upplevelse av dessa år inte bara är skolkunskap, de är som om de fanns internerade i mig, som om jag hade hört om dem i rakt nedstigande led från någon som upplevt dem och överlevt dem. Och så kanske det var? Jag kan inte påminna mig någon särskild röst, någon gammal släktings berättelser, men det kan ändå mycket väl vara så, att hungerårens fasor har traderats rakt in i en flicka som föddes nästan hundra år senare. Jag bär dem med mig, och de undermedvetna, närmast drömlika, eller snarare mar-drömslika minnena av dem vävs ihop med Zacharias Topelius sagor och dikter, och med mitt fattiga flickjags uppseendeväckande fascination av eländesskildringar och berättelser om barn som mot alla odds klarade sina liv tack vare rena hjärtan och inre resning. Kulla-Gulla. Den lilla prinsessan. Barnen ifrån Frostmofjället. Emily, Pollyanna, Oliver Twist, Sunnanäng, Anne på Grönkulla, **HC Andersens** berättelser om den lilla flickan med svavelstickorna, den lilla sjöjungfrun, flickan som trampade på brödet, den fula ankungen, och så vidare.

"Du lilla barn som nalkas hitåt/på din faders snöiga grav/du späda stjärna på livets stråt/du bubbla i tidens hav." Det är det nya året som Topelius beskriver så i sin dikt *Nyåret 1854*. Det är en fin bild av någonting nytt, inte bara ett år, också en ny människa. Det är lätt att identifiera sig: ja, jag är den späda stjärnan, bubblan i tidshavet, jag är lilla snoriga Skrållan med förklädet, jag är fattig-ungen på min faders snöiga grav.

– Zacharias Topelius diktar för min inre fattiga flicka.

”Hvarför utsträcker icke trashanken sin hand att krossa denna bräckliga ruta, som nekar honom att stilla sin hunger eller tillfredsställa sin roflystnad?” frågar sig Topelius i ett resebrev från London 1862, året innan Skrållan, och svarar själv, att det är lagarnas band, som håller de hungrande tillbaka. ”Den bräckliga rutan är starkare än en mur av järn.”

Ja, Topelius kan också vara indignerad, rasande rentav, och skriva så krasst ironiskt att man hajar till. Trashankarna står tysta utanför fönstret och champagnefesten, jag ser dem nog. Jag ser Lilla Skrållan och hennes snoriga klasskamrater stå där, tillsammans med HC Andersens svavelsticksflicka och dagens utsatta barn, de som sliter på betonggolvi i undangömda fabriker, de som plockar sopor på jäsannde avfallsberg, de som misshandlas, missbrukas, fråntas barn- dom och lek, flyr för sina liv, skräms av krigens ljud, lukter, blod och förtvivlan.

De spåda stjärnorna på livets stråt, som vi alla bär ansvar för.

Zacharias Topelius lyfte fram dem, och han lärde mig att identifiera mig med dem så till den milda grad att jag, när jag stod framför spegeln och iakttog att jag blinkade ovanligt sällan, som de svältande barnen i Biafra på TV-nyheterna, var övertygad om att jag höll på att svälta ihjäl. Vi värjer oss mot dem, försöker blunda för dem, driva bort dem – men inget av allt detta kan vi. De står där stillsamt och lyser, de spåda stjärnorna på livets stråt, de rödgråtna Skrållorna med sina skralloga förkäl och sin renhjärtade uppmaning till oss: se oss, hör oss, vi är ni.

Tack, Zacharias Topelius, 200 år i dag, för att du lärde mig, att mitt fattiga flickjag i själva verket är mitt vuxenlivs största rikedom.

Han formade vårt land och vårt folk

Topelius som skolkritiker och läseboksförfattare

Genom läseböckerna Naturens bok och Boken om Vårt Land banade Zacharias Topelius nya pedagogiska vägar och utmanade gängse uppfattningar om hur barn borde undervisas.

I den första av tre skolkritiska artiklar, med rubriken *Den lärda skolan gentemot opinionerna* från 1866, hävdade **Topelius** att skolbildningen i allmänhet och den ”lärda skolan i synnerhet, står på en ärftlig grund, som är grundväsentligen falsk.” Han utmanade den pedagogiska sakkunskapen och skrev i sin andra artikel *Lifsfrågor och språkfrågor*, också den i Pedagogiska föreningens tidskrift, ”att jag för ett träskepp i strid mot monitorer och måste vid första dusten borras i sank.” Men han var dock övertygad om att man i en framtid skall fatta, att skolans sanna uppgift är ”att uppfostra hela människan, icke allenast förståndsmänniskan.”

I denna formulering låg hans generalangrepp på skolan som utgjorde den skollideologiska fond mot vilken ansatsen i hans två läseböcker *Naturen bok* och *Boken om Vårt Land* skall ses. Vilken skolvärld mötte då Topelius och hans två läseböcker?

En skolvärld i förändring

I finländsk skolutveckling är 1800-talet en tid av genomgripande förändringar. Den kyrkliga folkundervisningen, huvudsakligen som en förberedelse för konfirmationen, var innehållsligt alltför begränsad i förhållande till det föränderli-

Z. Topelius, Toini Topelius, Eva Topelius-Acke, J.A.G. Acke och Alta Dahlgren på Zacharias Topelius 80-års dag i biblioteket på Björkudden. FOTO: SLS

ga samhällslivets krav. Från 1850-talets slut vidtogs därför förberedelser för införandet av en statlig-kommunal folkskola med **Uno Cygnaeus** som den framväxande folkskolans energiske förkämpe. På den lärda skolans område skulle den starka förankringen i de klassiska språken angripas och mot slutet av seklet bryter en ny bildningssyn fram med inriktning på naturvetenskap, moderna språk och nationella bildningssträvanden. Men det klassiska bildningsidealet höll fortfarande ett fast grepp om den lärda skolan vilket skolordningen från 1872 är ett gott bevis för. Latinet erhöll 49 veckotimmar i det åttaklassiga lyceet då modersmålet fick nöja sig med 11. Men på 1880-talet bröts det klassiska bildningsmonopolet.

Den expanderande folkundervisningen på modersmålets grund och den lärda skolans motsvarande expansion och nyordning mot seklets slut, innebar att ett växande och ett allt heterogenerare elevmaterial fyllde landets skolor. Denna förändring ställde i sin tur nya krav på undervisningen, lärarna och inte minst på tidsenliga läse- och läroböcker. Något av dessa förändringens vindar måste ha föresvävat den kunnige skol- och prästmannen **Edvard Bergenheim**, då planerna på en läsebok kring det framväxande fosterlandet dess natur, historia och kultur, tog form.

Topelius får uppdraget

Det var inte överraskande att nyutnämnde ärkebiskopen Bergenheim i maj 1851 vände sig till Topelius som tänkbar författare till den planerade läseboken. Topelius studier i Finlands historia, huvudredaktörskapet för *Finland framställt i teckningar* och hans redaktörskap för *Helsingfors Tidningar* gjorde honom väl meriterad för den tilltänkta uppgiften. I sina *Självtvbiografiska anteckningar* noterar Topelius med tacksamhet Bergenheims initiativ. På grund av den omfattande och mångsidiga uppgiften hade Topelius under arbetets gång, gått in för att dela upp utgivningsprojektet i två böcker *Naturens bok* och *Lefnadens bok*, vilket han underrättade ärkebiskopen om i ett brev från september 1855, och som han bekräftade i förordet till *Naturens bok*, som kunde ges ut 1856. Det var en händelserik tid för Topelius. Han hade valts till historielektor vid Wasa Gymnasium, men inflytelserika kretsar i huvudstaden hade aktiverat sig för att kvarhålla honom i Helsingfors. Vid kejsarens besök i mars 1854 utnämndes han till e.o. professor i Finlands historia. Topelius blev universitetets man och nådde därmed en position som bättre motsvarade hans kompetens och begåvning.

” Eftertanke och fantasi skulle känneteckna texten, läseboken skulle i tid följa genast efter abc-boken, högläsning ur boken skulle dominera undervisningen och därtill borde uppmärksamhet ägnas språkets byggnad, satsläran och ordböjningen.

I förordet till *Naturens bok* angav Topelius kortfattat de tankar och förslag som åtföljde ärkebiskopens uppdrag för hur boken borde utformas. Eftertanke och fantasi skulle känneteckna texten, läseboken skulle i tid följa genast efter abc-boken, högläsning ur boken skulle dominera undervisningen och därtill borde uppmärksamhet ägnas språkets byggnad, satsläran och ordböjningen. Med lämpliga frågor och förklaringar skulle sedan eftertanke fästas vid innehållet som en förberedelse för ”framtida strängare läroämnen”. Av förordet framgår också att Topelius hade bekantat sig med flere, främst nordiska, föregångare på barnlitteraturens område. Men, tillade han ”ämnet har synts mig för skolornas första behof och vårt lands lynne fordra en ny uppställning”.

Efter det att *Naturens bok* utkommit skrev han till ärkebiskopen i slutet av november 1856 att han nu under julferierna skulle gripa tag i den andra boken. Men i nitton år, utbrister han sedan i *Självtvbiografiska anteckningar*, ”har denna bok blivit planlagd, nedskriven, omskriven, nedlagd, återupptagen och åter omskriven”. Boken hade synbarligen berett Topelius stora bekymmer både till innehåll, stil och utformning. Titeln på boken hade han också ändrat. Under vistelsen i Karis-Lojo sommaren 1875, med dess storslagna och omväxlande natur, hade den nya titeln mognat fram. Verket skulle heta *Boken om Vårt Land*, en titel som anspelar på Runebergs nationalsång.

Läseböckernas utformning och pedagogiska natur

Trots att de två läseböckerna har olika innehåll, är de till sina pedagogisk-didaktiska utgångspunkter starkt likartade. Bägge böckerna bar den gemensamma rubriken *Läsebok för de lägsta läroverken i Finland*, vilket innebar den framväxande folkskolan och den lärda skolans lägsta klasser. Bägge böckerna är uppdelade i avsnitt med rubriken *Läsningar*. Läsningarna i *Naturens bok* följer naturens redan givna fenomen och blir därför fler och kortare, medan *Boken om*

Zacharias Topelius hos familjen Lybeck, på Charlottenlund på Alörn 1892. FOTO: SLS

Vårt Land är uppbyggd kring större tematiska helheter, som avspeglar författarens val och gestaltning, och blir därför färre, men längre.

I böckernas förord ger Topelius ett slags programförklaring som belyser hans syn på böckernas uppgift. Han betonar den dubbla progressionen, alltså hur relationen mellan innehåll och språk, borde följas åt. I *Naturens bok* noterar han kortfattat att läseboken ”har den trefaldiga bestämmelsen att stadga innanläsningen, öfva tankeförmågan samt tidigt ingifva kärlek för kunskap och vetande”. I *Boken om Vårt Land*, som ju utkom nära tjugo år senare, är han utförligare och betonar inledningsvis att ”Ju lägre ned en läsebok ställes i åldersklasserna, såsom ett af de första, vägbrytande bildningsmedlen, desto högre måste man ställa dess uppgift”. Därefter noterar han att dess uppgift icke allenast ”är att inöfva en korrekt läsning och uppfattning af det lästa; den bör på samma gång, under lärarens handledning, bringa fasthet, reda och följdriktighet i lärjungens tankeförmåga. Och med dessa formela och logiska syften bör läseboken förena ett tredje, ett ideelt, nämligen att ingifva kärlek till en viss berättigad krets af tankar eller känslor samt längtan efter en högre insigt deri.”

Då det gällde kärlek till ”*kunskap och vetande*”, som ju fanns angivet i förordet till *Naturens bok* har säkerligen relationen till vetenskapen sysselsatt författaren. Han höll dock fast vid sin kristna utgångspunkt och skriver: ”Att jag sökt göra det kristligt, lärer den stränga vetenskapen förlåta mig, likasom att jag sökt med varsam hand lyfta slöjan från barndomens illusioner och, der det varit möjligt, skona dem.” Beträffande *Boken om Vårt Land* var det naturligare för historikern och geografen Topelius att förmedla en av forskningen dokumenterad bild av landet och dess utveckling, även om det på alla områden inte rådde enighet i synsätten.

Den goda undervisningens kännetecken

Utöver dessa allmänna iakttagelser kan man urskilja närmast *fyra pedagogiska grundtankar* i böckerna, som här översiktligt skall lyftas fram och kompletteras med de åsikter han hade framfört i sina debattartiklar, uppfattningar som han sedan återkom till i den postumt utgivna *Tänkeboken*.

Topelius egen uppväxt och familjebakgrund gjorde honom införstådd med en skolsyn som betonade *barnet och hemmet* som utgångspunkt för skolans arbete. I denna hållning ingick respekt för barnets natur. I sina debattartiklar hade han betonat detta, vilket gav professorn i pedagogik Z.J. Cleve anledning att

Det ges, i min tanke, ingen olyckligare, ingen mer naturvidrig uppfostran, än den, som i förtid frånrycker barnet dess oskuldsblick öfver världen och inkastar tviflet uti dess själ...

i två artiklar kritiserar den, som han menade, Rousseauskt inspirerade pedagogiken, som han betraktade som ett angrepp på skolan som statlig-samhällelig institution. Men någon motståndare till skolan var Topelius förvisso inte, men han ville se en skola som beaktade barnets natur, som utgångspunkt för lärande och undervisning.

I *Naturens bok* leds läsaren ofta in i vetandets och trons värld genom dialoger mellan familjemedlemmarna ofta med fadern som kunskapskälla och auktoritet. Härigenom skulle läroprocessen få ett varsamt och till barnet anpassat förlopp. I förordet till *Naturens bok* skriver han: ”Det ges, i min tanke, ingen olyckligare, ingen mer naturvidrig uppfostran, än den, som i förtid frånrycker barnet dess oskuldsblick öfver världen och inkastar tviflet uti dess själ...” I förordet betonade han vidare att han försökt följa den naturliga utvecklingen hos barnet från det nära till det mera fjärran, från hemmet till djuren och växterna och därefter stegvis ut i världen.

I *Tänkeboken* återkom Topelius till temat och konstaterade att reflexionen, som klyver barnets värld i spillror, förvisso måste komma men inte i förtid, inte förvandla ”knoppen och blomman genast till frukt”. Han kritiserade de föräldrar och skolmästare som i förtid vill lyfta det okunniga barnet till förment högre höjder. De skall aldrig kunna, konkluderar han, ”återköpa de skulder af tro och lycka, dem de frånrofvat sitt plundrade barn.” Med tanke på den skolsyn som avtecknar sig i Topelius ställningstagande är det inte överraskande att han i *Tänkeboken* lyfte fram de Frøbelska barnträdgårdarna som goda institutioner för den växande, hela människan ”där man vårdar och vattnar hennes naturliga rot”.

Barnträdgårdens omsorg om *den hela människan* i barnet, skulle också gälla de följande skolvivåerna och kan ses som en andra grundtanke hos Topelius. I bägge läseböckerna ger textinnehållet, dikterna och illustrationerna sammantaget, uttryck för en strävan att ta tillvara och stimulera hela människan, hennes

fantasi, känslor och kunskaper. Skolans uppgift är ”att uppfostra hela människan, icke allenast förståndsmänniskan” skrev han ju i en av sina debattartiklar 1867. Han hade också noterat att vi har en ”vetandets helgondyrkan” i vår skola.

Med talet om helgondyrkan såg han kyrkan som medskyldig till den missriktade intellektualism, som i sekler kännetecknat skolan. I *Tänkeboken* skulle han återkomma till detta och gav i komprimerad form, uttryck för sin uppfattning: ”Medeltidens skolastik införde tankens uppfostran i trons lydnad som det viktigaste, och därav hände att, i en senare tid, boken som tankens tolk och budbärare blef skolans främste, slutligen ende lärare.” Långt in på 1800-talet var skolan ännu, konkluderade Topelius, ”en järnhård kyrkas järnhårda dotter, lag utan evangelium”.

Koncentration och fördjupning i undervisningen var en tredje grundtanke som Topelius förde fram i stället för en mångfald av ämnesinnehåll. Slagordet löd *multum non multa*. I förordet till *Boken om Vårt Land* skriver han att han velat undvika ”ett tätt ombyte af olika ämnen” som lätt leder till splittrad uppmärksamhet och förvirrad tankeföljd. Han hade i stället utgått från ”en begränsad krets af föreställningar, inleda mellan dem en naturlig förbindelse och lika som bygga broar från tanke till tanke”. En berättigad omväxling i innehållet har jag icke, skrev han vidare ”velat söka i en mångfald af ämnen, utan i uppvisandet af samma ämnes olika synpunkter.” Han hade också riktat sig mot det stora antalet språk, hela nio stycken, som ingick i den lärda skolan. Skolan måste sammanväga sitt innehåll utifrån en grundläggande idé och inte bli ett konglomerat av sinsemellan konkurrerande ämnesintressen, blev hans konklusion.

Beträffande läseböckernas påverkande kraft i undervisningen avtecknar sig en fjärde grundtanke i Topelius skolsyn, *lärarens levande kraft*. I förordet till *Boken om Vårt Land* skriver han: ”Läraren och Lärarinnan, af hvilka bokens lefvande kraft beror, torde för olika åldersklasser utvälja olika ”läsningar”.” Men också eleverna måste på ett personligt plan beröras av undervisningen. Det räckte inte med fäderneslandet som kunskapsämne. Eleven måste göras personligt förtrogen med sitt land och folk. Han inskärpte ytterligare ”elevens personliga pligter mot fäderneslandet”. Men nu står de högsta målen i livet där ”som teorier utan personlig tillämpning och aldrig kräfvat någon personlig uppoffring!”, skrev han i sin sista debattartikel *Skolan och fäderneslandet* 1867. För att konkretisera allvaret i sitt tal om uppoffringar, antydde han att vapenövningar borde införas i skolan. Utan dylika övningar kan gossen inte få

någon klar föreställning om sin plikt mot fäderneslandet. Utan denna försvarsvilja ”blir gossen inte en fullgiltig man i ädla fäders spår; huru skall denne pilt en dag förstå att värna sitt lands sjelfständighet”.

Läseböckernas formande kraft

År 1875 kunde så *Boken om Vårt Land* komma ut sedan, som ovan nämndes, den blivit ”nedskriven, omskriven, nedlagd, återupptagen och åter omskriven” och fick nu vid sidan av *Naturens bok*, börja sin framgångsrika väg in i landets folkskolor och i läroverkets lägre klasser. Boken skulle utkomma i ett flertal upplagor redan under Topelius livstid och därefter i nya upplagor långt in på 1900-talet. Den åldrande ärkebiskopen Bergenheim, han skulle avlida 1884, hann, säkerligen med stor tillfredsställelse, erfara att hans läseboksinitiativ rönt stor framgång, med just Topelius som den utvalde författaren.

Det framväxande fäderneslandet hade fått en läsebok som formade och band samman landet och folket, dess historia och samtid, och som genom sin pedagogiska strategi och språkliga utformning, nådde de uppväxande generationerna. I sin kritik av kyrkans bidrag till en ”vetandets helgondyrkan” hade han ju utpekad boken, ”tankens tolk och budbärare”, som skolans främste och snart ende lärare. Nu hade han själv skrivit en bok som också strävade till att bli en tolk och en budbärare, men nu för *hela människan* och *hennes fosterland*. Försöker jag så sammanfatta Topelius pedagogiska hållning, där förutom vetande också fantasin, känslan och fosterlandets krav på vilja och engagemang måste finnas med, kunde sentensen lyda: *Att veta och känna, att vilja och handla!*

Men året innan *Boken om Vårt Land* kom ut hade Topelius i en tidskriftsartikel känt sig tvungen att återkomma till sitt pedagogiska kärnproblem: ”Allt ännu är förståndsbildningen den stora saliggörande lagen. Lexan är hufvudsak, menniskan bisak.” Han hänvisade till tidens krav och konstaterade: ”Begär medborgare, icke boklärde; viljor, förmågor och kraft i alla riktningar, icke ett ofruktbart kapital af vetande, utan rötter i lifvet och inmagasineradt för en examen.”

I sin orädda skolkritik, i sina läseböcker och därtill fördjupat i *Tänkeboken*, stod han fast vid sin övertygelse om, att allt det människan, i sin helhet, bär med sig, måste uppmärksam men också varsamt tas till vara och odlas.

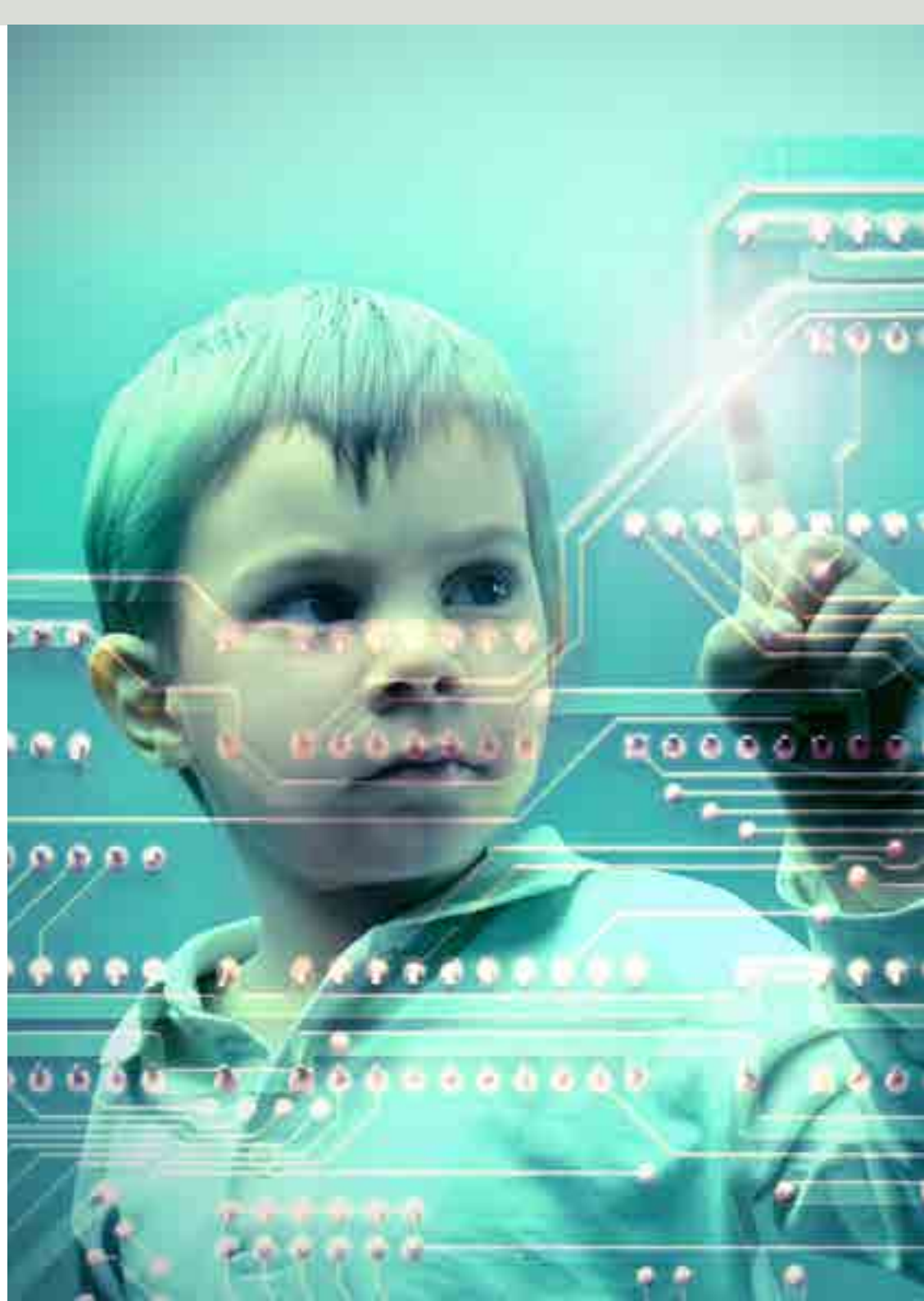

Framtidens läromedel

De första PISA-resultaten som publicerades år 2001 slog världen med häpnad och allra mest förvånade var finländarna själva, som toppade den av OECD gjorda undersökningen om lärresultat. Finland hör fortfarande till de bästa länderna i PISA-undersökningen. Toppresultat är bra, men besvärliga att handskas med. Det blir lätt så att man slår på bromsen och slutar utveckla skolan av rädsla för att försämra.

Det tog flera år innan vi började förstå vad framgången beror på. Det handlar bland annat om att vi har akademiskt utbildade lärare, att läraryrket är respekterat, att vi har ett jämlikt samhälle med små skillnader mellan skolorna och det handlar väldigt mycket om den tillit som finns inbyggd i vårt system. Finland hör till de få länder som inte i den grundläggande utbildningen har kontrollfunktioner eller standardiserade test. Lärarnas fokus ligger istället på själva lärandet och läraren ges breda ramar att utforma undervisningen.

De här grundbultarna är viktiga att hålla kvar när vi fortsätter utveckla skolan. Skolan har alltid kommunicerat med omvärlden och levt i tiden. **Aleksis Kivi** skrev år 1870 om de sju bröderna som anpassade sig till jordbrukssamhället genom att lära sig läsa. Skolan var också en viktig del av samhällsutvecklingen då **Topelius** skrev läromedel i mitten av 1800-talet, när folkskolan kom till i slutet av 1800-talet, när läroplikten trädde i kraft 1921, när grundskolan kom till på 1970-talet i samband med en stark urbaniseringsvåg och när skolan utvecklades under lågkonjunkturen på 1990-talet samtidigt som Nokia fick sin globala framgång. Skolutvecklingen på 1990-talet har till exempel **Pasi Sahlberg** lyft upp som en direkt orsak till de goda PISA-resultaten och **Jorma Ollila**, Nokias vd på 1990-talet, har alltid betonat betydelsen av Finlands utbildningssystem.

Även om läroplanen från 1994 gav goda resultat, lever vi nu i en annan tid, där barnen bland annat växer upp med smart utrustning, som möjliggör att de spelar, samspekar, upplever och lär sig virtuellt när och var som helst, inte bara i skolan. Många barn lär sig en förbluffande god engelska utanför skolan, eftersom de redan som barn kan ha daglig kontakt med barn i andra delar av världen.

Den nya läroplanen, som trädde i kraft år 2016, återspeglar den här verkligheten. Den betonar elevens aktiva roll i sitt eget lärande, den betonar skapandet av kunskap individuellt, men också tillsammans. Lärares roll som handledare blir alltmer viktig. Det handlar inte om att lämna eleven ensam med inläringen utan stöd, som det ibland felaktigt sägs i debatten. Ibland har man jämfört Finlands nya läroplan med Sveriges misstag på 1990-talet, men då har man inte förstått att omständigheterna i Finland är väldigt annorlunda än i vårt grannland. Finland har akademiskt utbildade lärare med stor professionalitet och stark ämneskunskap. Vi har en stark tradition av att fokusera på elevens lärande och att lägga in stöd genast när det behövs. Tidigt stöd, tidigt ingripande och förebyggande arbete har de facto ytterligare förstärkts med de reformer om trestegsstöd, det vill säga stöd för inläring och specialundervisning, och elevhälsa som gjorts under 2010-talet.

Den nya läroplanen betonar också fenomenbaserad undervisning, som bygger på mångsidiga ämnesövergripande kompetenser som behövs i framtiden, till exempel digital kompetens, vardagskompetens eller multilitteracitet. Ändå betonar man lika mycket som tidigare ämneskunskapen i den finländska skolan.

Det behöver inte vara fel med pulpeter i rad och en lärare längst framme vid tavlan; en lärare som talar och elever som lyssnar. Men vi lever i ett samhälle där den här modellen inte mer svarar mot alla behov. Samtidigt ser vi också att den nya teknologin kan möjliggöra mycket av det som läroplanen betonar. Kasavuoren koulu (åk 7-9) jobbade i ett omfattande framtidsprojekt för drygt tio år sedan. Deras vision var redan då mycket lik det som vår nuvarande läroplan fört in i skolan. Rektor **Riitta Rekiranta** berättade en gång för mig att lärarna i sitt utvecklingsarbete fick insikter om hur de vill utveckla skolan, men att de insåg att infrastrukturen saknas. De började då utveckla en av de första digitala lärplattformarna, Drömskolan, som fungerade som en molntjänst och som möjliggjorde kollaborativt arbete som eleven kan utföra var som helst och när som helst. Tekniken gav pedagogiken ett lyft.

Berättelsens betydelse har till och med förstärkts i vårt samhälle och skönlitteratur kommer säkert länge att finnas kvar i bokform eller i linjär form.

Vi är vana vid läroboken som koncept, den linjära berättelsen med en början och ett slut. **Zacharias Topelius** skrev läroböcker och vi har fortfarande, och med rätta, stor respekt för boken i Finland. Berättelsens betydelse har till och med förstärkts i vårt samhälle och skönlitteratur kommer säkert länge att finnas kvar i bokform eller i linjär form. Men läromedlet är i stark förändring. På nätet byggs informationen bara delvis upp linjärt.

Mäntymäen koulu (åk 1-6) i Grankulla gick hösten 2017 in för att använda digitala läromedel i alla årskurser och i alla läroämnen. Det här är möjligt i och med att det finns tillgång till finska e-läromedel och för att eleverna har personliga datorer. Endast vissa digitala läromedel i matematik har fått kritik av en del föräldrar och lärare i den här skolan. Några lärare har haft svårt att hitta nya fungerande arbetssätt, andra vill inte för allt i världen gå tillbaka till det gamla. De kan lättare följa elevernas resultat i digital form, även på distans. De flesta har verkat nöjda. I andra skolor finns det lärare som på eget initiativ nästan helt slutat använda läromedel, till exempel biologilärare som håller en stor del av undervisningen utomhus och geografilärare som säger att de hittar mer aktuellt material på nätet än i läromedel.

Redan **Amos Anderssons** lärare, **Nils Oskar Jansson** och **Adèle Weman** i folkskolan i Vreta på Kimitoön, lät eleverna bland annat anlägga en trädgård som de odlade i. Nu hundra år senare finns det igen skolor som har odlingslådor, som kartlägger stigar med vilda örter i skolans omgivning, men som också använder modern teknologi. I en skola fick eleverna i uppdrag att bekanta sig med blommor, men de fick välja tillvägagångssätt själva. I en klass valde alla flickor att fotografera växter i närmiljön med sina smarttelefoner, som de sedan gjorde digitala arbeten av. Alla pojkar i klassen valde att plocka blommor och torka dem, precis som i skolan på min farmors tid. Vi ser att funktionerna från undervisningen förr finns kvar, men de får delvis en ny form.

Artificiell intelligens och maskininlärning kommer att möjliggöra att man skapar individuella lärtigar för eleverna, så att elever kan studera i egen takt och på sin egen nivå.

Största delen av skolarbetena i de teoretiska ämnena har varit skriftliga, handskrivna på papper, eller muntliga i form av läxförhör eller föredrag. I dag kan ett skolarbete bestå av att eleverna gör en film eller en podd, det vill säga en ljudfil på nätet. Undervisningen förändras i hög grad därför att teknologin ger nya möjligheter. Eleverna kan också skapa text i form av till exempel en blogg, som publiceras på nätet, eller bilder i olika former, också 360° bilder som man kan uppleva med virtuell verklighet (VR). I virtuell verklighet kan man också måla och göra tredimensionella skulpturer. Det finns redan nu skolor som använder VR-teknik som en del av undervisningen och det finns företag som producerar innehåll. En elev kan till exempel sätta på sig VR-glasögon och plötsligt befinna sig i och röra sig i en afrikansk by eller i ett italienskt museum. Än så länge är det här tillägg till den normala undervisningen, som ger en upplevelse, men tekniken utvecklas hela tiden och det här kan snabbare än vi tror finnas i alltfler klassrum.

Inom ramen för en temaundervisning där man studerade en ö ur historisk, biologisk och geografisk synvinkel filmade en finländsk klass Sveaborg med en 360° kamera. Eleverna i en amerikansk klass kunde se bilderna med VR-teknik. Exemplet visar hur omvärlden kan komma in i klassrummet. Med hjälp av den teknologi som redan länge funnits kan elever i Finland relativt enkelt kommunicera med elever i USA, oberoende av det långa avståndet eller tidskillnaden. Något som är vardag för alla de barn och unga som är aktiva i sociala medier. Det här ger undervisningen möjligheter som inte funnits tidigare på samma sätt.

Finlandssvenska skolor har varit föregångare när det gäller att lära sig skriva på dator. Genom röststyrning, som redan finns i våra mobiltelefoner, kan text i framtiden produceras muntligt utan att du skriver den. Det här kan vara en lösning för dem med läs- och skrivsvårigheter. Det här kan också på sikt förändra skriftspråket i vårt samhälle helt och hållet.

Artificiell intelligens och maskininlärning kommer att möjliggöra att man skapar individuella lärtigar för eleverna, så att elever kan studera i egen takt och på sin egen nivå. Digitala prov kan automatiskt skapas utgående från material på nätet, som samtidigt bedömer elevens prestation och skapar inlärningsanalytik som hjälper läraren att utveckla undervisningen. Läraren sköter alltmer det sociala och det kreativa.

Också i konst- och färdighetsämnena kommer tekniken in. Musik kan skapas genom applikationer i smarttelefoner, i slöjd och bildkonst kan 3D-modellering och 3D-utskrifter användas för att skapa tredimensionella former. Det

finns skolor som planerar sin egen skolgård eller stadsmiljö med den här tekniken. Också i gymnastik finns det mycket tekniska hjälpmedel, till exempel sensorer som samlar in data om elevernas rörelser, som kan behandlas med hjälp av artificiell intelligens och som kan sporra till rörelse även utanför själva gymnastikundervisningen.

Det blir också allt vanligare att matematikläraren och läraren i teknisk slöjd samarbetar kring robotik. Eleverna bygger en robot, som med sensorer styrs av till exempel ljus eller ljud. Läraren i teknisk slöjd handleder i de tekniska bygglösningarna och matematikläraren i programmering.

I framtidens skola finns det säkert fortfarande traditionellt lärarlett berättande i grupp, men det kommer att vara mycket vanligare än i dag med individuella arbeten och kollaborativa arbeten i många olika former. I skolan kan det finnas en samlingsplats, där eleverna får sin uppgift eller där eleverna kan rådfråga läraren. Men i övrigt kan eleverna välja vilken miljö de vill jobba i, såväl fysisk som virtuell. Det kan vara i klassrummet eller i en soffa i korridoren eller kanske eleverna rör sig och lär sig i stadsmiljön eller i naturen med hjälp av en pekplatta. Lärarens föreläsning kan vara en video, som eleven ser på när det passar hen själv bäst. Det finns redan lärare som jobbar så här.

Den här verkligheten måste framtidens läromedel beakta. Förlaget Schildts & Söderströms rapporterar om en stor ökning i försäljningen av digitala läromedel mellan åren 2015 och 2016. Min försiktiga bedömning är att kanske uppemot en tredjedel av eleverna redan använder digitala läromedel åtminstone delvis. Inom den grundläggande undervisningen är det vanligt att det digitala läromedlet används som komplement till en lärobok, i gymnasiet använder man antingen eller, berättar läromedelschef **Nils Saramo**. Fördelar som användarna nämner i en undersökning som förlaget gjort är den direkta tillgängligheten, allt material finns i datorn/molnet och du behöver inte bära med dig böcker i skolväskan. Också priset är lite lägre än för traditionella böcker. Men det finns också de som klagar på ont i ögonen, att det är svårt att koncentrera sig eller att man inte kan göra anteckningar som man är van.

Bland lärare ser vi enligt förlagets undersökning tre olika grupper, den entusiastiska som vill införa nya arbetsätt och som är intresserad av ny teknologi, den grupp som inte gillar det digitala och som ser hälsorisker och tänker sig att det digitala sänker kunskapsnivån. Men den största gruppen är de som är försiktigt positiva.

”

Musik kan skapas genom applikationer i smarttelefoner, i slöjd och bildkonst kan 3D-modellering och 3D-utskriften användas för att skapa tredimensionella former.

FOTO: SERGEY KLOPOTOV

”

Lärarens roll är särskilt viktig när det gäller att se till att eleverna ligger på samma nivå i digital kompetens, eftersom det ännu finns stora skillnader i de förutsättningar hemmen ger.

För några år sedan gjordes en Pisatestning i en skola i huvudstadsregionen som länge målmedvetet arbetat digitalt. Hälften av eleverna fick pappersprov, hälften digitala prov. I den här skolan fick eleverna med digitala prov bättre resultat än de som fick pappersprov. Resultatet går stick i stäv med vissa forskningsresultat från Sverige som fått uppmärksamhet i medierna. Och jag tror att det här visar hur viktigt det är att vi ger eleverna digital kompetens i skolan, då klarar de sig också i digitala studentskrivningar och andra digitala prov, men framförallt i livet. Vårt liv blir allt mer uppkopplat och skolan och läromedlen måste förhålla sig till den verkligheten.

Kostnaden för det digitala kan vara en utmaning, men det finns exempel som visar att man kan digitalisera skolan enligt en ekonomiskt hållbar modell. Det gäller att strukturera om verksamheten och lämna bort något och det finns tekniska lösningar på många olika prisnivåer.

För läraren kan den nya rollen vara utmanande att hitta. Kunskapssynen ser annorlunda ut när man tar in det digitala i undervisningen och det kräver övning att vänja sig vid digital läsning och kunskapsproduktion. Lärarens roll är särskilt viktig när det gäller att se till att eleverna ligger på samma nivå i digital kompetens, eftersom det ännu finns stora skillnader i de förutsättningar hemmen ger.

Utbildningsstyrelsens generaldirektör **Olli-Pekka Heinonen**, själv aktiv i sociala medier, skriver i februari 2018 att alla har ett utvecklande grepp om arbetet i världens bästa grundskola. Det här gäller också läromedlen.

Skolans ljusnande jämställda framtid

Den senaste PISA-undersökningen visar på skillnader i pojkars och flickors resultat, och det är en växande jämlikhetsfråga. Undervisningen i dagens skola ska vara genusmedveten och skolans uppgift enligt den nya läroplanen är att ifrågasätta könsnormer och erkänna och synliggöra olikheter.

Varför är de finska pojkarna så mycket bråkigare än de svenska? Det frågade vår äldsta dotter när hon efter någon vecka efter att vi flyttat från Uppsala i Sverige till Helsingfors kom hem från skolan. Hon gick i tvåan då, och var förvånad över att pojkarna i klassen låg i en hög och brottades i klassrummet. Och över att det verkade uppfattas som att det var okej. ”Det är ändå viktigt att få ha en trygg könsidentitet”, avslutade läraren sitt svar när vi frågade om det på utvecklingssamtalet. Hon var och är en bra lärare, på samma sätt som skolan, men när det kom till genusmedvetenhet fick vi ett intryck av att den finländska skolan ännu inte var på den nivå den kunde vara. Den uppfattningen var då baserad på ren vardagserfarenhet, men har visat sig ha ett visst stöd från resultat från utbildningsforskning.

Flickor och pojkar i utbildningsjämförelser

Det finns ett stort antal undersökningar som på olika sätt intresserar sig för skola och jämställdhet. De som har störst bredd och har genomförts under längst tid är de PISA-undersökningar som OECD gör. Globalt sett finns skillnader mellan hur pojkar och flickor presterar. I genomsnitt når pojkar något högre resultat än flickor i naturvetenskaper och matematik, medan flickorna i genomsnitt når något högre resultat i läsfärdigheter. De genomsnittliga skillnaderna är små. Relativt sett sker globalt i genomsnitt en långsam relativ förbättring av flickornas resultat, men förändring åstadkoms främst av pojkarnas något sjunkande resultat. Ur ett genusperspektiv är genomsnittet dock av mindre intresse, eftersom det finns så stora skillnader mellan länder.

”

Globalt sett finns skillnader mellan hur pojkar och flickor presterar.

Ett av de länder som sticker ut i jämförelserna är Finland, som är ett av få länder där de 15-åriga flickornas kunskaper inom alla delområden som mäts av PISA är högre än pojkarnas resultat. Flickorna kan naturvetenskap bättre, de räknar bättre, och de läser bättre. Skillnaderna mellan pojkar och flickor är betydande, och motsvarar i vissa avseenden resultatet av cirka ett års skolgång. I naturvetenskaper är Finland det OECD-land som har störst skillnader av alla mellan pojkar och flickor. Allra störst är skillnaderna mellan pojkar och flickor bland de elever som presterar sämst, med ett stort antal pojkar i den lägst presterande gruppen.

I den senaste PISA-undersökningen är antalet deltagande svenskspråkiga skolor och elever litet, och man bör därför tolka skillnader mellan de finsk- och svenskspråkiga pojkarna och flickorna med viss försiktighet. I genomsnitt presterar åttondeklassare i de svenskspråkiga skolorna sämre än i de finskspråkiga. Skillnaden har minskat något från tidigare mätningar, men kvarstår, förutom i matematik där grupperna i praktiken klarar sig lika bra.

Ur ett PISA-perspektiv verkar det alltså i den finländska skolan finnas ett jämställdhetsproblem, som handlar om att pojkar inte når upp till samma nivå som flickorna gör. Någon enkel och entydig förklaring till de här skillnaderna har ännu inte presenterats. En hypotes är att flickorna i högre utsträckning än pojkarna är beroende av utbildningsmeritokratisk framgång. I praktiken: för att nå samhällspositioner, som varken idag eller historiskt sett är jämlikt fördelade mellan män och kvinnor, så behöver kvinnor relativt sett bättre betyg och större utbildningsframgång än sina jämnåriga män. Oavsett förklaringar är skillnaderna mellan pojkar och flickor i resultat en betydande och växande jämlikhetsfråga.

Ny genusmedveten grundskola

De där pojkarna som i slutet av 2000-talet låg i en hög på golvet och stökade borde, om undervisning och läroplan skulle matcha varandra, nu vara ett minne blott. 2014 fick den finländska grundskolan en ny läroplan. Med avseende på könsperspektiv är den radikalt annorlunda än tidigare. Fram till 2014 har utgångspunkten för genusarbete i skolan varit den i grunden för-givet-tagna traditionella normen om två kön, som skall ges lika villkor. Från 2014 är skolans uppgift att ifrågasätta könsnormer och erkänna och synliggöra olikhet. Undervisningen skall vara genusmedveten, på ett helt annat sätt än tidigare.

I en ambitiös och omfattande guide från 2015 har Utbildningsstyrelsen, under ledning av **Liisa Jääskeläinen**, tagit fram riktlinjer för hur skolans undervisning och verksamhet kan ordnas på ett jämställt och inkluderande sätt. Guiden, som är avsedd att vara ett stöd i förverkligandet av den nya läroplanen, går på knappt 70 sidor igenom utgångspunkter och ideologi, och erbjuder också många olika konkreta exempel på hur man för olika ålders barn och unga kan arbeta genusmedvetet.

För de yngsta barnen, sex- till nioåringar, skall dagens finländska skolvardag innehålla många olika tillfällen där barn och pedagoger tillsammans reflekterar över kön. Slentrianmässiga uppdelningar i pojkar och flickor skall undvikas, och alla barn ska ges möjlighet att leva sig in och pröva olika roller, oavsett förhandsuppfattningar om flick- och pojkidentiteter. Den grundläggande tanken om att skolans uppgift är att ge barn och unga möjligheter att få bli vad de har potential till är genomgående också i de råd och anvisningar som ges för de lite äldre barnen. Konkreta och detaljerade tips, som till exempel hur man skall behandla pronomen i språkundervisning eller global varumärkesutveckling i bildkonsten, blandas med mera övergripande diskussioner om kön och samhälle. Den del av guiden som handlar om undervisning och hur den kan göras genusmedveten avslutas med en checklista, där det är möjligt för elever, lärare, rektor och föräldrar att gå igenom några av de viktigaste aspekterna av en genusmedveten skola.

Checklistan beskriver en utbildningsvardag som i många avseenden är ganska långt ifrån den som de flesta som läser den här texten själva upplevt. Guidens texter och rekommendationer kan kännas provocerande. Skall det inte få finnas pojkar och flickor kvar längre? Vad är det för problem med pojk- och flicktoaletter, så har det ju alltid fungerat?

Före man går in i den diskussionen kan det vara värt med lite eftertanke och en försiktig påminnelse om att grundskolans uppdrag är att ge alla barn och unga likadana möjligheter att realisera sin potential, oavsett utgångspunkter. När man i Norden införde en allmän gemensam skola fanns också ett betydande inledande motstånd, särskilt från de högre samhällsklassernas föräldrar som menade att det omöjligt kunde gå att blanda olika slags ungar i samma klassrum utan att kunskapsnivån och bildningen radikalt skulle sjunka. Historien har gett grundskoleförespråkarna rätt: de allra flesta framgångsrika skolsystem i världen har karaktären av att ha olika elever tillsammans i likadana skolor för alla.

Är verksamheten i er skola genusmedveten?

Saker som jag är nöjd med i min skola

- När det gäller undervisning, raster och olika program som ordnas i skolan har vuxna och barn olika uppgifter oberoende av kön.
- Man försöker hitta metoder för att förbättra pojkars inlärningsresultat.
- Man försöker hitta metoder för att förebygga depression hos flickor.
- Eleverna delas inte in i flick- och pojkgrupper i vardagliga situationer i skolan.
- Vänskapsförhållanden sexualiseras inte.
- Man diskuterar främjande av jämställdhet, könsstereotyper och mångfalden av kön med föräldrarna
- I skolans gemensamma regler fastställs hur man känner igen trakasserier på grund av kön och sexuella trakasserier och hur man ingriper i dem.
- Skolans fysiska miljö har undersökts ur könsperspektiv och det har konstaterats att det är enkelt och tryggt för eleverna att, oavsett kön, vistas i alla inom- och utomhusutrymmen i skolan.
- Man värnar om integritetsskyddet i skolans toalett- och duschutrymmen. Skolan har också toaletter som inte är könsindelade.
- På blanketter och i enkäter som skolan delar ut finns fler än två kön. Skolans blanketter beaktar att det finns olika slags familjer.

.....
Checklista för en jämställd skola. Ur Utbildningsstyrelsens guide 2015:4, s. 53.

En skola för alla är en av de viktigaste förklaringarna till den finländska framgången i internationella utbildningsjämförelser.

Den till synes radikala förväntade genuspedagogiken i den nya finländska grundskolan drivs av en liknande tanke. Ingen skall begränsas eller få fördelar av sitt biologiska kön i sin utveckling från barn till vuxen, och skolans uppgift är att säkerställa detta. Bara genom att göra så kan vi vara säkra på att få en rättvis skola. Den rättvisan är ideologiskt och principiellt argumenterad i styrdokument och utbildningspolitik, men det finns goda skäl att tro att den, på samma sätt som grundskolerättvisan, också kommer att visa sig vara framgångsrik på andra sätt.

#metoo i skola och utbildning

Allt är frid och fröjd alltså, om det är jämställdhet i skolan man vill ha? Nej, dessvärre. Ett konkret exempel är de sexuella trakasserier som framkommit i ett flertal skolor under läsåret 2017–2018. Till allmän kännedom finns idag åtminstone tre mera omfattande fall i grundskola och gymnasium, i Helsingfors, Åbo och Vasa. I samtliga fall har det handlat om manliga lärare som på olika sätt trakasserat kvinnliga elever och studerande.

Närmast oss finlandssvenskar kom uppropet #övistoo, som startades i slutet av november av ett antal gymnasister vid Vasa Övningsskolas gymnasium, inspirerade av den globala kampanjen #metoo. För mig personligen kom detta upprop alldeles särskilt nära, eftersom det startades av min äldsta dotter, samtidigt som jag som dekanus för Fakulteten för Pedagogik och Välfärdsstudier till vilken övningsskolan hör, är ytterst ansvarig för den utpekade skolans verksamhet.

Jag har hunnit gå i fredsmarscher som barn på 1980-talet, och har som ung vuxen jobbat med Operation Dagsverke för avskaffandet av apartheid i Sydafrika, men det finns ingen förändringsprocess som personligen berört mig så starkt som den feministiska #metoo-rörelsen. Jag verkar inte vara ensam om den upplevelsen.

De många och återkommande individuella berättelserna i #metoo har konkretiserat de kvinnliga erfarenheter som ligger till grund för den feminism som jag uppfattat mig stöda, men under hösten förstod att jag inte ännu hade begripit. Det tog mig nästan femtio år att inse skillnaden mellan att se, beskriva och beröra, och att bli betraktad, beskriven och berörd.

Att de händelser som beskrivits i berättelserna från Åbo, Helsingfors och Vasa kunnat hända är djupt beklagligt, och har orsakat mycket irreparabel skada

för dem som drabbats. Efterarbetet har också varit krävande för alla berörda. Den inbyggda maktasymmetri och beroenderelation som finns mellan elever och lärare har gjort att berättelser behövt få framföras också anonymt. Det gör uppföljningen av dem svår, eftersom elevernas rätt till integritet och fortsatt fungerande undervisning, oavsett processens utfall, måste balanseras mot utpekade lärares rätt att kunna förklara och försvara sig i en öppen och balanserad diskussion.

Hos många, inklusive mig själv, finns en besvikelse över att inte ha agerat tidigare, och en stark känsla av skam. Vänner och kolleger måste leva med dubbla och motstridiga lojaliteteter, och föräldrar och andra berörda har varit arga och besvikna. Sociala media, som möjliggjort uppropen, har också visat sig ha egenskaper som inte alla gånger är mest lämpade för kollektiv krishantering.

Att de berörda utbildningsinstitutionerna trots de här mycket utmanande förutsättningarna både klarat av att fortsätta sin verksamhet och att få ett fortsatt samhälleligt förtroende, uttryckt bland annat i form av ett gott söktryck av nya studerande inför hösten, visar kanske inte mest på hur framgångsrik hanteringen av kriserna varit. Snarare handlar det, tror jag, om att mötet mellan den fantastiska befriande kraften i #metoo och ett utbildningssystem som trots brister och skevheter i grunden är designat för och orienterat mot alla möjligheter, har varit ett möte mellan likar, med liknande mål och förhoppningar.

Det är drygt tio år sedan de brottande småkillarna låg på golvet i min dotters klassrum. Den genusmedvetna grundskola vi har och arbetar emot ser redan idag annorlunda ut. Bättre, eftersom den inte läser elever och lärare till begränsande föreställningar om kön och handlingsmönster. Att vi inte kommit hela vägen ännu är uppenbart, och #metoo-rörelsens berättelser om sexuella trakasserier kan ses som toppen på ett samhällsomfattande isberg av ojämställdhet. Att få det att smälta med läroplaner och undervisning kan framstå som en omäktig uppgift. Att uppgiften är stor kan jag gå med på, men inte att den skulle vara omöjlig. Den finländska grundskolan har bidragit till mirakel redan tidigare, till exempel genom att i praktiken skapa lika förutsättningar för olika barn oavsett var man bor i landet. Under de tio år som ligger framför oss hoppas jag inte bara att ingen skall behöva bli sexuellt trakasserad i skolan, utan att den medvetenhet som vi idag uppfattar som nyskapande och ifrågasättande skall hinna bli en del av de nya normer som vi då, inför 2030-talet, skall ifrågasätta och utveckla.

”

Den finländska grundskolan har bidragit till mirakel redan tidigare, till exempel genom att i praktiken skapa lika förutsättningar för olika barn oavsett var man bor i landet.

När kvinnan blev medborgare

Våren 1880 befann sig den då unga och blivande konstnären och författaren Helena Westermarck (1857–1938) i Paris där hon skulle studera konst. Vistelsen i Paris visade sig bli startskottet på en lång process – hennes väg ut i offentligheten.

En kväll i mars våren 1880 beslöt hon sig för att tillbringa kvällen med att gå och lyssna på ett föredrag. Inför den stundande kvällen kände hon sig lite spänd, men också djupt intresserad, anförtrorde hon sin mor i ett brev hem till Helsingfors. Westermarcks förhandsintresse berodde emellertid inte på ämnet för föredraget, som handlade om författaren **Alexander Dumas** den yngres sätt att beskriva kvinnor. I efterhand föll det hon hade hört inte heller henne särskilt mycket i smaken. Nivån på föredraget var ganska ytlig och föreläsaren visade prov på en humor som Helena Westermarck uppfattade som lite trist. Men trots att själva innehållet i föredraget på det viset alltså kanske var en besvikelse, så blev ändå den här kvällen en mycket viktig upplevelse för Helena Westermarck. Just här, den här vårkvällen 1880 när löven på platanerna längs Paris boulevarder ännu inte hade börjat spira, såg Westermarck nämligen för första gången en annan kvinna hålla ett offentligt föredrag inför en lyssnande publik. Westermarck själv var då 22 år gammal.

Idag är det svårt att riktigt förstå hur främmande och allvarlig den här stunden var för Helena Westermarck. Hemma i Finland skulle det ännu dröja mer än femton år tills landets första kvinnliga doktor, medicinaren **Karolina Eskelin**, utexaminerades år 1895. Det fanns ännu inga kvinnliga lärare vid universitetet i Helsingfors och kvinnor yttrade sig i allmänhet inte särskilt ofta i offentliga sammanhang. Det fanns därför nästan inga vedertagna modeller för

Då, precis så som det ännu kan vara idag nästan 140 år senare, var det inte alltid så lätt att bli tagen på allvar i en alltför feminin klädsel i en värld som vant sig vid att lyssna till svartklädda män.

hur en föreläsande kvinna skulle se ut, klä sig eller låta. Helena Westermarck, som på ett lite prudentligt och kanske ganska så nordiskt vis, var glad för att den franska föreläsarens klänning inte var ”dekolleterad” eller uringad, tyckte ändå att de konstgjorda blommorna på klänningslivet och solfjädern i föreläsarens hand var lite opassande med tanke på stundens betydelse. Då, precis så som det ännu kan vara idag nästan 140 år senare, var det inte alltid så lätt att bli tagen på allvar i en alltför feminin klädsel i en värld som vant sig vid att lyssna till svartklädda män.

Men oavsett Helena Westermarcks reaktioner på den kvinnliga föreläsarens klädsel, var den här kvällen en av flera upplevelser som gjorde att tiden i Paris för Westermarcks egen del kom att utgöra en helt avgörande upplevelse. Utöver den tid hon tillbringade i ateljén med de andra konststudenterna tog hon nämligen här också flitigt del av hela det stora utbud av kunskap och kultur som fanns i Paris. Samtidigt missade hon aldrig ett tillfälle att söka sig till de ännu sällsyna platser där kvinnor på olika sätt uppträdde i offentligheten. Förutom föreläsningar och teater, besökte hon därför bland annat en spiritualistisk seans med ett kvinnligt medium och politiska agitationsmöten bland kommunarderna i Paris arbetarförorter. När hon för sin oroliga mamma omnämmer det sistnämnda sammankomsterna, understryker hon särskilt att hon hade sökt sig dit på grund av de kvinnliga revolutionärerna **Paulina Mekarska** (1839–1901, känd under pseudonymen Paul Minck) och **Louise Michel** (1830–1905) som intresserade henne mycket. Precis som Mekarska och Michel blev Helena Westermarck själv med tiden politiskt aktiv och en kvinna som när det behövdes, inte var rädd för att ställa sig upp och tala inför publik i politiska sammanhang. Hemma i Finland skulle hon med tiden bli en av förgrundsfigurerna i den politiska kampen för kvinnlig rösträtt kring sekelskiftet 1900.

Precis som för många andra kvinnor utformade sig Helena Westermarcks väg ut i offentligheten som en process. Processen, som inleddes redan under tiden i Paris på 1880-talet, var ett resultat av stigande självförtroende som Westermarck tillägnade sig genom att på det här sättet själv aktivt leta efter förebilder och rollmodeller. Samtidigt handlade det också om att stegvis leta sig fram i ett samhälle där kvinnors rättigheter ännu var begränsade. Under det sena 1800-talet blev det allt vanligare att kvinnor skapade sig en yrkeskarriär utanför hemmet som lärare, sjukskötare, posttjänstemän, kontorsbiträden eller som i Helena Westermarcks fall, konstnärer. Men likväl var kvinnorna fortsättningsvis utestängda från en viktig del av medborgarsamhället, nämligen det politiska livet. Att detta inom en rimlig framtid skulle komma att förändras, kändes för många ännu som en fåfång förhoppning. I en av sina texter som hon kallat för *I gryningen* från 1913, beskriver Helena Westermarck hur hon en vinterkväll under 1890-talet gick hem efter ett möte i sällskap med en vän, och hur de plötsligt kom att börja tala om möjligheten för kvinnor att få politisk rösträtt. För båda två föreföll det här så avlägset att ingen av dem kunde tro att de själva någonsin skulle få uppleva den dagen. De både vännerna uppfattade därför att de kämpade för kommande kvinnogenerationers rättigheter.

För Helena Westermarck var kvinnofrågan ”en af vår tids stora sociala frågor” och hon underströk att det var en fråga om rättvisa som borde understödjas av var och en: man som kvinna. För Westermarck var kvinnan nämligen alltid i första hand människa och först i andra hand kvinna. Rösträtten var för henne därför liktydig med kvinnans rätt att enligt bästa förmåga vara med och stifta de lagar som hon sedan förväntades lyda under och bestämma de skatter som hon sedan förväntades betala. Just på den här punkten var Westermarck i själva verket radikalare än många andra av hennes samtida. När man diskuterade könsroller kring sekelskiftet 1900, var det nämligen många som gärna kunde gå med på att betrakta kvinnor och män som jämvärda, men inte jämlika. Enligt det dåtida synsättet ansåg många att kvinnor och män av naturen hade begåvats med helt olika egenskaper med syfte att komplettera varandra. Precis så som kvinna och mannen i hemmet hade olika uppgifter som tillsammans bidrog till det gemensamma hemmets välfärd, så kunde samhället också dra nytta av kvinnornas arbete som ett komplement till männen. I samhället borde kvinnor därför ha särskilt ansvar för sådana uppgifter som låg deras ”naturliga” vårdande, fostrande och beskyddande egenskaper nära.

Helena Westermarck, målning 1892. FOTO: WIKIPEDIA

”

Detta är ju på inget sätt en uppfattning som försvunnit idag, när jämställdhetsdebatten fortfarande tenderar att titt som tätt glida tillbaka till yrkanden på att man måste ”låta pojkar vara pojkar” och ”flickor få vara flickor”.

I enlighet med det här synsättet var alltså sjukvård, skolor, fattigvård samt frågor som gällde barn, kvinnor, hem och hemvård områden där kvinnor borde ha någonting att säga till om inte bara i hemmet, utan också ute i samhället. Genom att påta sig ett sådant ”samhällsmoderskap”, tänkte man sig att kvinnorna kunde befria männen från en del av samhällsansvaret och ge dem bättre möjligheter att fokusera på sådana ämnen som naturligt låg dem närmare. Detta är också en föreställning som fortfarande påverkar vårt politiska system idag. När kvinnor sedermera år 1906 fick möjlighet att delta i politiska val och därigenom även i lagstiftningsarbetet, upprättade man nämligen ett slags samhällelig arbetsfördelning mellan könen. Under åren 1907–1917 var det exempelvis inte en enda kvinnlig ledamot som deltog i lantdagens lag- och ekonomiutskott, järnvägsutskott eller bankutskott. Däremot engagerade sig de kvinnliga lantdagsledamöterna för lagförslag så som skyddsålder för minderåriga och gatufrid för kvinnor. På så vis skapade man också ett system som har varit svårt att avskaffa under det århundrade som följt. Än idag innehas såväl social- och hälsoministerns, familje- och omsorgsministerns samt undervisningsministerns poster i **Juha Sipiläs** regering av kvinnor.

För många människor på Helena Westermarcks tid var alltså olikheterna mellan könen ofta viktigare än likheterna. Detta är ju på inget sätt en uppfattning som försvunnit idag, när jämställdhetsdebatten fortfarande tenderar att titt som tätt glida tillbaka till yrkanden på att man måste ”låta pojkar vara pojkar” och ”flickor få vara flickor”. Också i den här diskussionen utgår man då från att det finns väsentliga medfödda skillnader i sinnelag och anlag hos kvinnor och män. Helena Westermarck förnekade å sin sida inte att det eventuellt fanns skillnader mellan könen, men hon ville ändå betona det faktum att både kvinnor så väl som män trots allt är människor. Kanske, menade hon, finns det verkligen biologiska skillnader mellan könen men hur ska vi kunna veta vilka dessa skillnader är, så länge kvinnors frihet att leva och utvecklas fullt ut i enlighet med de egenskaper som naturen gett dem, begränsas av samhällets lagar och föråldrade traditioner? Först när alla möjligheter står öppna för kvinnor på samma villkor som för män kan vi börja urskilja vilka skillnader som verkligen är naturbetingade och vilka som bara är kulturbetingade, ansåg Westermarck.

Rösträtten var för Helena Westermarck därför inte bara en rättighet, utan också ett ansvar. För att kunna vara med och besluta om gemensamma ärenden, måste kvinnans kunskaper, insikter och förmåga att fatta väl förberedda

Helena Westermarck, målning av Helene Schjerfbeck 1884. WIKIMEDIA

beslut höjas. Ansvaret för detta låg på kvinnan själv – men också på samhället. Det krävdes satsningar på utbildning och möjligheter för kvinnor att utveckla sig själva. När den nya lagen om rösträtt och valbarhet för alla myndiga män och kvinnor i Finland sålunda äntligen godkändes år 1906, skrev hon därför till sin moster **Anna Blomqvist**: ”Underbart högtidligt och nästan otroligt kändes det, att vi kvinnor offentligen blifvit upphöjda till människor. Något annat kan man ju ännu knappast tänka, så häpnadsväckande är det. Nu kommer det aldrig mer att heta: ’sådant där förstår sig kvinnor icke på’ – nu måste de förstå allt” (*Brev till Anna Blomqvist*, 21.7.1906, Helena Westermarcks brevsamling, Åbo Akademis bibliotek).

Med utgångspunkt i Helena Westermarcks liv kan vi således se att samhällsförändring är en process som ur ett individperspektiv kan kännas långsam, men som också kan ske förvånansvärt snabbt när hjulen väl kommer i rullning. År 1906 gick Finland från ett av Europas mest konservativa och gammaldags styrelsesätt till det mest progressiva i hela världen och den kvinna som vid 22-års ålder ännu aldrig hade sett en annan kvinna hålla föredrag, fick som 50-åring gå till valurnan. Man måste hoppas, precis som Westermarck gjorde, att det nu hundraåriga Finland också i framtiden ska bygga vidare på en tradition där inhämtandet av den kompetens som krävs för utövandet av medborgarligheten förvisso är en uppgift som måste axlas av individen, men där ansvaret för att skapa rättvisa och jämlika förutsättningar för detta mellan alla människor oavsett kön, samhällsställning och bakgrund fortsättningsvis axlas av samhället.

* * *

*Julia Dahlbergs doktorsavhandling i historia **Konstnär, kvinna, medborgare. Helena Westermarck och den finska bildningskulturen i det moderna genombrottets tid 1880–1910** granskades vid Helsingfors universitet den 3 mars 2018. Avhandlingen har publicerats i Finska Vetenskaps-Societetens serie Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk 204. Den här texten är en lätt bearbetad version av ett föredrag som hölls under evenemanget Föredragsmaraton som arrangerades av Svenska litteratursällskapet i Finland i samarbete med Yle och Svenska Teatern den 8–9 september 2017.*

Finland 1918

– ett bearbetat trauma?

Under det gångna året har 1918 diskuterats i Finland som aldrig förr, efter att först ha legat som ett mörkt spöke bakom firandet av Finland 100 år under devisen "tillsammans". Kriget har betecknats som ett nationellt trauma, som fortfarande kräver bearbetning eftersom så mycket fortfarande är höljt i dunkel. Ändå är knappast något annat ämne i Finlands historia lika väl utforskat. Men inbördeskriget, och speciellt vissa aspekter av det, har på en del håll – lokalt eller familjevis – varit så känsligt att det varit rent av tabu.

Mångfalden av nya böcker, dokumentärer och publika tillställningar har en gång för alla öppnat fönstren för en terapeutisk genomvärdning av de sista återstående unkna skrymslena från 1918. Som professor **Heikki Ylikangas** konstaterade i sin banbrytande bok *Vägen till Tammerfors* (1993, svensk övers. 1995), har de plågsamma minnena från 1918 utgjort en varböld som måste punkteras för att det onda skall komma ut och en läkningsprocess komma igång. Kanske vi i Finland efter detta kan sägas ha bearbetat traumat och härefter bara tillåts minnas tragedin 1918?

Vägen hit har varit lång. Det dröjde nästan ett halvsekel innan den vita historieskrivningen om frihetskriget kompletterades av en förståelse också för den röda sidan. Hit hör först och främst **Väinö Linnas** romantrilogi *Här under polstjärnan* 1959–1962 och därefter **Jaakko Paavolainens** *Poliittiset väkivaltaisuu-det Suomessa 1918*, som 1966–67 för första gången granskade både den röda och den vita terrorn under och efter kriget. Ett svenskt sammandrag publicerades

Röda fångar från Hyvinge på Järnvägstorget i Helsingfors. FOTO: HELSINGFORS STADSMUSEUM/IVAN TIMIRIASEV

först 20 år senare. Den därpå följande vågen av ”röd” historieskrivning, nu politiskt rumsren i VSB-paktens anda, väckte insikt i krigets olika aspekter. Ylikangas pekade på skelett i de vitas garderob genom att granska arkebuseringar av röda krigsfångar och provisoriska fältdomstolars agerande. Detta resulterade i statsrådets projekt Krigsdöda 1914–1922, som åren 1998–2003 försökte reda ut vartenda personöde från kriget. Projektets databas finns tillgänglig för alla på riksarkivets hemsida (www.narc.fi), och utgör idag den självklara kunskapsbasen om krigets följder 1918. Senare forskning har dock kompletterat en del uppgifter, och databasen kunde med fördel idag uppdateras.

Kampen om krigets benämning

Motsättningarna från kriget tog inte slut år 1918, utan fortsatte på andra fronter, som till exempel hur kriget skall ihågkommas. Tillställningar för att markera kriget och resningar av olika minnesmärken är exempel på detta bruk, liksom den starkt politiserade frågan om krigets rätta benämning. På svenska har frågan framför allt gällt huruvida kriget var ett inbördeskrig eller ett frihetskrig. Vita kretsar har hållit fast vid frihetskrigsbegreppet, och gjort gällande att kriget handlade om en kamp för Finlands frihet från Ryssland. Begreppet inbördeskrig hade länge – speciellt i Österbotten – en ”röd” klang. En acceptabel förklaring är att kriget för österbottningar började som ett frihetskrig med avvapning av ryska trupper, men utvecklades till ett inbördeskrig när striderna flyttades ner mot södra Finland.

Våren 1918 var nog även den vita sidan på det klara med krigets natur. ”Inbördeskriget griper allt mer omkring sig, tager allt fasansfullare former”, skrev den 17-åriga ingenjördottern **Greta Sonck** i Pojo i sin dagbok den 23 januari, sedan hon hört om eldstrider i Viborg. I den röda pressen motiverade man sitt agerande med att man slogs för arbetarnas frihet från förtryck och godsägarvälde.

Efter striderna lade den segrande vita sidan beslag på begreppet ”frihetskrig”, och förklarade sig ha krigat för Finlands frihet mot ryssar, huliganer och banditer. De röda ansåg man att begick landsförräderi genom att ta parti för arvfunden ryssarna – en fiendebild som för övrigt uppkom på allvar först i samband med förryskningstiden och framför allt 1918. När begreppet kommunist senare togs i bruk blev det brukligt att dra likhetstecken mellan ryssar och kommunister.

Finland var ett splittrat samhälle med stora inkomstklyftor och sociala skillnader.

Det på finskt håll ofta använda ordet medborgarkrig (kansalaisota) betecknar i sig krigets natur, men har aldrig slagit igenom på svenska. Andra – och på sitt sätt lika motiverade – benämningar på kriget 1918 har varit klasskriget, brödrakriget, det röda upproret eller revolutionen. Ingen av dem kan ändå täcka krigets alla aspekter. Att kriget i själva verket var en del av första världskriget i norra Östersjöområdet har ofta förbisetts. Det är dags för oss finländare att inse att kriget har många sanningar. Och att det i Finland utkämpades ett inbördeskrig år 1918.

Vad handlade kriget om?

Hela Finlands självständighetsprocess är intimt sammankopplad med den internationella politiken. I januari 1918 hade första världskriget pågått i tre och ett halvt år. Det finska inbördeskriget blev en sidoarena i en större konflikt; och fick strax därpå sina motsvarigheter söder och öster om Finska viken. Att processen slutade i en självständig finländsk republik år 1919 berodde snarare på tillfälligheternas slump än på någon medveten frihetskamp.

Men givetvis hade inbördeskriget ett flertal inhemska orsaker. Finland var ett splittrat samhälle med stora inkomstklyftor och sociala skillnader. Mer än en tredjedel av befolkningen (cirka 1,1 miljoner finländare) var jordlösa lantarbetare på landsbygden, ofta med sämre levnadsvillkor än industriarbetarna. För dem var arbetarrörelsens löften om ett ekonomiskt rättvisare samhälle och framför allt en egen bit jord mycket lockande. Det socialdemokratiska partiet arbetade hårt för att väcka arbetarnas politiska medvetenhet i den på riksnivå nyväckta demokratin genom att sprida information och grunda arbetarföreningar. I valen 1916 fick partiet ensam majoritet, 103 av 200 platser, i lantdagen.

Det ryska kejsardömets fall i mars 1917 utgjorde startpunkten för självständighetsprocessen och inbördeskriget. Storfurstendömet Finland återfick självstyret och den nya, på parlamentarismens principer utsedda senaten (regeringen) med socialdemokraten **Oskari Tokoi** som ordförande inledde en ivrig

reformpolitik. Arbetarrörelsens radikala krav på 8 timmars arbetsdag, religionsfrihet, totalförbud mot alkohol, allmän och lika rösträtt också i kommunala val samt omfördelning av jorden tedde sig plötsligt möjliga att förverkliga. Detta väckte oro i borgerliga kretsar, samtidigt som arbetarrörelsen gav eftertryck åt sina krav genom strejker. Klyftan mellan de politiska blocken vidgades snabbt.

Samtidigt drabbade krigstidens ekonomiska realiteter Finland, som fram till 1917 snarast hade gagnats av världskriget. Ryska befästningsarbeten erbjöd arbetstillfällen och industrierna arbetade på högvarv för den ryska arméns behov. Till exempel Billnäs bruk i Pojo sysselsatte tre gånger flera arbetare år 1916 än före kriget. Den ryska politiska turbulensen och utsikterna om fred gjorde slut på detta, liksom på den livsviktiga spannmålsimporten från Ryssland. Samtidigt som arbetslösheten tilltog hösten 1917 blev livsmedelsbristen akut; priserna sköt i höjden, butikshyllor gapade tomma och svartabörshandeln florerade. Värst utsatta var stadsborna.

Omkring 80 000 ryska soldater var förlagda i Finland under kriget, eftersom finländarna var befriade från värnplikt. Finländska tsarofficerare (som Mannerheim) försökte efter krigsutbrottet värva finländska frivilliga till ryska armén, men större uppslutning fick den separatistiska finländska rörelse som i hemlighet tog kontakt med fienden Tyskland. Ett par tusen finländare tog sig till Tyskland, och under den tredje krigsvintern stred dessa ”jägare” mot rysarna på fronten i Baltikum.

När Finlands lantdag genom den så kallade maktlagen i juli 1917 i praktiken förklarade landet självständigt, svarade den ryska regeringen med att upplösa lantdagen – så som kejsaren tidigare gjort. Socialdemokraterna vägrade först lyda, men lantdagsarbetet förhindrades av ryska trupper, och de borgerliga partierna såg fördelar med nyval. I oktobervalen förlorade socialdemokraterna sin lantdagsmajoritet, och därefter utsågs en ny, helt borgerlig regering, ledd av **P.E. Svinhufvud**.

Samtidigt tilltog oron i landet, inte minst på grund av tilltagande disciplinproblem bland de ryska soldaterna i landet. Detta föranledde uppkomsten av olika lokala ordningsgarden; de borgerliga upprättade lokala skyddskårer medan arbetarrörelsen grundade sina egna ordningsgarden. Grupperna betraktade varandra med stigande misstänksamhet och började mot slutet av året samla ihop vapen på var sitt håll. Därmed var bollen satt i rullning.

Helsingfors den 15 april 1918 efter tysk artilleribeskjutning. FOTO: HELSINGFORS STADSMUSEUM/GUNNAR LÖNNQVIST

Majoriteten ville på demokratisk väg förändra samhället genom reformer, medan de mer radikala ville följa den marxistiska klasskampslinjen.

Helt avgörande för utvecklingen i Finland blev bolsjevikernas statskupp i Ryssland den 6–7 november. **Lenins** gäng uppmuntrade också finländarna till aktion. Bara en vecka senare utlyste socialdemokraterna en storstrejk i Finland. Den blåstes av efter en knapp vecka, men kan ses som en generalrepetition för ”arbetarklassens revolution” också här. De chockerande våldsamheterna under strejken, som krävde tjugotalet dödsoffer, blev avgörande för den definitiva splittringen i landet.

Svinhufvuds senat förklarade Finland självständigt den 4 december, vilket lantdagen godkände två dagar senare. Ingen annan stat ville erkänna självständigheten om inte den ryska regeringen gjorde det. Här hade finländarna tur. Lenins bolsjevik var den enda ryska politiska gruppering, som kunde tänka sig att tillåta Finland att bryta sig ur det ryska riket. Enligt Lenins teorier skulle alla folk själva göra sin revolution innan de anslöt sig till en kommunistisk världsgemenskap. Påpekas kan, att få stater vid den här tidpunkten erkände bolsjevikregeringen som Rysslands legitima makthavare. Det gjorde i praktiken Finlands senat då den anhöll om och på nyårsnatten erhöll Lenins erkännande av Finlands självständighet.

Den finländska arbetarrörelsen var splittrad, liksom på andra håll i Europa. Majoriteten ville på demokratisk väg förändra samhället genom reformer, medan de mer radikala ville följa den marxistiska klasskampslinjen. I mitten av januari 1918 fick den revolutionära falangen ledningen i det socialdemokratiska partiet, och gjorde sig redo att med vapnens hjälp ta över makten i Finland. Senaten insåg detta, och såg till att formellt få lantdagens uppdrag att skapa en ordningsmakt i landet. Till chef för en militärkommitté som skulle samordna skyddskårernas verksamhet utsågs den tidigare tsarofficeren **Gustaf Mannerheim**, som begav sig till det starka skyddskårsfästet Österbotten. Senaten förklarade den 25 januari – i hemlighet – skyddskårerna som regeringstrupper,

och gav order om att avvärpa de cirka 70 000 ryska soldater som ännu fanns i landet. De flesta senatsmedlemmarna lämnade Helsingfors i smyg.

På kvällen den 26 januari tände socialisterna en röd lykta på Folkets hus på Broholmen i Helsingfors som tecken på revolutionens utbrott. Socialdemokraterna förklarade den borgerliga senaten avsatt och utnämnde en ny röd revolutionsregering, folkkommissariatet, med **Kullervo Manner** som ordförande.

Tre blodiga månader

Under de närmaste veckorna tog de röda kontroll över Helsingfors och de flesta socknar i södra Finland. Samtidigt avvärjade skyddskårerna i Österbotten omkring 5 000 ryska soldater. Vanligen mötte de inget motstånd, men till exempel i Vasa stupade åtminstone 15 ryssar och fyra finländare under en två timmar lång eldstrid. Angreppen gav de vita tillgång till ryssarnas vapen. Senaten i Vasa införde i februari allmän värnplikt för män i åldern 21–40 år. I april bestod två tredjedelar av den vita armén av manskap som samlats ihop genom uppbåden. Vid det vita högkvarteret i Seinäjoki samlades finländska officerare som varit i tsarens tjänst. Den 25 februari fick de välkommen förstärkning av 1 261 finländska jägare som anlände från Tyskland till Vasa och därefter spreds ut som befäl i den vita armén. Runt 450 jägare stannade kvar i Tyskland, en del av politiska skäl.

Det röda folkkommissariatet i Helsingfors vädjade om folkmassornas stöd, och ställde i utsikt omfattande samhällsreformer och ett slut på ”borgerskapets förtryck av arbetarklassen”. Soldater lockades med i de röda gardena av en hyfsad dagslön på 15 mark och gratis mat, senare också genom tvångsmobilisering. Vapen fick de från de ryska garnisonerna i södra Finland, men också genom leveranser från Lenins regering. Bägge sidornas vapenföra styrkor uppgick snart till omkring 70 000 man. På den röda sidan deltog också runt 2 000 kvinnor och kanske 5 000 ryska soldater, medan de vita fick hjälp av cirka 1 000 svenska frivilliga.

Efter några veckor var Finland söder om en linje från Björneborg över Tammerfors österut mot Viborg i de rödas händer. I Sjundeå, Kyrkslätt, i Borgåtrakten och i den sydvästra skärgården försökte några vita skyddskårer i februari bjuda på aktivt motstånd, och band därmed betydande röda styrkor till Nyland. Från den östnyländska skärgården flydde slutligen 375 av Pellingekårens medlemmar över isen till det tyskkontrollerade Estland. De återvände till Finland i april tillsammans med tyskarna. Då Sigurdskåren i Kyrkslätt efter fyra dagars

eldstrider – och efter svensk medling – kapitulerat den 27 februari var det sista motståndet brutet. Under resten av kriget satt sedan 467 svenskspråkiga vita nylänningar som de rödas fångar i Reallycéet på Elisabetsgatan i Helsingfors.

I samband med det röda maktövertagandet i södra Finland dödades omkring 700 vita personer. Offren för ”den röda terrorn” var ofta bönder, lärare eller lokala tjänstemän som de röda hade ett ont öga till sedan tidigare, eller vita ungdomar på väg till skyddskårerna i norr. Den borgerligt sinnade befolkningen levde i skräck och osäkerhet, förhöjd av de illdåd och våldsbrott som man hört att de röda ”huliganerna” begått redan före krigets utbrott. Ibland upplåsta historier om dessa spreds i de vita tidningarna, där sådana kunde utkomma, på samma sätt som skräckhistorier om de vita ”slaktarnas” grymheter skildrades i den röda pressen. Motparten avhumaniserades på ett för krig typiskt sätt, och den allt häftigare hatretoriken gentemot motståndarna sänkte tröskeln för att ta till våld. Skräckhistorierna tjänade senare som motiveringar för hårda tag gentemot tillfångatagna fiender.

Den 3 mars förändrades det internationella läget, då Tyskland och Lenins regering slöt freden i Brest-Litovsk, som gav Tyskland fria händer i Baltikum, Finland, Polen och Ukraina. De ryska trupperna skulle lämna Finland, vilket största delen av dem gjorde i mars. Samtidigt såg den röda ledningen det ryska politiska och militära stödet för sin revolution i Finland försvinna.

Tyskarna landsatte redan den 5 mars trupper på Åland, där Sverige sedan mitten av februari hade en militär styrka under täckmantel av humanitär hjälp. Ålänningarna hade ju redan under sommaren 1917 bett om Sveriges beskydd, men tvingades nu se hur svenskarna stegvis drog sig tillbaka från öarna.

Kriget avgörs

Kriget på den tavastländska fronten avgjordes vid Tammerfors, dit de röda styrkorna i slutet av mars tvingades retirera. Mannerheims trupper anföll den omringade staden den 28 mars. Efter det största slaget i Nordens historia, med omkring 30 000 soldater inblandade, kapitulerade de röda den 6 april. Striderna krävde mer än 2 000 människoliv, och ödelade 79 fabriks- eller kontorslokaler och närmare 500 bostadslägenheter. Enligt dagens uppgifter avrättades efteråt runt 300 röda och 400 ryssar i något som kunde betecknas som spontana mordorgier.

” *Kriget var över. Men ännu återstod dess tragiska efterspel, som mer än något annat skulle göra 1918 till ett nationellt trauma.*

Medan striderna i Tammerfors pågick landsteg den tyska Östersjödivisionen på 9 500 man i Hangö den 3 april, och avancerade snabbt österut mot Helsingfors som de intog tio dagar senare. Dagarna innan ångade den ryska flottans 172 fartyg iväg från Sveaborg mot Ryssland, och folkkommisariatet flyttade till Viborg. Mer än 20 000 röda, ibland hela familjer på flykt österut, stoppades vid Lahtis av ytterligare 2 500 tyskar som landsteg i Lovisa den 7 april.

Mannerheims vita trupper intog Viborg den 29 april. Den röda ledningen lyckades tillsammans med cirka 5 000 andra röda fly till Petrograd. Den 5 maj kapitulerade de sista röda fästena i Kymmenedalen. Striderna var över, och den 16 maj kunde Mannerheim i spetsen för sina vita trupper rida in i Helsingfors – en månad efter att tyskarna hållit sin segerparad i staden.

Kriget var över. Men ännu återstod dess tragiska efterspel, som mer än något annat skulle göra 1918 till ett nationellt trauma.

Uppgårelsen med de röda

De vita hade i maj 1918 tagit omkring 80 000 röda fångar, som myndigheterna beslöt att skulle hållas internerade i fångläger medan man redde ut vad de eventuellt gjort sig skyldiga till under upprorstiden. De tomma ryska militärförläggningarna erbjöd lämpliga förvaringsplatser för fångar. Dit fördes under försommaren drygt 2 procent av Finlands befolkning, mer än var 25:e finländsk man.

Genast efter krigets slut följde ”den vita hämndens tid”, då mängder av summariska avrättningar utfördes på olika håll i landet. I Lahtis förmodas mer än 500 röda fångar ha skjutits, bland dem runt 200 kvinnliga rödgardister. På Västankvarn i Ingå etablerade sig ”Västnyländska bataljonen”, som tillsammans med andra skyddskårsgrupper letade efter flyende röda i socknarna i norra Nyland. Rödgardister som påträffades ställdes inför en fältdomstol, som ofta utfärdade dödsdomar som genast verkställdes. En del fångar togs till Västankvarn, där minst 67 arkebuserade idag finns i en massgrav i en sandgrop.

Överbefälhavaren Mannerheim försökte flera gånger ingripa mot avrättningarna, och påminde ännu i sin sista dagorder den 28 maj om att inga döds-

Mannerheims segerparad den 16 maj 1918. FOTO: HELSINGFORS STADSMUSEUM/GUNNAR LÖNNQVIST

Amgriest

domar fick verkställas innan de av regeringen tillsatta statsförbrytelsesdomstolarna fällt sitt utslag. Vid det laget hade utrensningarna och avrättningarna pågått i flera veckors tid – också i fånglägren, där det hände att skyddskårspatruller sökte upp bekanta röda från hemorten. Enligt dagens uppgifter dödade mer än 1 000 röda finländare i lägren.

I krigets slutskede dödades också flera hundra ryssar, som inte ens haft något med kriget att göra, i något som kunde betecknas som etnisk rensning. Speciellt i Viborg förefaller massavrättningar av ryssar att ha ägt rum. Krigsdöda-projektet har listat 931 ryska dödsoffer år 1918.

”Nog med blodbad”

En av de få som offentligt reagerade på förfärligheterna i landet var Svartå-brukspatronen **Hjalmar Linder**. I en insändare den 25 maj i *Hufvudstadsbladet* med rubriken ”Nog med blodbad” skrev han att ”den röda galenskapen faktiskt efterträts af den hvita terrorn”, och krävde ett slut på arkebuseringarna samt ett omedelbart frigivande av de flesta fångar.

Med insändaren begick Linder socialt självmord i Finland. Han mer eller mindre tvingades lämna landet och dog slutligen för egen hand 1921. Sommaren 1918 var han ändå på jaktresa i Norge tillsammans med sin f.d. sväger Mannerheim, som vid den tiden också lämnat Finland som en följd av den tyskvänliga linje som senaten slagit in på.

Ett par dagar EFTER Linders insändare anlände de första fångtransporterna till Dragsvik vid Ekenäs. En dryg vecka senare fanns där redan 7 000 fångar; vid midsommartiden mer än 8 500. Under sommarmånaderna skulle mer än 3 000 av dem dö i vad som måste betecknas den värsta humanitära katastrofen i Finlands moderna historia. En orsak till att dödligheten blev högre än i andra fångläger är att dit sändes tusentals färdigt sjuka och undernärda röda, som redan i tre-fyra månader suttit internerade i olika läger i Österbotten. Kombinationen med obeskrivliga hygieniska förhållanden och bristande mathållning resulterade i Finlands största massgrav på åsen utanför dagens Nylands brigad. I juli avled i medeltal mer än 30 fångar dagligen i Dragsvik.

Sammanlagt avled i lägren under sommaren 1918 runt 13 500 finländska män i sin bästa ålder av svält och sjukdomar, ofta innan deras sak ens hunnit prövas av statsförbrytelsesdomstolarna. I dessa dömdes nästan 68 000 finländare, varav 555 erhöll dödsstraff. 125 av dessa verkställdes.

Under 1918 utfördes grymheter som ingen före kriget kunnat föreställa sig att kunde vara möjliga i ett land som ansåg sig själv som civiliserat.

Ett människoliv var inte mycket värt i Finland år 1918. Bland lägeroffren fanns också många mer eller mindre oskyldiga. Till exempel den faderlöse 15-åriga Bromarfpojken **Hugo Sundberg** avled i oktober efter fyra månader i Dragsvik, utan att ha ställts inför rätta. Hans brott var att han hade gått med i Bromarf Röda garde den 1 april, två dagar innan tyskarnas ankomst. I juni dog på Sveaborg den nyss 18 år fyllda Hangöflickan **Laina Elomaa**, häktad enbart för att hon haft ”samröre med ryska soldater”. Hennes likaså fängslade syster frikändes helt när hon väl ställdes inför domstol, men då var lillasystemen redan död.

Under hösten 1918 utfärdades amnestier för fångar som dömts till kortare fängelsestraff, och under det följande året frigavs de flesta fångarna. I början av år 1920 frisläpptes två tredjedelar av de då återstående 4 000 fångarna dömda för brott under kriget. Efter 1921 satt alla röda fångar i Ekenäs tvångsarbetsinrättning, varifrån de sista röda fångarna frigavs 1927.

Under 1918 utfördes grymheter som ingen före kriget kunnat föreställa sig att kunde vara möjliga i ett land som ansåg sig själv som civiliserat. Efter kriget reddes de rödas brott och blodsdåd ut in i minsta detalj, och de skyldiga ställdes inför rätta. Däremot preskriberades i samband med Svinhufvuds amnestier hösten 1918 alla eventuella brott, övergrepp, olagliga dödsdomar och arkebuseringar som skyddskårister hade begått. Därför har några utredningar av den vita sidans förbrytelser aldrig gjorts, utan förövarna kunde ostraffade och obefläckade leva vidare som respektabla medborgare. Detta har blivit som en kvarbliven tagg i köttet hos många finländare på den förlorande sidan.

Nu, 100 år senare, har ämnet 1918 kunnat behandlas mångsidigt, någorlunda objektivt och med måttliga känslorvall. Ändå kan man notera hur vita och röda kretsar under våren 2018 vanligen separerat ihågkommit 1918 vid sina olika egna tillställningar, mer sällan tillsammans vid gemensamma minneshögtidigheter. En dag blir nog tiden mogen också för detta.

Klyftan – den första röda romanen på svenska om 1918

Hon kommer från arbetarklassen, är österbottning och kvinna - i en epok då de flesta författare hade en helt annan social bakgrund. Att hon dessutom profilerade sig rent partipolitiskt, som socialdemokrat, förstärkte ytterligare bilden av Anna Bondestam som en främmande fågel på den finlandssvenska litterära scenen.

Ar 1918 hade delat in Finlands folk i två läger: den vinnande sidan positionerade sig som etablissemangen, den förlorande sidan i marginalen. Bondestam kände sig, trots betydande litterära priser och ett hedersdoktorat vid Helsingfors universitet, som en outsider i författarkretsarna. Hennes klassbakgrund och erfarenheter av 1918 är av allt att döma en bidragande orsak till detta.

Anna Bondestams roman *Klyftan* som gavs ut år 1946 har betecknats som den första skildringen på svenska av inbördeskriget år 1918 ur den röda sidans perspektiv. Romanen prisbelönades och fick ett gott mottagande både bland läsare och recensenter. Den har tryckts upp nyupplagor både på 1960- och 1980-talet.

1918 sätter spår

Anna Bondestam (f Elfvig) föddes år 1907 i Jakobstad. Hon växte upp i enkla förhållanden i arbetarstadsdelen Skatan.

De lyskraftiga föräldrarna, plåtslagaren **Otto Elfvig** och tobaksarbeterskan **Lina Elfvig** kom att ta en betydande plats i Annas liv och författarskap. Hemmets värderingar, och alldeles särskilt faderns livssyn, formar henne.

Otto var en övertygad socialdemokrat, ordförande för stadens finska arbetarförening under de kritiska åren kring 1918. Men han ville inte gå våldets väg och

FOTO: JAKOBSTADS MUSEUM

var varken medlem i milisen eller det röda gardet i Jakobstad kring 1918. Han var överens med kamraterna om orättvisorna, men inte om hur de skulle lösas.

Också modern Lina var politiskt aktiv, i den svenska arbetarföreningen.

Anna lyssnade till politiska diskussioner ända från barnsben. Hon lärde sig tidigt att aldrig acceptera ett konventionellt tänkande.

Då Anna Elfving var 10 år gammal utbröt inbördeskriget.

Senast då blev det klart för henne att det spelade en roll var man stod politiskt och att det kunde påverka hela livshållningen. 1918 kom att prägla henne för livet och knöt så starka band av lojalitet och sympati till föräldrarna och deras meningsfränder att de höll livet ut.

Efter studentexamen 1925 företar hon det som numera fått etiketten klassresa: hon reste till huvudstaden för att studera på universitet. Hon kom att stanna i Helsingfors under hela sitt yrkesverksamma liv. Författarkarriären inleds år 1936 med småstadskomedin *Panik i Rölleby* och avslutades i Jakobstad år 1990 med historiken *Jakobstad vintern 1918*.

”Klyftan” växer fram

Den mest kända av Anna Bondestams romaner är utan vidare *Klyftan* som gavs ut år 1946. Det var fadern Ottos bortgång i lungsot år hösten 1944 som satte igång den mentala process hos Anna som utmynnade i *Klyftan*. På Helsingfors gator och torg glädde man sig åt freden efter fortsättningskriget men i den 37-åriga Annas inre börjar ett gammalt krig sakta utspela sig igen. Hon backar 25 år tillbaka i tiden.

Minnena från vintern 1918 i Jakobstad, då hon var en 10-årig brådmogen skolflicka, väcks till liv och hon minns ”den dolda terrorn” – den drabbade ett oskyldigt barn som kväll efter kväll sjönk ner i bottenlös oro över att den arbetarföringsaktiva fadern under natten skulle bortföras av de vita och dö.

Författarskapet stod vid en vändpunkt: det var dags att ge sig i kast med ett tema som berörde henne djupt och personligt. Hon ville behandla minnena av den ohyggliga rädslan år 1918 och göra dem allmängiltiga.

Men för att skriva en bok som *Klyftan* i mitten av 40-talet krävdes mod.

En skildring av 1918 sedd ur den röda sidans perspektiv var 1946 någonting nytt i den finlandssvenska litteraturen. Det visste Anna. Att bearbeta texten hårt blev ett slags förberett försvar inför annalkande anfall. Hon skrev om ett ömtåligt ämne och hon skrev om sig själv. Hon vägrade varje ord på guldvåg. Hon var övertygad om att en politisk storm skulle blåsa upp efter publiceringen.

Hon skrev om ett ömtåligt ämne och hon skrev om sig själv. Hon vägrade varje ord på guldvåg.

Dessutom ville hon att det hon skrev skulle vara sant. Hon rannsokade sina minnen och skrev bara sådant som hon ansåg vara självupplevt, sådant hon visste att hon hört och varit med om. Hon skriver självbiografiskt och dokumentärt men döljer de verkliga personerna bakom fingerade namn.

Den lilla romanen, på drygt 110 sidor, är skriven ur ett barns perspektiv. Berättarrösten, den 10-åriga flickans, är Annas egen. Boken utspelar sig under året 1918 i Jakobstad; i romanen berörs bland annat känsliga händelser som de vitas avrättning av sju män intill tobaksfabriksporten i början av mars. Anna levandegör sina minnen från hemmet, skolan och dramat då fadern fängslades ute på sommarvillan (han släpptes senare fri).

Men det är inte de historiska skeendena som spelar huvudrollen i boken. I centrum står istället Annas alter ego Rut och hennes tankevärld. Trots det skenbara lugnet i småstaden blir det under krigets gång allt klarare för Rut att hennes familj hör till dem som befinner sig i en utsatt position – ingen uttalar det klart, men det som händer familjens vänner och bekanta, den rädsla hon uppfattar hos modern och den tryckta stämningen i hemmet förmedlar en bild av deras vanskliga situation. Den bilden gör henne skräckslagen för i den ingår ett hot mot hennes föräldrar, inte minst mot hennes far.

Gott mottagande – men en besvikelse

Romanen får god kritik. Det är Annas lågmälda säkerhet som får beröm då *Klyftan* recenserar hösten 1946. Romanen får uppskattning för den vårdade och frasfria stilen. Kritikerna såg visserligen den politiskt potentiellt kontroversiella fond som Anna Bondestam tecknat i sin roman. Men de flesta väljer att inte ta fasta på att de framför sig har vad som långt senare kommer att kallas ”en av de tidigaste uppgörelserna med 1918 i finlandssvensk litteratur”¹.

Gudrun Mörne i *Arbetarbladet*² är en av de få som sätter ner foten: ”När man läser *Klyftan* kan man inte undgå reflexionen att Anna Bondestam är den första och enda författare som på svenskt språk i Finland berört inbördeskrigets tid utifrån arbetarklassens erfarenheter och inställning. Utom Diktonius för-

stås, som ju snuddat vid denna motivkrets här och var i sin diktning. Vi har faktiskt just inga svenskspråkiga författare ur arbetarklassen i vårt land mer än de.”

Klyftan gavs ut i nytryck 1961 och översattes 1967 till finska. På 1960-talet lästes romanen med något andra ögon. **Kurt Sanmark** skriver i *Hufvudstadsbladet*³: ”*Klyftan* hör till den ytterst sparsamma skönlitteratur som vi har på finlandssvenskt håll om händelserna år 1918 – ett förhållande i sig värt att notera. Jag har ibland reflekterat över denna brist - är det så att ärrn från kampen ännu är inflammerade för den generation som upplevde den eller växte upp i dess skugga eller har den samband med att vår författarkår ända till senaste tid i huvudsak rekryterats från de samhällslager som representerar den segrande sidan?”

Den storm av protester som Anna hade befarat då hon bestämde sig för att skriva *Klyftan* blåste aldrig upp. Att hon skrev ur den länge tystade, förlorande sidans synvinkel skymdes uppenbarligen i hög grad av barnperspektivet.

Klyftan har tryckts i 26 000 exemplar (varav 20 000 i lågprisversion i Sverige 1984). Den har kallats en modern klassiker. Att den är väl spridd, läst och älskad av många står klart men mottagandet för Anna själv blev något av en besvikelse. Hon hade i hemlighet längtat efter att få skaka om i de finlandssvenska salongerna. Hon hade förberett sig på debatt och mothugg. Att reaktionerna uteblev väckte en frustrerad känsla av att inte ha blivit förstådd: Anna hade från första början ansett att *Klyftan* är en politisk roman.

1918 som en röd tråd

I det fortsatta författarskapet kom året 1918 att löpa som en röd tråd.

Anna Bondestam skrev om Svenskfinland ur småfolkets perspektiv; för henne blev det något av en livsuppgift att slå hål på bilden av Svenskfinland som enhetligt borgerligt. I de populärvetenskapliga skildringar som hon koncentrerade sig på från och med 1960-talet lyfte hon fram den finlandssvenska arbetarrörelsens historia. Ett av hennes främsta verk är skildringen av arbetartidningen *Arbetet* som gavs ut på svenska i Åbo åren 1910–1918.

Hennes sista verk blev lokalhistoriken ”Jakobstad vintern 1918”, en populärvetenskaplig skildring där hon kommer åt att i faktaform verifiera och belägga en del av sina egna upplevelser, i romanform beskrivna i *Klyftan*.

KÄLLOR

¹ Warburton Thomas: *Ättio år av finlandssvensk litteratur* (1984) / ² 25.10.1946 / ³ 23.4.1961

Anna håller tal vid invigningsfesten för minnesstenen över de arkebuserade i Jakobstad 1918. Minnesstenen avtäcktes i Skolparken den 20 oktober 1968 och hade rests på initiativ av stadens svenska arbetarförening, som också bekostade stenen. FOTO: JAKOBSTADS MUSEUM

Lars Aschan

* 26.12.1926

† 11.8.2017

Hans liv kunde ha ändats innan det knappt hade börjat, då han som liten gosse hade gömt sig bakom gardinen i hemmet vid Bangatan i Helsingfors och föll ut genom det öppna fönstret i femte våningen. Eller då han som blott 17-årig rekryt på hjälpkanonbåten Aunus under ett ryskt flyganfall i östra Finska viken föll över bord och såg sitt fartyg försvinna i ett rökmoln mot horisonten. Det första fallet dämpades av ett fönsterbleck och av plåttaket över en källartrappa – men han beklagade sig för sin mamma att ”det stackars huvudet for väl nog illa, och en del inälvor med”. I det andra haveriet höll ett korkbälte honom flytande tills en finländsk patrullbåt hann komma till undsättning.

Lars Erik Gustaf Aschan, som var född den 26 december 1926, avled den 11 augusti 2017. Han förunnades ett långt liv, fyllt av verksamhet och engagemang för sin familj, för släktgården Gullö utanför Ekenäs, för sitt samhälle.

Som den mellersta av tre bröder föll det på Lasses lott att bära vidare Gullö gårds månghundraåriga traditioner. Det var nog kanske mera faderns vilja än hans eget val. Rektor Erik Bargum i Nya svenska läroverket såg hans håg och talang. När Lasse sade att han skulle bli lantbrukare, invände rektorn att ”du ska bli konstnär”. Och det var vad Lasse innerst var: en jordbrukare med konstnärssjäl. Måleriet blev hans andes uttrycksmedel. Lika gärna hanterade han gitarran och drömde sig bort i visornas öppna landskap.

Efter att Lasse hade blivit hemförlovad från den marina krigstjänsten vidtog förberedelserna för det kommande livsvärvet. Han skrevs in vid Högre svenska

lantbruksläroverket i Åbo därifrån han dimmitterades som agrolog 1946. Utbildningen kompletterades med praktik i Sverige och Danmark då han förkovrade sig i bland annat husdjursskötsel och fruktodling. I synnerhet vistelsen vid Beder Gartnerskole i Jylland lämnade bestående minnen av glad kamratgemenskap som han gärna berättade om.

Innan han fick börja omsätta sina kunskaper i praktiken måste han ännu fullgöra sin värnplikt – till Aunus hade han rekryterats som lantvärnsmän. Som beväring 1947–48 fick han kommendering till försvarsministeriet som stafett åt försvarsministern Yrjö Kallinens adjutant, överste O.R. Bäckman. Det var ett uppdrag som tilltalade den unga stafetten. Varje dag bjöd på något nytt och intressant. Till arbetsuppgifterna hörde att fördela posten, att se till att det rådde en strikt militärisk ordning på överstens skrivbord, men också att föra ut julblommor runtom i huvudstaden, att hämta drycker till ministerns bjudningar på Smolna och fungera som rockvaktmästare på middagar hemma hos ministern. En extra bonus var förstås att han kunde tillbringa sina kvällspermissioner hemma vid Bangatan.

År 1950 började Lars Aschan bebruka Gullö, först som arrendator och efter några år som släktgårdens huvudägare. Det blev en tid med stora omvälvningar. Mjölkkorna avyttrades, produktionen inriktades på olika specialnischer vid sidan av det traditionella åkerbruket. Antalet anställda decimerades till ett minimum; den stora gården på närmare 1.000 hektar sköttes i huvudsak av husbonden och hans hustru Jill – de gifte sig 1957 – med vanligen bara en person som hjälp i jordbruket och en i skogsarbetet. Skogen var Lasses speciella skötebarn. Att gå i hans sällskap i Gullös vidsträckta skogsmarker var som att vandra i en naturens uppslagsbok. Han berättade ivrigt om träets potential som råvara, om de olika träslagerna och man hörde nästan att han kallade de kära ekarna vid namn.

Gullös husbonde var mer eller mindre predestinerad för offentliga värv. Lars Aschan hade förtroendeposter i den lokala andelskassan/andelsbanken och i Svenska folkpartiet, i skogs- och lantbruksorganisationer som Västra Nylands privata skogsrevirs styrelse, Helsingfors distriktsskogs nämnd, Metsäliittos representantskap, Svenska lantbruksproducenternas centralförbunds fullmäktige, Nylands svenska producentförbunds styrelse, den lokala NSP-avdelningen. År 1957 invaldes han första gången i kommunalfullmäktige i Ekenäs landskommun – också där var han en länk i en familjetradition: farfar Per-Ivar var

under ofärdsåren på 1890-talet ordförande för kommunalstämman och blev landsförvisad för en tid av Bobrikoff ”för ohörsamhet mot överheten”. Lasse kunde också uppfattas vara radikal i sitt samhällsengagemang, när han ivrade för landsbygdens hjärtefrågor och inte minst för skärgårdens bevarande. Nationalparkstanken hade i honom en entusiastisk förespråkare. Åren 1973–76 fungerade Lars Aschan som den sista ordföranden för fullmäktige i landskommunen, som från den 1 januari 1977 upphörde som självständig kommun när den fusionerades med staden.

När dottern Lena – yngst av tre syskon – övertog ansvaret för Gullö gård, kunde Lasse glädja sig åt att många av de idéer som han haft ifråga om turistnäringen på landsbygden nu förverkligas. Hans sista tid fördunklades av en minnessjukdom som dock inte förmådde fördystra hans glada sinne och goda humör.

Olle Spring

Peter J. Boldt

* 28.9.1946

† 29.10.2017

FOTO: ARBETARBLADETS ARKIV

En av den finländska fackföreningsrörelsens trotjänare har gått ur tiden. Pol.mag. Peter J. Boldts bana som ekonomiskt sakkunnig i arbetarrörelsens tjänst varade i drygt tre decennier. Den längsta tiden tjänstgjorde han som FFC:s ekonom med ett särskilt ansvar för handelspolitik och natio-

nalekonomiska frågor. Inte sedan sextiotalet har den fackliga centralorganisationen haft en så inflytelserik finlandssvensk medlem inom den ekonomiska sektorn som Boldt.

De minnesgodas kanske ännu erinrar sig föregångaren Nisse ”Sokrates” Nilsson som under socialdemokraternas stora partischism valde skogitgruppen. Peter J. Boldt kunde nog stundom låta halsbrytande radikal, men svävade aldrig på målet när det gällde att försvara sin djupt demokratiska samhällssyn. Det Boldtska familjeträdet uppvisar både militärer, teologer och humanister. Inte minst Peters pappa var något av en paradox, en överste som senare i det civila var aktiv inom Amnesty international, en yrkesofficer som var både kosmopolitisk och mänskligt hänsynsfull på samma gång. Peter hade ett rikt påbrå också på mödernet, biblioteksrådet Barbro Boldt var en uppskattad lärare vid Svenska social- och kommunalhögskolan.

Peter J. Boldt hörde till den aktiva kohort skolelever och studerande i Helsingfors som i växlingen mellan sextio- och sjuttitalen bokstavligen stormade in i Finlands svenska arbetarförbund.

Efter studentexamen i Zillen avlade Peter Boldt pol.mag. examen år 1972 vid Helsingfors universitet med nationalekonomi och statistik som huvudämnen.

Vid denna tidpunkt måste Finland möta tidens stora, europeiska utmaning: frihandel och integration. Löntagarnas ekonomiska forskningscentral (TTT) kunde anställa den unge magistrern, som därefter breddade sitt nordiska nätverk med en anställning vid Nordens fackliga samarbetsorganisations kansli i Stockholm 1979-1982.

Ekonom vid FFC blev han 1982. Det uppdraget med tonvikt på analyser och rapporter från den internationella utvecklingen och konsekvenser för fackets intressebevakning var ett nyckeluppdrag. Detta uppdrag skötte han fram till pensioneringen. Peter J. Boldt var åren 2002–2005 FFC:s företrädare i EU:s ekonomiska och sociala kommitté. Han deltog i Finlands delegation till världshandelsorganisationens (WTO) möten 1996 - 2005. Han markerade tidigt att Finland borde bli medlem av EU och senare valutaunionen, EG var i hans sidoreplik ”den europeiska gemenskapen”.

En tuff polemiker, en pedagogisk begåvning och en populär debattör har hans vänner sagt. Peter J. Boldt kunde uppvisa ett snabbt och ibland koleriskt temperament. En av våra EU-förhandlare återger en episod från medlemsförhandlingarna då Boldten utropade att äntligen fick våra bönder en spark i baken. Hans medlemsförening i SDP var Socialistiskt forum, som var en utmanare till anrika Helsingfors svenska arbetarförening. De rabulistiska ungdomarna ansåg HSAF vara stabbig, och som omväxling, även mossig.

Peter J. Boldts vän och arbetskamrat vid FFC, Markku Jääskeläinen berömmar hans frispråkighet, humor och finlandssvenska vidsynhet. Hans värld omfattade också en vidsträckt kunskap om historia och kultur. Som pensionär ägnade sig Peppe Boldt åt sommarstugan Ekholmen och ordförandeskapet för Krogars vattenskyddsförening och i överstens fotspår Amnesty. Han fick glädjas åt dottern Hildur och barnbarnet Frida.

Vi tar farväl av Peter J. Boldt med ett träffande engelskt uttryck: He had the courage of his convictions.

Ralf Friberg

Roger Broo

* 1.10.1945

† 24.10.2017

Hösten 1964 kom till Åbo från Österbotten en av vårens studenter för att inleda studier vid Åbo Akademi. Redan vid Studentkårens sk Gulnäbbsintagning för nya studenter anslöt han sig till Liberala Studentklubben. Han hette Roger Broo.

Båda sakerna kom att präglade hans liv. Åbo Akademi blev Roger Broos livsverk och han kom att göra en stor insats inom en rad olika, framförallt finlandssvenska, organisationer.

I dag när han är borta, drabbad av en häftig cancer, kan vi se tillbaka inte bara på Broos många olika uppdrag och roller. Ett stort engagemang, en stark vilja och förmåga

att påverka utan att framhålla sig själv och en grundmurad insikt om de konkreta resultatens betydelse präglade det mesta han gjorde. Vi som haft förmånen att arbeta och samarbeta med Roger vet att det gällde både i det stora och i det lilla.

När Roger Broo bara 32 år gammal utsågs till förvaltningsdirektör för Åbo Akademi hade han bakom sig en professionell roll som forskare vid den dåvarande Svenska litteratursällskapets nämnd för samhällsforskning. Men framförallt hade han varit aktiv inom olika organisationer, vid Kåren och dess styrelse, inom Svensk Ungdom och Svenska folkpartiet. Dit hade hans liberala livsyn fört honom och den höll han fast vid livet ut.

Då radikala vänsterkrafter efter det i Europa och också i Finland händelserika året 1968 gjorde sig breda inte minst bland studerande unga grundades i början 1970-talet som motvikt Mittenförbundet med Pär Stenbäck som viktig tillskyndare. Roger Broo blev förbundets första ordförande, en utmanan-

de uppgift men med sin liberala profil lyckades Mittenförbundet väl i kampen inom universiteten.

Ett par år senare fungerade Broo som politisk sekreterare åt Kristian Gestrin, då handels- och industriminister. Kanske allra viktigast med tanke på den fortsatta karriären var ändå att han utsågs till medlem av Högskolerådet, ett organ regeringen tillsatte och som hade en viktig roll när det gällde resurseringen av högskolor och universitet. Där skapade Broo goda kontakter till universitet och högskolpolitiskt beslutsfattande.

De behövdes. När Broo tillträdde som förvaltningsdirektör var Akademin ett privat universitet, det sista, men resurserna började småningom sina trots betydande statsstöd. Efter år av arbete och förhandlingar mellan Stiftelsen för Åbo Akademi och undervisningsministeriet slöts ett avtal år 1981, som betydde att Staten tog det ekonomiska ansvaret för Akademin, Stiftelsen behöll hela sin förmögenhet, men skulle använda en betydande del av avkastningen för Åbo Akademi. Det följande årtiondet fram till recessionen i början av nittiotalet arbetade ÅA hårt för att ta tillbaka vad man blivit efter i resurstilldelning under den privata tiden. Att man lyckades väl kan långt tillskrivas Broo och hans utmärkta kontakter till förvaltningen och det politiska beslutsfattandet.

En ledare som strävar efter resultat och förnyelse får sällan allas stöd. Roger Broo mötte en delvis mediestödd kampanj som ledde till att han tog en paus från jobbet. Jag kunde se skeendena från sidan och finner kampanjen orättfärdig. I ett mail i anledning av hans frånfälle skriver en av hans tidigare medarbetare nu: ”Han var alltid hjälpsam, orkade höra på våra bekymmer och var lugn och sansad i sina svar och aldrig elak, skällde aldrig ut någon”

Broo hann vara förvaltningsdirektör under en tredjedel av Akademiens nästan hundraåriga historia.

Men Broos intresse för utbildningsfrågor sträckte sig längre än till det egna universitetet. När under mina år i Undervisningsministeriet i slutet av 1980-talet skapades systemet med Yrkehögskolor var Broo en klok rådgivare och aktiv tillskyndare. Han var med om att skapa Yrkehögskolan Novia där ÅA tog sig en ledande ägarroll och blev dess första styrelseordförande. Man kan säga att här föregrep man den ökade integration mellan universitet och yrkehögskolor som nu mera allmänt syns förestå.

I två olika repriser under 1990-talet och följande decennium fungerade Broo som Svenska kulturfondens styrelseordförande, ett uppdrag jag tror han tyckte

om och skötte med stort intresse. Det var en expansiv period för Kulturfonden, som i dag har en roll och en utdelning som knappast någon kunde drömma om när den kom till genom Svenska folkpartiets insamling år 1908.

Broo hade ett levande personligt kulturintresse. Det tog sig ingalunda uttryck endast i uppdrag inom kulturorganisationer, som ordförandeskapet i Konstföreningen i Åbo, museinämnden för Amos Andersons konstmuseum och Pro Artibus. Han köpte konst av oftast unga konstnärer för att, som han sade, så stöda dem. Han hade en omfattande samling. Delar av den deponerade han i Campus Allegro i Jakobstad, centrum för Novias kulturutbildning. Där kunde man också ofta se honom på konserter.

Lokalt var Roger under senare år engagerad i Röda Korset, han gick med bössan bland annat på Hungerdagen och körde ofta kantinvagnen på Åbolands sjukhus, en viktig men föga uppmärksammas uppgift som Åbo Röda Korsare skött i många år.

Det kan låta överraskande men Övermarksonen blev med åren en aktivist i arbetet för den åboländska skärgården, inom Pro Houtskär och i den åboländska skärgårdsstiftelsen. I Houtskär ägnade han sig för övrigt, trogen sitt österbottniska ursprung, åt trädgårdsodling, något som i hans prioritering låg högt och föranledde många turer också utanför den egentliga sommarsäsongen. Att han aldrig förföll till att bli ”herre” visar egentligen också att han i Vem och Vad som särintresse uppger ”konst, bärplockning, trädgårdsodling”.

Roger Broo var min synnerligen goda vän, men också mycket mera. Han var kampanjledare i den valkampanj som förde mig till riksdagen för redan över fyrtio år sedan, han var min klart viktigaste diskussionspartner och rådgivare inom utbildningspolitiken och i frågor kring det tvåspråkiga samhället. Han var en klok och frisinnad människa. Sådana behöver vi mera av, i dagens underliga samhällsklimat och än mera i framtiden.

Saknaden är stor. Vi är många som delar den med Roger Broos hustru sedan nästan femtio år, ÅA professorn Harriet Silius, deras tre söner och sex barnbarn.

Christoffer Taxell

Carolus Enckell

* 24.5.1945

† 25.9.2017

Bildkonstnären Carolus Enckell var en tänkare, och tog också i sina texter upp samtidskonstens estetiska spörsmål på ett banbrytande sätt.

”Språket styr mitt tänkande, ja till och med mitt undermedvetna”, skrev Carolus Enckell i

introduktionen till ett urval av hans egna texter från tiden då han var chefredaktör för konsttidskriften Taide. Själv var han ändå mångspråkig. Sina ledare skrev han på finska och översatte dem ofta också själv till engelska. Men hans modersmål var svenska.

Själv medlem av en kulturfamilj med konstnären Torger som far och författaren Rabbe och litteraturprofessorn Olof som farbröder låg det nära till hands att han till motto för sitt skrivande om konst valde en rad av Gunnar Björling: ”Mitt språk är ej i orden”.

Men i hans konst var den visuella bilden hans uttrycksmedel. Det är som målare han blev känd, och det är nog också som målare han kommer att bli ihågkommen.

Som bildkonstnär var han också en tänkare. För att kunna förmedla sina tankar om bildens språk måste han använda ord. Var och en som försökt uttrycka sig om det som gör bilder till konst har säkert märkt hur det skär sig: orden hör till en värld, bilderna till en annan.

Man kunde om hans måleri travestera Björling: Mitt språk är ej i bilden.

FOTO: LEHTIKUVA/PASIAUTIO

Det retrospektiva urval av Carolus Enckells måleri som för en tid sedan presenterades i Saara Hildéns museum gav en förträfflig helhetsbild av hans konst. Från bilder med tydlig inspiration i natur och landskap gled han snabbt över till det helt abstrakta, med tonvikt på färgernas ljusklinger i subtil balans.

Efter studieåren blev han 1970 först lärare och sedan fram till 1995 rektor för Fria konstskolan, vars tradition i modernismens färgläror han snabbt levde sig in i.

Som essäistisk skribent fick han ett tacksamt forum som Taide-redaktör. I många av sina ledare och genom att introducera internationella skribenter tog han på ett hos oss banbrytande sätt upp samtidskonstens estetiska spörsmål. Till vilka också hörde bildkonstens roll i miljön – och arkitekturen, en konstgren som också stod Carolus Enckell nära.

Med entusiasm deltog han sålunda i samarbetsprojektet vid Helsingfors festspel 1986, då ett antal konstnärer inbjöds göra stora skulpturmonument på olika håll i stadsbilden. Enckells ”Tempel” gjorde med sin placering framför Berghälls kyrka i slutperspektivet på Unionsgatan ett oförglömligt intryck.

Samtidigt fördjupade Enckell sitt eget måleri till ett allt mer avskalad, men alltid igenkännbart språk. Även om just ordet ”språk” här strider mot bildtänkandets paradox.

Att se på, ”avläsa” hans bilder förutsätter en uppfattning av vad dess ”ord” betyder. Det är den visuella känslan som förmedlar den kunskapen. Eller som Enckell själv uttryckte saken: ”Det finns inget ord för hur min blick just i betraktandets ögonblick upplever bilden”.

Erik Kruskopf

Kerstin Hildegard Fried

* 13.2.1926

† 18.8.2017

Kerstin Hildegard Fried föddes som äldsta barnet av fyra till Helmi och Gustaf Nordman i Kvevlax, där fadern var lärare vid slöjdskolan. Familjen flyttade 1936 till Åbo, där Kerstin började i Åbo svenska samskola. På grund av kriget återvände familjen till Kvevlax och Kerstin fortsatte sin skolgång i Tammerfors svenska samskola.

Efter studentexamen 1945 började Kerstin studera språk vid Helsingfors Universitet. På somrarna skrev hon för tidningen Västra Nyland och därefter för Nya Pressen. Hon anställdes senare på Hufvudstadsbladet, där hon arbetade som redaktör på Dagboken. Kerstin kan, med sin omtyckta spalt Mat Mode Miljö, räknas till den moderna konsumentupplysningens pionjärer i Svenskfinland. 1951 gifte hon sig med Hansgeorg Fried-Grützmacher, doktor i konstvetenskap. Två barn, Barbara och Susanna, föddes i äktenskapet.

1975 erbjöds hon arbete på kulturavdelningen på Dagens Nyheter i Stockholm. På DN var Kerstin synnerligen aktiv skribent, med ett brett kunnande inom konst- och kulturhistoria. Hon skrev medryckande om arkitektur, trädgårdskonst, design och hantverk. Kerstins specialinriktning var ändå byggnadsvård. Bland annat uppsökte hon och beskrev i storslagna reportage Sveriges olika landskapshus. Kerstin skrev också flera faktaböcker, till exempel En gång i Sverige, som med sina fotografier av Hans Hammarskiöld beskriver livet, hantverket och byggnaderna i Sveriges bondesamhälle. Även översatte hon många faktaböcker från finska till svenska.

Kerstin drabbades 1994 av den stora sorgen, att dottern Barbara oväntat avled i en sjukdomsattack. Kerstin fortsatte dock envetet att skriva, reste mycket och gjorde reportage bland annat om byggnadsvård i England, textilhantverken på de nordliga Atlantöarna, samt olika former av japanskt konsthantverk. Efter sin pensionering bidrog Kerstin med frilansreportage i tidningar som Kulturens Värld och Birka. 2006 tilldelades hon Folktingets medalj för fortlöpande upplysningsarbete i Sverige om Finland och finlandssvenskarna. Kerstin insomnade stilla den 18 augusti i Stockholm.

Bröderna Stig och Hans Nordman

Margareta Häggblom

f. Gardberg

* 3.10.1929

† 30.10.2017

I slutet av oktober 2017 nåddes vi av budet om att Margareta Häggblom gått ur tiden, bruten av en långvarig sjukdom. En stark och särpräglad profil är borta.

Margareta föddes i Helsingfors 3.10.1929, men bodde under ungdomstiden huvudsakligen i Åbo, där hon dimitterades som student från Heurlinska skolan 1949. Redan tidigt väcktes hennes intresse för finlandssvensk folkkultur, i alla dess former. Men det var hantverket och musiken som stod hennes hjärta närmast, i kombination med en stark folkbildarsjäl.

Margareta utexaminerades från Åbo hemslöjds- och handarbetsinstitut år 1952, och auskulterade därefter för att få lärarbehörighet. Hon tjänstgjorde åren därpå som handarbetslärare både vid Åbolands folkhögskola (1952–56) och Pargas arbetarinstitut (1954–56). År 1956 gifte hon sig med Malaxbördige Birger Häggblom, som hade fått en lärartjänst vid samlyceet i Lovisa, sedermera Lovisa gymnasium. Bägge etablerade sig snabbt i den nya hemstaden och hörde under decennier till stöttepelarna inom det lokala kulturlivet.

Rätt snart föddes de tre barnen, Kerstin, Jonas och Niklas, vilket givetvis upptog en stor del av Margaretas tid i det vackra hemmet uppe på Åsen. Men redan från 1956 var hon knuten till det lokala medborgarinstitutet, som timlärare i textil, och hon var Lovisa Mi trogen till sin död. Först som ordinarie

FOTO: STEFAN KUNI. SLS ARKIV.

lärare i textilslöjd 1976–1992 och som prorektor 1979–1992. Men hon fortsatte också långt efter det som uppskattad timlärare, bland annat som ciceron på återkommande hantverksresor till den estniska ön Muhu, eller Moon, den senaste i maj 2017.

Hon verkade också under lång tid, åren 1960–1976, som handarbets- och textillärare vid Lovisa svenska samlyceum, och efter grundskolreformen högstadiet och gymnasiet. Av betydelse var också det arbete hon lade ner för att upprätthålla badersketraditionen från badhusepoken i Lovisa, med dess speciella dräkt. Ett arbete hon utförde inom Lovisa guider, som hon var med om att grunda.

Mest känd är hon kanske för sitt kunnande ifråga om traditionella folkdräkter. Hon verkade under många år inom Brages dräktsektion, ett arbete som kröntes med den ”Finlandssvenska dräktboken” från 2008, med henne som en av redaktörerna.

Ett annat stort intresse var musiken, också den med betoning på det folkliga. Gamla vänner inom Hitis ungdomsförening minns att de redan i mitten av 1940-talet dansade till tonerna av Margaretas dragspel. Om hennes musikaliska begåvning och mångsidighet vittnar det sätt på vilket hon kom med i nygrundade Lovisa spelmanslag 1975, något hon beskrev för svenska Yle i samband med spelmanslagets 40-årsjubileum 2015:

- Jag brukade fungera som ackompanjator på piano i olika sammanhang och det skulle bli en stor vinterfest på Socis i Lovisa. Det visade sig att flygeln var helt ospelbar och då sade ordförande för Röda Korset att hennes svårson hade ett dragspel. Jag hade aldrig trakterat ett dragspel men det var ett pianodragspel och det visade sig att jag som gehörsspelman kunde spela på det.

Helt sant var det ju inte, eftersom hon trakterat dragspel redan tidigare, men hon betraktade tydligen spelningen 1975 som den egentliga debuten. Bra gick det, och Margareta var med sitt dragspel därefter den naturliga ledargestalten vid ett otal spelningar och spelmansstämmor, och vid alla de resor Lovisa spelmanslag gjort runtom i Norden och Europa. Hon deltog också i de tre skivinspelningar man hittills gjort, åren 1978, 1985 och 2003.

Hennes energi räckte också till på det organisatoriska planet. Inom Lovisa spelmanslag var hon först kassör, därefter viceordförande och slutade som ordförande, från 1996 till sin död. Inom Finlands Svenska Spelmansförbund var hon medlem av styrelsen från 1997 till 2012. För sina insatser tilldelades hon av

Spelmansförbundet år 2012 ett hedersdiplom ”för långt och resultatrikt arbete för folkmusiken”.

Men Margareta var också aktiv körsångare. Först inom Arbetets vänner i Lovisa, vars kör hon var ordförande för under senare delen av 1970-talet, och därefter i Lovisakören, från början av 1980-talet. Hon gjorde också en stor insats inom Östra Nylands Sång- och Musikförbund (ÖNSMF), bland annat som sekreterare. Tillsammans med förbundets dåvarande ordförande Bertel Mårtenson startade hon både musikskola och musiklekskola.

Hon var också en sann nordist, tillsammans med maken Birger, som länge var ordförande för den lokala Pohjola-Norden-föreningen. Båda var under lång tid aktiva inom den nordiska vänortssammanslutningen, och värdar för många vänortsträffar i Lovisa.

Mina senaste kontakter till Margareta hänför sig till den skrivarkurs inom Lovisa MI jag lett i några år, och som hon var med om att initiera. Margareta var angelägen om att skriva ner sina minnen till barn och barnbarn. Hennes minne var kristallklart, och hon öste generöst ur det.

Nu har dragspelet tystnat, men minnet av Margareta lever kvar. Och av hennes engagemang. Hon ringde mig ofta för att framföra sina synpunkter i olika frågor, eller höra sig för om min åsikt. Hon brydde sig om och följde med, på ett sätt som inte längre är så vanligt. Den stora mängd hyllningsadresser som lästes upp under minnesstunden var ett synligt bevis på den stora uppskattning man känner för Margaretas livsverk, runtom i Svenskfinland.

Thomas Rosenberg

Margareta Häggblom erhöll SFV:s folkbildningsmedalj år 1984.

Joakim Hansson

* 24.5.1960

† 19.12.2017

FOTO: BENITA AHLNÄS

Fil.dr. Birger Joakim Hansson avled 19.12.2017 i Eksta på Gotland. Han var född 24.5.1960.

Efter skolgången i Zillen och Lönskan i Helsingfors blev Joakim student 1979. Han blev filosofie magister 1986 och disputerade till filosofie doktor vid Helsingfors universitet år 1998, under rubriken Svenska arkitekters verksamhet i Finland 1870-1920. Avhandlingen behandlade nordiskt arkitekt-samarbetes betydelse för den finska selskiftesarkitekturen.

Joakim blev tidigt intresserad av arkitektur och konsthistoria. Föräld-

rarnas arkitektbyrå fanns i samma trappa som bostaden i gamla Eira. Han stod även sin gudfar, arkitekturhistorieprofessorn Nils-Erik Wickberg nära och de reste redan i Joakims barndom omkring i Europa, för att se och uppleva europeisk arkitektur och konst. Studie- och yrkesvalet var närapå självklart.

Joakims studieliv i Helsingfors kom att bli aktivt, med bland annat många engagemang inom Nylands Nation, vars kurator han var 1990–1993. Efter postgraduala studier i Uppsala i början av 1990-talet flyttade han år 1995 till Visby och bildade familj. Han var lektor vid högskolan på Gotland 1998–2013 och lektor i kulturvård vid Uppsala universitet Campus Gotland 2013–2017, samt byggnadsantikvarie vid Gotlands länsstyrelse åren 1995–2012. Han hade även ett flertal gästprofessorsuppdrag utomlands, främst i Baltikum. Hans publikationsförteckning omfattar över femtio artiklar, skrifter och uppsatser.

Det gotländska kyrkliga kulturarvet var ett kärt ämne för Joakim sedan mitten av 1990-talet. Gotland har fler medeltida stenkyrkor än Finland, byggda, dekorerade och inredda med influenser börjandes från Bysans och Rom. Detta kulturarv kunde Joakim in i minsta detalj. Som antikvarie på länsstyrelsen var han drivande person bakom skapande av en långsiktig restaurerings- och konserveringsverksamhet på Gotland, den så kallade Gotlands-modellen som blev rikskänd. Han var bra på att utverka statlig och annan tilldelning för restaureringsverksamheten och organiserade den skickligt. Ett annat stort projekt var kyrkoinventariegenomgången, som under nästan 15 års tid dokumenterade gotländska kyrkliga föremål i ord och bild. Bland annat satte Joakim fokus på de gotländska kyrkornas textilskatte. Hans betydelse för det gotländska kulturarvet är bestående och betydande.

Under sin tid som lektor i Visby ordnade Joakim även många och uppskattade resor för sina studerande till Finland, de baltiska länderna, Vitryssland, Ukraina, England, Italien mm. Det var inga sällskapsresor, utan tuffa dagar fyllda av korta och koncisa besök i både berömda och mindre kända, men byggnadshistoriskt viktiga och intressanta byggnader och museer. Joakim gick först i ledet med långa raska kliv och det gällde att hänga med. Kyrkobesöken kunde uppgå till dussin per dag och den outtröttlige Joakim refererade hela tiden relevanta fakta, varvade med lämpliga anekdoter.

Trots arbete och resor upprätthöll Joakim aktiv kontakt även till vänner och bekanta i Sverige och i Finland, som han besökte regelbundet. Även de resorna var fyllda av besök och evenemang på det sociala planet.

Joakim hade ett koncist och aktivt sätt, även i vänskapskretsen. Han var mycket beläst och kunnig på många områden och hade bestämda åsikter och ett vaket intellekt, men var samtidigt mottaglig för välmotiverade motargument och han gillade djupsinniga diskussioner. Han var alltid intresserad av detaljer och speciella händelser från förr och nu. Dessa refererade han också humoristiskt och underhållande, under långa och många sitsar i vännerens lag och illustra sällskap i både Finland och Sverige.

Som ordförande för Brucebo-stiftelsen på Gotland blev Joakim i december 2008 utsatt för en hyresgästs mordförsök och träffades med tre skott från en grovkalibrig revolver. Han överlevde attacken, men händelsen kom att belasta honom under resten av livet med vacklande hälsa som följd.

Med Joakim har en aktiv och uppskattad vän och kollega för många gott bort i förtid. Han sörjes av sina döttrar Astrid, Ingrid, Ragnhild och Saga samt sina syskon Fredrik och Helena med familjer, övrig släkt och många vänner.

Olof Rehn
nationsbekant och vän

Åke Hellman

* 19.7.1915

† 18.12.2017

Konstnären Åke Hellman var en mångsidigt bildad traditionalist, med en benägenhet att kombinera det naturalistiska med det överraskande. Efter några experiment i modernistisk anda tog traditionen till slut överhand både i hans populära stilleben och hans långa rad av välkarakteriserade beställningsporträtt.

När jag som ung journalist på 1960-talet besökte Åke Hellman för att intervjua honom som representant för det som då – en smula skorrande – kallades Borgåskolan, stod han vid sin arbetsbänk och rev färg. Skall man måla ordentligt i olja måste man riva färgerna själv för att få den rätta känsla för materialet, förklara han, och demonstrerade hur det gick till.

Riva färger gjorde förr de flesta konstnärer som sysslade med oljemåleri, men för Hellman stannade det just då inte vid rivandet. Han visade på sina burkar och påsar, och nu följde en liten föreläsning om de olika färgernas egenskaper och historia. Den svämmade snart ut till en hel konsthistoria som slutade med en elegant demonstration: några penseldrag på en duk som stod på staffliet, och en antydning till ett vårljust sommarlanskap med ett par krukor i förgrunden växte fram på duken.

Jag kunde förstå att Åke Hellman fått namn om att vara en utmärkt lärare. Först som teckningslärare i en skola i Borgå, sedan lärare och föreståndare vid universitetets ritsal i Helsingfors. Intervjustunden fortsatte efter färgdemonstrationen med ett timslångt samtal, där namn som Goethe och Platon, Gull-

berg och Ferlin bara fladdrade förbi. Och till slut kom mandolinen fram och jag fick höra balladen om Fritiof i Arkadien i munter Taube-dur.

Men det var om Hellmans måleri jag skulle skriva. Det behövdes en smula lock och pock innan målningarna kom fram. Nu var det inte så mycket oljefärgens konsistens som blev temat, utan motiven och modellerna. Krukan på stillebenet var ett fynd från en medelhavsstrand. Den spanska flickan hade haft en yxa bakom ryggen medan hon stod modell. Med professorn hade de intressantaste teologiska diskussioner utspunnit sig. Och så dök det upp - i misstag - ett häfte med teckningar av militärkamrater under krigsåren som frontsanitär. En utställning stod snart framplockad i Hellmans ljusa ateljé, en stomme till ett livsverk som skulle bli nästan sekellångt.

Stilleben och aktstudier var länge Hellmans mest favoriserade genre. Men snart fick hans handfasta naturalism ett landskap till fond, och det var här den surrealistiska tonen började dyka upp. Bordet med lerkrukor i välavvägd komposition eller nakenmodellen på en biedermeiersoffa fick åkerfält eller havsvyer som bakgrund. Landskapskaraktären var som regel sydländsk – inspirerad av konstnärsfamiljens årliga vistelser i Provence, där Hellman tidigt skaffade sig ett litet hus. Kanske just miljöbytena lockade till detta slags magiska men sordinerade dubbelhet.

Talangen att fånga personlighetsdrag var Åke Hellmans trumfkort som porträttmålare. Omkring trehundra gestalter i finländskt kulturliv fick sitta modell för honom, och det blev – till någon strängt upptagen professors förtvivlan – ibland en hel rad sittningar innan konstnären var nöjd. En omständighet som han kompenserade med en medryckande konversationsförmåga, med berikande samtal också honom själv till uppbyggelse.

Raden officiella beställningsporträtt interfolierades med jämna mellanrum av självporträtt. Med åren bildade dessa något av en självbiografi, avslöjande tidens gång, ibland, liksom många av hans vänporträtt, kryddad med ett stänk av humor. Som i målningen ”Vintervenüs”, där konstnären i fonden bladdrar i en skissmapp medan förgrunden domineras av en monumental aktstudie.

Den surrealistiska tonen hade glimtat till i Hellmans måleri redan under yngre dagar och den satt väl också i hans stillebenmåleri, men den abstrakta vågen som under slutet av 1950-talet vällde fram över den finländska bildkonsten förhöll han sig länge skeptisk till. Men så, i anslutning till en tävling om en altartavla, blommade hans fantasi upp. Både den som mosaik genomförda al-

tarkompositionen i Munkshöjdens kyrka, ett par andra kyrkliga arbeten och en serie fria kompositioner i stort format visade att han också här hade haft en tacksam teg att bruka i modernismens anda. Men han satte sig på tvären, han ville ha sina krukor och nakenmodeller. Efter några färgstarka och nog så medryckande fria kompositioner lade han det abstrakta åt sidan. Lite självförnekande ursäktade han sig: ”jag har ingen fantasi”.

Kanske var det därför paret Hellman, Åke och hustrun Karin (död 2004) tillsammans gjorde ett så gediget intryck på deras nyligen avslutade utställning i Konsthallen, som Åke hann uppleva under sin sista höst: Karin stod för fantasin och de nyskapande experimenten, Åke för den klassiska tekniken och den gedigna bildningens välkontrollerade traditionalism.

Erik Kruskopf

Guy Hindrén

* 10.6.1928

† 28.6.2017

Kyrksläotts långvariga socialdirektör Guy Hindrén avled på vårdhemmet Lindgården 28.6.2017. Han var 89 år, född i Helsingfors 10.6.1928.

Guy Hindrén verkade som socialdirektör i Kyrkslätt 1.8.1968-30.6.1991. Före det 10 år i Ingå kommun som socialsekreterare och 7 år i Hangö stad som socialdirektör. Socionomkompetensen fick han 1951.

Som en initiativrik och samarbetsvillig person kunde socialdirektör Hindrén skapa förutsättningar för nya socialserviceformer, då Kyrksläotts snabba tillväxttakt och befolkningsutveckling ställde

socialväsendet inför stora utmaningar.

På initiativ av socialdirektör Hindrén startades kommunal dagvårds- och familjedagvårdverksamhet, innan de blev lagstadgade. Han verkade aktivt för alternativa dagvårdsformer, såsom hemvård för barn samt dagvård i samarbete med församlingen och privata föreningar.

Inom åldrvården och handikappvården arbetade socialdirektör Hindrén för alternativa och mjukare lösningar. Vid sidan om institutionsvård tog man i bruk olika former av öppenvård såsom transportstöd, måltidsservice och utvecklad hemvårdsservice. Socialdirektör Hindrén hade även intresse för mindre målgruppers problem och således hade kommunen eget barnhem, ungdomshem och rusvårdshem.

Arbetet för utvecklandet av socialväsendet gjorde socialdirektör Hindrén känd utanför kommunens gränser. Han fungerade som expert i statliga komi-

téer, var med i olika nämnder och delegationer vid länsstyrelsen och gästföreläste bland annat i högskolor, sommaruniversitet, sjukvårdsskolor samt på kurser och seminarier. Socialdirektör Hindrén var också aktiv inom socialvårdens fackföreningar bland annat som ordförande, sekreterare eller löneförhandlare.

Även det nordiska och internationella samarbetet stod Guy Hindrén hjärta nära. Han hade goda kontakter till kollegerna i Norden, var aktiv i den lokala Pohjola-Norden föreningen och dessutom medlem, viceordförande och ordförande för ICASWF (International Committee of the Associations of Social Workers in Finland).

Socialdirektör Guy Hindrén verkade i 40 år för förbättrandet av sociala förhållanden. Han deltog aktivt i förändringsarbetet utan att spara sig själv och visade, att tjänstemannens roll kan innehålla äkta och varmt intresse för de mindre bemedlade i samhället. Som pensionär fungerade Guy Hindrén bland annat som ordförande för Kyrksläotts pensionärer rf. Republikens President beviljade socialdirektör Guy Hindrén hederstiteln socialråd år 1992.

Under Finlands fortsättningskrig deltog Guy, blott 15 år gammal, med att stolt stå i ett vaktorn i Ingå och meddela när fiendeflygplan närmade sig. Han var aktiv inom föreningen ”Raseborgs soldatgossar” och fungerade som sekreterare och senare också som ordförande i Samorganisationen.

Guy tyckte mycket om att läsa böcker på fritiden och läste helst dikt-, krigshistorieböcker, reseskildringar m.m. Han ägnade mycken tid åt släktforskning och kom fram till att Elias Lönnroth var en avlägsen släkting. Till hans intressen hörde också fotboll, trädgårdsskötsel, att spela amatörteater och att resa både i Norden och i Europa.

Guy ”Gugge” var en glad, positiv och aktiv person, utåtriktad och humoristisk. En riktig sällskapsmänniska.

Guy efterlämnar hustrun Marita, barnen Monica, Viveca och Claus, fem barnbarn, två bröder och andra släktingar och vänner.

*Håkan Forstén, arbetskamrat och vän
Monica Hindrén-Pohjolainen, dotter*

Olof Kuhlberg

* 11.4.1929

† 21.2.2018

Under sina aktiva år skrev han nekrologer i SFV-kalendern. Nu är han själv föremål för en minnesruna. Olof Kuhlberg gick ur tiden i februari 2018 efter en längre period av ohälsa. Hans anspråkslösa natur var emot intervjuer. Därför finns det knappast någonting skrivet om honom. Däremot har han under ett långt liv i ord och i bild dokumenterat resor som han har gjort med sin hustru Maija Kuhlberg.

Maija och jag samtalar i hemmet vid Ågatan i Borgå. Solglittret över ån för tankarna till Pellinge där Olof föddes den 11 april i menförestider. Han var det yngsta

barnet i en syskonskara på tre. Föräldrarna var Carl Kristoffer och Elin Kuhlberg. Läraryrket och den konstnärliga och musikaliska ådran har gått i arv från far till son. Olof dimitterades som lärare från Nykarleby seminarium år 1951. Ibland återkom han till inträdesförhöret, som räckte tre dagar och att utbildningen för de godkända genast tog vid. De andra fick snöpligt nog åka hem.

Olofs första tjänst efter militärtjänstgöringen i Dragsvik var vid Folkskolan i Borgå som under hans första år verkade på Prästgårdsbacken för att vid mitten av 1950-talet flytta till nybygget på Kvarnbacken. Han förblev skolan trogen fram till pensioneringen 1989. Under åren 1954–1974 var han både lärare och ekonom för Borgå stads folkskolor vilket betydde att det inte blev något långt sommarlov för hans del. År 1975 hade grundskolereformen trätt i kraft. Olof fortsatte som föreståndare i en tre års period för Kvarnbackens skola för att bli rektor 1978–1989. ”Arbetet först och sedan vila”, brukade Olof säga, in-

terfolierat med ett uttalande om att varje arbete som är värt att utföras, är värt att utföras väl.

År 1976 gifte sig Olof Kuhlberg med Maija Kristina Nurmio, som var en av hans kolleger i Kvarnbackens skola. Det var bra med ett bollplank, men viktigt att beakta integriteten och den ömsesidiga tystnadsplikten.

Redan under ungdomsåren hade Olof Kuhlberg intresserat sig för musik, konst och fotografering. Ibland hade han önskat sig en professionell utbildning inom de sektorerna men tidstjuvarna gjorde sig ständigt påmind. På 1950-talet ledde Olof nästa alla byakörer i Borgåbygden med övningar varje kväll. På grund av det stora elevantalet i Kvarnbackens skola var det tre julfester och lika många avslutningar vilket betydde att Olof skulle leda musikinslagen med alla övningar och vara ackompanjator.

Han var under många år även aktiv i Östra Nylands sång- och musikförbund, Runebergskören BSB och Sylvia kören. Som den grundliga person han var gjorde han upp program, punkt för punkt, för alla övningar. Det var i en tid när ingenting var datoriserat. Samma minutiösa arbete gjorde han som rektor. Mycket skrevs för hand och senare på skrivmaskin som ersattes med en elektrisk maskin. Men inga datorer och inga mobiltelefoner!

Fotografering var ett av Olofs intressen vid sidan av konst. Gärna målade han i olja och gärna Pellingemotiv. På 1990-talet höll han några konstutställningar bland annat tillsammans med Rolf ”Offe” Söderling. Olof ryckte ibland in som frilansande fotograf på Hufvudstadsbladet.

Olof och Maija fick uppleva 20 år som pensionärer, vilket gav dem tid för bland annat resor ut i världen. Den egentliga sista resan, innan Olof insjuknade, gick till Berlin år 2015.

En kulturbärare har med Olof Kuhlberg gått ur tiden. Hans hustru och son samt släkt och vänner minns Olof med tacksamhet. Minnet av honom som fostrare av flera generationer av barn och ungdomar, musiker, dirigent och tolkare av naturen i sin konst kan inte jordas. Solglittret kommer för alltid att lysa över Olof med psalmistens ord, ”den blomstertid nu kommer.”

Benita Ahlnäs

Anders G. Lindqvist

* 29.8.1931

† 31.1.2018

Pol.mag. Anders G. Lindqvist är borta. Han blev 86 år och sörjs av barn, närstående, släkt och en stor skara vänner i de finlandssvenska folkrörelserna.

För den stora allmänheten var Anders G. Lindqvist rösten i En gåva i toner. Han var det uppskattade önskeprogrammets värd mellan 1962 och 1976. ”Håll kaffepannan varm” ljöd hans kännpaka röst i stugorna runt om i Svenskfinland.

Anders G:s era i det finlandssvenska föreningslivet började i ungdomsföreningsrörelsen. Han var förbundsordförande för Finlands Svenska Ungdomsförbund från 1962 till 1972 och aktiv i rörelsen ända

till dess 100-års jubileum 2006. Då utkom också första delen av UF-rörelsens historia, En folkrörelse väller fram, skriven av ingen annan än Anders G. Lindqvist. I en senare skrift från 2003, Ungdomsföreningarnas mångfald, presenterade han alla finlandssvenska ungdomsföreningar.

Anders G. Lindqvist var verksam inom sparbanksrörelsen i 34 år. Det var också där han utförde sin yrkesverksamhet, bland annat som huvudredaktör för tidskriften Sparbanken.

Lindqvists engagemang i föreningslivet omfattade också Pohjola-Norden. Han var ordförande för lokalavdelningen i Helsingfors under 1990-talet, i 28 år ordförande för Finlands svenska folkmusikinstitut och stiftande medlem av Finlandssvenska Rimakademien Han var redaktionsrådets ordförande fram till 31.12.2016, men fortsatte att medarbeta i tidningen till sin död.

Under sina år hann Anders G. Lindqvist med att författa ett tiotal historiker, förutom de redan nämnda kan tilläggas Borgå Sparbanks historia, Finlands svenska spelmansförbund, Åbo Akademis studentkår, föreningen Konstsamfundet 60 års historik.

Anders G:s och mina vägar korsades ett antal gånger. Mina minnen av dem har varit lärrika och bestående. Mitt första möte med Anders G. var som nybliven folktingssekreterare i slutet på 1970-talet. Mycket tack vare hans förmåga till samarbete med personer från olika partier fick Folktinget en nystart som under åren utvecklats i tecknet av finlandssvensk samförstånd.

Åtta år senare, 1987, hade jag förmånen att under Anders G:s ledning vara med och förverkliga en finlandssvensk stormönstring på Skansen i Stockholm. Under en veckas tid visade Svenskfinland upp sig för svenskarna. Det var ett både påkostat och krävande projekt som utan Anders G. Lindqvist fasta ledarskap inte kunnat ros i land.

I mitten på 90-talet initierade Anders G. Lindqvist ett finlandssvenskt tidskriftsprojekt som han basade för i tio år. I uppbyggnadsskedet bistod jag honom med en del uppgifter. De över ett hundra tidskrifterna har sedan årligen haft sin givna plats på bokmässan i Helsingfors. I dag lever tidskriftsprojektet både i pappers- och elektronisk form.

Mitt sista möte med Anders G. Lindqvist var när han för någon månad sedan kom upp till mitt jobb med sin färskaste produkt, en biografi över Johannes Klockars – Folkbildningens trotjänare. Jag hade i arbetet med boken bistått honom med källmaterial som han vänligen tackade för.

Jag minns Anders G. Lindqvist som en varm, engagerad och iderik person. Titeln på den bok som skulle bli hans sista kunde lika väl ha handlat om honom själv.

*Olav S. Melin
Vän och samarbetspartner*

Anders G. Lindqvist erhöll Svenska folkskolans vänners Hagforsmedalj år 1992, och SFV:s Folkbildningspris år 2007.

Valborg Louhisto

* 20.6.1922

† 28.8.2017

Sjukvårdslärare, hälsosyster, verksamhetsledare och ombudsman är några av de titlar som Valborg Louhisto hann ha under sitt långa liv. Vid sidan om arbetet var hon alltid beredd att ta emot varierande förtroendeuppdrag. Många är de organisationer och föreningar som haft glädje och nytta av henne. Själv beskrev hon sig som en typisk föreningsmänniska och sekreterare av födsel och ohejdad vana, som gillar allt hon gör. I henne har vi förlorat en mycket engagerad arbetsmyra och en härlig sällskapsmänniska.

Valborg Westerlund växte upp i Virkby och tog studenten vid Karis-Billnäs sam-

skola. Under kriget påbörjade hon sin sjuksköterskeutbildning men var sedan i dryga tre år på lottakommendering i både kansli- och sjukvårdsuppgifter vid Hangöfronten. Redan då, som mycket ung gillade hon att ta emot utmaningar.

Valborg gifte sig Louhisto, hemorten blev Helsingfors med en parentes på åtta år i Tammerfors. Hon fick tre barn som tidigt fick lära sig att de har en aktiv och engagerad mor. Yrkeskarriären började som en av de första skolsköterskorna och sedan som sjukvårdslärare trivdes hon ypperligt. Vårdutbildningen och -utvecklingen engagerade hon sig i under hela yrkeskarriären.

I början på 60-talet blev hon verksamhetsledare för Sjuksköterskeföreningen i Finland som blev hennes skötebarn ända till pensioneringen. Ett år var hon också ordförande för föreningen. I början på 80-talet då Tehy grundades blev hon ombudsman för den svenska verksamheten. Vid sidan om skötte hon föreningens tidning *Vård* i fokus och många sekreteraruppgifter. År 1998 fick

hon motta Sophie Mannerheim-medaljen i brons och när föreningen fyllde 110 år instiftades Valborg Louhisto-priset. Priset tilldelas person som gjort något innovativt eller speciellt värdefullt för föreningen eller vården.

År 1988 utkom, den av Valborg helt skrivna, sjuksköterskeföreningens historik ”90 år av sammanhållning”. En skrift som slitits i många sjukskötares händer.

Efter den första vårdstrejken 1968 effektiverades den fackliga verksamheten bland sjuksköterskorna och i den var Valborg Louhisto absolut en av de bärande krafterna. Många är vi som hade glädjen och nyttan av hennes kurser i intressebevakning. Hennes motto var, att gör vi inte det nu själva så blir det ogjort. Det gällde också i allt annat hon engagerade sig i.

Valborg Louhisto hade en flytande penna som hon ofta fattade. Oändligt många är de dokument hon författat, hon skrev historiker, handböcker, utlåtanden och var ständigt sysselsatt med översättningar. Det svenska språket var viktigt för henne. År 2001 fick hon motta Folktingsmedaljen i brons. Vid pensioneringen grundade hon en översättningsfirma som hon småningom lade ner efter att ha fyllt 90 år.

Valborg Louhisto var politiskt aktiv. Hon var medlem i Hälsovårdsnämnden i Helsingfors och länge ordförande för Sfp i Tölö. Efter pensioneringen deltog hon på många sätt i pensionärernas intressebevakning. Hon satt i Svenska pensionärsförbundets styrelse, där hon också var vice ordförande, hon var långvarig sekreterare för Sams, och en drivande kraft i Äldrerådet i Helsingfors. När hon fyllde 90 år fick hon motta pensionärsförbundets förtjänstecken i guld.

När Folkhälsans Seniorhus öppnade för över tjugo år sedan flyttade Valborg dit. Hon trivdes som fisken i vattnet och var en stor resurs när det gällde att bygga upp verksamheten, ordna olika aktiviteter och evenemang, samt sköta informationen. Där fick hon stanna ända till slutet.

Valborgs liv var inte bara en dans på rosor, men hennes positiva livssyn, tron på människan och humorn hjälpte henne över svåra tider. Hon saknas närmast av dottern Carita och sonen Pentti med Mona och barn och barnbarn, samt många, många vänner.

Marianne Falck

Håkan Malm

* 7.2 1936

† 7.1 2018

Österbotten, men även det övriga Svenskfinland stannar upp till eftertanke och tacksamhet till minnet av den idoga samhällstjänaren Håkan Malm vid hans bortgång. Dödsbudet var inte helt överraskande, men det definitiva beskedet över en väns och aktad samhällstjänares bortgång skakar ändå om. Håkan led av en sjukdom som bröt ner den starka person och personlighet han alltid varit, under en tidsperiod på lite mera än ett år. Ännu i december 2016 deltog ÖSP:s hedersordförande i förbundsmötet i Vörå, det sista i en lång rad.

Håkan var ett s.k. krigsbarn, hans far stupade i kriget. Jag hörde flera gånger, vid tillfällen som tangerade kriget, Håkan säga att jag fick hem min pappa i en brädlåda. Hans sorgsna sätt att uttrycka saken. För den faderlöse Håkan blev faderns död ett trauma. Efter att de s.k. veteranresorna började ordnas efter Sovjetunionens fall frågade jag några gånger om det inte skulle vara bra att göra upp med den kanske obearbetade sorgen genom att bekanta sig med krigsområdena. ”Jag kan inte”, blev det ungefärliga svaret.

Hösten 2008 anmälde jag mig, och en annan gemensam vän till Håkan, oss på en resa till krigsskådeplatserna i Svir området. Jag fick Håkan övertalad att följa med. Hans far blev dödligt sårad och levde sina sista dagar på krigssjukhuset Vaaseni på Svirflodens strand. Vi besökte det förfallna krigssjukhuset, numera bostäder, och jag kommer ihåg en eftertänksam Håkan som ensam stod och såg på huset uppfifrån backen. Efteråt bekräftade han att upplevelsen blev ett svar på en massa tankar som ansatt honom under sju decennier.

Håkan Malms yrkesval blev bondens och han sökte sig till agrologutbildningen och utdimitterades redan 1955 till agrolog. Jämsides med det egna jordbruket fick han 1961 tjänst i Österbottens Äggcentral, först som konsulent och senare som direktör för andelslaget. Den rikspolitiska karriären tog fart då han 1973 valdes till ordförande för Österbottens Svenska Producentförbund, en post som han innehade i 22 år varefter han kallades till förbundets Hedersordförande.

Bönderna i Österbotten såg det som självklart att han skulle kandidera till riksdagen och 1975 invaldes han i Finlands riksdag. Redan 1961 blev han invald i Malax kommunfullmäktige, där han var medlem fram till 1992 och var dess ordförande 1970–1975, fram till invalet i riksdagen. De tunga uppdragen blev för många, varför Håkan avstod från ordförandeskapet i kommunfullmäktige.

I sex riksdagsval fick Håkan ett stabilt förtroende av väljarna; han valde att lämna riksdagen efter 24 år som bevakare av de österbottniska väljarnas intressen. Det är ingen hemlighet att Håkan främst var böndernas och landsbygdens företrädare. Riksdagsmannens uppdrag är betydligt bredare än en yrkesgrupps intressebevakning och Håkan tog sin naturliga roll som hela den österbottniska väljarkårens representant i riksdagen. Jag har den bestämda uppfattningen att hela det österbottniska valfältet hade ett odelat förtroende för Håkan.

Det blir för långt att nämna alla förtroendeuppdrag som Håkan Malm fick och skötte under sin tid i riksdagen men några av de tyngsta och mest krävande bör nämnas. Under tiden som ÖSP ordförande och riksdagsman var han också viceordförande i centralorganisationen SLC med många sidouppdrag i viktiga statliga kommittéer. Han var viceordförande i Svenska Riksdagsgruppen under många år och viceordförande i Svenska Folkpartiet åren 1976–1996. Håkan valdes tre gånger till elektor i presidentvalen, och han var också statsrevisor åren 1996–1999. Den rikspolitiska karriären kröntes 1998 då Håkan Malm förärades titeln Riksdagsråd av republikens president.

Det var inte enbart de tunga rikspolitiska uppdragen som fick ta del av Håkans energi och kunnande. I hemkommunen ledde han Malax Pensionärer, som i sin tur förde till styrelseuppdrag i Svenska Pensionärsförbundet. Också inom församlingsarbetet engagerade sig Håkan. Han fungerade som fullmäktigeordförande för Malax-Petalax-Bergö kyrkliga samfällighet åren 1980–1990 och en lång period som ordförande för ekonomisektionen. Håkan var också många år ordförande i förvaltningsrådet för Vasa Andelsbank.

Veteranorganisationerna stod Håkans hjärta nära. Han var ordförande för Frontmannaföreningen Kamraterna 2004–2015, styrelsemedlem i Vasa Veterandistrikt och dess viceordförande den mesta tiden under åren 2007–2015. Som erkänsla för sin insats tilldelades han Veterandistriktets förtjänsttecken i både silver och guld samt Finlands Krigsveteraners förtjänstkors.

Jag vågar påstå att Håkan genomlevde sin långa politiska verksamhet utan att få politiska ovänner. Han var respekterad för sin ärlighet och som en trygg medarbetare i svåra situationer.

Håkan Malm var i själ och hjärta bonde. Tillsammans med hustrun Marita satsade de på grisuppfödning på hemgården. Håkan och Marita fick ett långt liv tillsammans. De gifte sig 1958 och med 24 år i riksdagen och med en mängd andra uppdrag, betydde det att hustrun Marita fick axla ett stort ansvar för jordbruket och familjen. Jag erfor också den tacksamhet och uppskattning Håkan kände gentemot sin livskamrat som troget stått vid hans sida och skött marktjänsten i hans frånvaro.

Håkan Malm sörjes närmast av hustrun Marita och barnen Susanne och Mårten med familjer. Men kretsen som ihågkommer Håkan med tacksamhet och saknad är stor. Undertecknad sällar sig till den skaran.

Nils-Anders Granvik

Paul von Martens

* 16.6.1930

† 21.6.2017

Då det gäller Paul borde man klara konststycket att omskriva hans liv till en skröna, lik dem med vilka han själv underhöll mångt sällskap han gjorde nerslag i. Historierna var en av sidorna i hans mångfaceterade person: sällskapsmänniskan Paul var den som med välvalda älskvärda kommentarer skapade trevnad omkring sig, medan teologen Paul stod för eftertanke och etikern i honom för ryggrad. Och när övertygelsen det krävde stack han oförskräckt och med bestämdhet ut hakan.

Under sitt långa liv hann Paul framträda i många roller. På 50-talet som studentprästen som var närvarande där det hände i de akademiska cirklarna. På 60-talet som församlingsprästen i Lukas församling. Också som skribaprästen, dopprästen, vigselprästen och begravningsprästen, långt utöver den egna församlingens ramar - tiden som studentpräst gjorde att han kände "alla" och alla kände honom. Vid 60-talets andra hälft blev han radioprästen, med uppgift att koordinera och leda den svenska kristna rundradioverksamheten. I den rollen kom han under en räcka år också att regissera de televiserade svenska gudstjänsterna runt om i landet. Det gav en möjlighet att ta vara på den konstnärliga ambition och begåvning som var en viktig del av hans person. År 1971 blev han chef för den svenskspråkiga radioverksamheten i Finland, som han ledde fram till pensioneringen. Tjänsten medförde bland annat att han intog en central roll i pressetisk debatt, framförallt inom ramen för Finlands svenska publi-

cistförbund, vars ordförande han var 1975-1979. Också i PEN-klubbens styrelse hann han sitta.

Författare och teologisk tänkare var vad han själv framförallt upplevde sig som. Pensioneringen 1993 tillät honom äntligen att helt fokusera på det. Han hade åtta romaner bakom sig – han hade debuterat redan år 1977 med *Mannen* som byggde en båt. I författarrollen kom han också att verka i Finlands svenska författareförening och att sitta i statens litteraturkommission under en räcka år.

En av källorna till Pauls många nyanser finns givetvis i uppväxtåren. Då Paul föddes var föräldrarna Arvid och Kate von Martens frälsningsofficerare. Familjen levde ett kringflyttande liv med ständigt nya kommenderingar runt om i Svenskfinland. Sedan blev pappa Arvid nattmissionär för Helsingfors församlingar - en legendarisk personlighet vars engagemang svävade som en ande över hela släkten. Ett av Pauls tidiga arbeten var som vaktmästare på De nödställdas vänners första hem för hemlösa på Kalevagatan. Det var också hans första hem som gift. Men han hann också med att jobba som plåttillskärare på varvet.

Ytterligare nyanser får bilden av Paul då man blickar en generation bakåt. Pauls farfar Friedrich var den som hämtade familjen till Finland och Helsingfors. Som läkare med hög rang i tsarens armé fick han kommenderingen att leda Helsingfors- och Sveaborgsgarnisonernas sjukhusfunktioner. Hemmet var en högreståndsfamilj med tyska som hemspråk, ryska som tjänstespråk, ryskspråkiga kuskar, adjutanter och tjänstefolk - och svenskspråkig barnflicka. Pauls pappa och farbror talade följaktligen alltid tyska sinsemellan och Paul sattes i lära hos farmor och hennes syster för att lära sig den flytande tyska han sedan talade. Farfar Fritz själv hade gått bort redan 1922, så honom träffade Paul aldrig. Men farfar Fritz tidiga bortgång kom att leda far Arvid till Frälsningsarmén. I bakgrunden på fädernet kom alltså att finnas såväl en nypa Frälsningsarmé som en nypa Petersburgsk ståndstradition. Och Pauls generation blev den första i den Martenska släkten att tala svenska som modersmål. För svenskan stod mamma Kate (född Nyman) med sina purvästnyländska rötter i Snappertuna.

Paul kunde också ha blivit bildkonstnär. Innan teologin tog över hann han bedriva konststudier vid Sorbonne i Paris. En vackert snidad träskulptur och akvareller från resor i Europa vittnar om den tiden. Men innan han var så långt i livet kom åren som krigsbarn i Sverige. Helt ensam där var han inte. Både mamma och syskon fanns i samma trakter kring Skara. Paul hade tur och hamnade i en omgivning som han livet ut kom att uppleva som ett andra hem. Sin kän-

la för språkets nyanser menade Paul själv att hade sin källa uttryckligen i ungdomsåren i Sverige. En annan sida av slanten var att pappa Arvid hemma i Finland som principfast vapenvägrare dömdes till arkebusering. Innan den verkställdes fick befälet till all lycka upp ögonen för att armén behövde Arvid - det vill säga hans flytande ryska behövdes i hanteringen av de ryska krigsfångarna. Paul slapp bli faderlös.

Till ungdomsäventyren hörde såväl skoterkorståg i Europa som guldgräveri i Lappland med Tove Janssons bror Lasse. Dessa strövtåg förmedlade han i otaliga och osannolika muntliga skrönor. Det hindrade inte teologi, livsåskådning och etik att ta överhanden. Den blivande hustrun Gunda – född Loqvist – var likaså teologiestuderande. De gifte sig 1952, första barnet Angelos föds 1953, prästvigningen sker 1954, Johannes (undertecknad) föds 1955, Monica 1959, Irina 1963 och Samuel 1965. Med åren ser Paul 15 barnbarn komma till världen, och också sitt första barnbarnsbarn hinner han uppleva.

Dottern Irinas Downs syndrom blev en berikande ingrediens i familjens liv. Hela sitt liv var både Paul och Gunda engagerade i att skapa förståelse för att vi människor alla är olika. Och värdefulla just tack vare det. Paul lade ner mycket tid på att backa upp Irinas konstnärliga ambitioner. På den vägen såg en flod av kreativitet dagen. En litterär milstolpe var redigerandet av Irinas manuskript till boken Irinas bok. Det blev den första i Finland publicerade boken av en författare med Downs syndrom. Skrivarnästet Vindrosens väggar fylldes av en explosion av Irinas målningar, och längre fram blir Irina en av konstnärerna i DuVTeaterns ensemble.

Tyngdpunkten i Pauls senare författarskap berör den kristna kyrkans centrala trossatser och frågeställningar. På den vägen blev han också kallad att delta i utformandet av texterna i kyrkohandboken. En lång rad böner i den är av hans hand. För många är han också samvetsrösten som i debattartiklar lyfte fram etiska och religiösa frågeställningar – ofta kontroversiellt, alltid djupt genomtänkt. Både i den rollen och i författarrollen blev han en omtyckt talare.

För sitt starka teologiska engagemang tilldelades han 1998 av Åbo Akademi hedersdoktorat i teologi. Sin hustru Gunda förlorade Paul år 2009 efter några tunga år av febril omvårdnad om henne i hennes framskridande, nedbrytande sjukdom. Under de för Paul tunga åren hittade han stöd bland annat i sfären för sin andra hemvist – krigsårens Skara i Västergötland. Margareta Jakobsson – änkan efter Pauls viktigaste krigsårsvän – blev i förlängningen Pauls nya

livskamrat som följde honom livet ut. I sin av anteckningar späckade bibel skriver Paul, ”Gud gav mig Margareta”. Tre år senare börjar minnet lägga krokben. Småningom diagnosticeras han med Alzheimers sjukdom. Sin vänlighet, älskvardhet och omtänksamhet bevarar Paul minnessvikten till trots. Sensibiliteten för stämningar i rummet blir alltmer framträdande. Med välvalda älskvarda kommentarer skapade han trevnad omkring sig.

Novellsamlingen Omsorg som utkommer 2012 blir hans sista. I titelnovellen ställer han oss inför etiska frågor om åldrandet och döden. Och i den korta novellen ”Vilhelm” låter han huvudpersonen göra helomvändning i kvinnoprästfrågan. In i det sista utmanar Paul sig själv och sin omvärld. Medan minnessjukdomen sakta framskrider blir han småningom av svikande lungor påmind om att han lämnade tobaken alltför sent. Andnöden visar sig också förorsakas av att den centrala andningsmuskulaturen är på väg att stegvis försvagas av den framskridande nervsjukdomen ALS. Fram till sina sista månader kunde han dock assisterad bo i sitt hem i Jorvas.

Paul von Martens föddes den 16 juni 1930 i Helsingfors. Han insomnade fridfullt 87 år fylld vid sommarsolståndet den 21 juni 2017 på hospice-avdelningen Villa Glims vid Esbo sjukhus. Befordrad till härligheten, som Frälsningsarmén skulle uttrycka det.

Johannes von Martens

PS. Den läsare som vill kan gärna sätta in pappa istället för Paul hela vägen.

Paul von Martens var SFV:s vistelsestipendiat (Lillholmen) år 1986.

Fred Negendanck

* 2.7.1937

† 22.7.2017

S kådespelaren, koreografen, balettdansören och bildkonstnären Fred Negendanck avled i Helsingfors den 22 juli 2017 bruten av en svår sjukdom.

Manfred Otto Richard Negendanck föddes i Helsingfors den 2 juli 1937. Hans far var kamreren Gün-ter Negendanck, tysk medborgare och mor Agnes Negendanck född Nyberg från Tenala.

Freds barndom präglades av många flyttar; än flyttade man i huvudstadsregionen, än till faderns hemland Tyskland och tillbaka. År 1944 var familjen tvungen att flytta till Tyskland på grund av vapenstilleståndsavtalet med Sovjetunionen då alla tyska medborgare måste ut ur landet. Tillsammans med föräldrarna och de två yngre systrarna Erika och Hedda-Lisa hamnade Fred mitt i andra världskrigets dramatiska slutskede i Potsdam utanför Berlin, där Freds farmor bodde. Man var tvungen att fly då sovjettrupperna närmade sig. Under flykten befann sig familjen emellanåt i sovjetockuperat område, emellanåt i amerikanskt. De synminnen den åttaårige Fred fick av självmord, våldtäkter och bombardemang bar han med sig hela livet.

Efter många strapatser kom familjen tillbaka till Finland och Fred började i Bangatans folkskola i Helsingfors. Senare inleddes studierna vid Svenska Normallyceum där Fred mötte en lärare som kom att ändra hans liv. Ann-Marie Häyrén-Malmström (1904–1980) var teckningslärare i Norsen och bildkonstnär. Hon upptäckte Freds konstnärlighet och stödde Fred under resten

av sitt liv. Hon fick starka känslor för sin elev Manfred och genast då Fred gått ut skolan, flyttade han hem till Ann-Marie. En spricka uppstod i förhållandet till föräldrarna.

Förhållandet till Ann-Marie var inte heller friktionsfritt: en kris uppstod då han berättade för henne att han egentligen var homosexuell. Trots det levde Ann-Marie och Fred tillsammans i 25 år i en sorts konstnärsgemenskap. ”Jag kan tacka henne för allt” brukade han säga.

Sporrad av Ann-Marie sökte sig Fred till grafiska linjen vid Ateneum där han studerade ett år. Fred hade plattfötter och läste i Nya Pressen att det hjälper att träna klassisk balett. I Kari Karnakoskis balettskola studerade Fred i två år och blev 1958 engagerad till Finlands Nationalbalett. Efter ytterligare två års dansande där fick Fred redan göra solistroller. Det var som dansare vid baletten han antog artistnamnet Fred.

Vid Operan dansade Fred flera av den klassiska balettens huvudroller: Prinzen i Svansjön, Romeo i Romeo och Julia och Pessi i Pessi och Illusia. En ryggskada avbröt Freds balettkarriär men ungefär samtidigt erbjöd Svenska Teaterns chef Calle Öhman honom en stor roll i komedin ”40 karat”. Det blev början på en lång karriär som skådespelare. Fred Negendanck var engagerad vid Svenska Teatern från 1971 till sin pensionering 2000. Under nästan hela denna tid arbetade Fred även som koreograf och gjorde under nästan 30 år de flesta koreografierna till Svenska Teaterns musikpjäser.

Småningom utvecklades han till en stor karaktärsskådespelare och gjorde flera minnesvärda roller, bland annat som ”Tevje” i Spelman på taket i regi av Kurt Nuotio. Under två perioder var Fred tjänstledig från Svenska Teatern och gjorde under dessa år några av sin bästa rollarbeten: betjänten Firs i ”Körbärsträdgården” på Lilla Teatern 1983 och Albin/ Zazá i storsuccén ”La Cage aux Folles” på Åbo Svenska Teater 1991–92. Rollen som Salieri i föreställningen ”Amadeus” följande år var en av Freds stora triumfer.

Det var under åren i Åbo jag lärde känna Fred, och vi blev småningom goda vänner. Åren i Åbo var betydelsefulla även på det sättet att Fred återknöt kontakten med danskonsten. Han samarbetade med den aboensiska Danstetern Eri i tre produktioner, bland annat i den självbiografiska föreställningen Manfred som även televiserades.

År 2011 gjorde jag tillsammans med Anneli Sjöstedt en dokumentär om Freds liv för Yle Fem. Där berättade han för första gången i offentligheten om

sin homosexualitet. Programmet ”Artistporträtt Fred Negendanck” finns fortfarande tillgängligt på Yle Arenan.

Bildkonsten följde Fred genom hela livet. Fred hade flera separatutställningar men även tillsammans med sin mentor Ann-Marie. Den sista, retrospektiva utställningen ”Konstnärsgemenskap”, med verk av både Ann-Marie och honom själv, hölls på Galleri Bengelsdorff i Helsingfors 2016.

Fred var troende och för honom var förhållandet till Gud viktigt. ”Jag vill tro, det är mitt fundament, om jag sen vacklar ibland är det mänskligt.”

Freds livshållning var estetens, han omgav sig med skönhet både i sitt vackra hem i stan som på sin älskade stuga i Borgå skärgård. På stugan i Gäddrag var det framförallt den sagolika trädgården som uppfyllde hans tid.

Fred hade planerat sin egen begravning i detalj. Han ville att kistan skulle vara blå. Det blev den. Han vilar nu på Malms begravningsplats tillsammans med sina föräldrar. Frid över hans minne.

Riko Eklundh, vän och kollega

Carl-Johan Slotte

* 30.9.1933

† 17.2.2017

Vilken betydelse har arkitekten för en skola, kyrka eller annan offentlig byggnad? Den frågan inställer sig när man betraktar Carl-Johan Slottes stora livsverk inom arkitekturen i Finland, med nordiska och europeiska förgreningar.

Ett kort svar på frågan är: arkitekten ger byggnaden en själ, atmosfär och anda, vid sidan av funktionaliteten. Carl-Johans svar till mig är betecknande för hans stora passion och kunskap som präglade hela hans långa livskarriär: ”Ritningarna är som partituret till en klassisk komposition av Mozart.”

Arkitekt Carl-Johan Waldemarsson Slotte föddes i Hammarland på Åland 30.9.1933 och avled 17.2.2017 på Aurorahemmet i Esbo. Vid sin död var han en uppskattad och känd arkitekt och de kyrkor, hem och offentliga byggnader han planerat väckte beundran på många håll i Finland, Norden och Europa.

Vilket var hemligheten bakom Slottes lödiga livsverk inom arkitekturen? Ett svar kan sökas i den uthålliga flit och finurliga kreativitet som präglade hans lösningar till arkitektoniska utmaningar. Han började på sin bana på Arkitektbyrå Erik Kråkström redan år 1959, fem år före examen vid Tekniska högskolan i Helsingfors. Efter ett par år på SOK:s byggnads-avdelning i början av 1970-talet grundade Carl-Johan Slotte ett eget företag, Arkitektbyrå Slotte & Schütz, som fungerade framgångsrikt i nästan fyra decennier fram till år 2011.

Exempel på skolbyggnader som blivit föremål för Slottes flit och kreativitet är legio i de svensk- och tvåspråkiga regionerna i Finland. Grundskolor har byggts bland annat i Vasa, Kaskö, Kristinestad, Pedersöre och Ingå enligt

Slottes ritningar. Finlandssvenska folkhögskolor bär i hög grad Slottes signatur: Vörå folkhögskola Breidablick, Evangeliska folkhögskolan i Vasa, Kristliga folkhögskolan i Nykarleby, Kuggomskolan i Pernå, Västra Nylands folkhögskola samt kursgården, biblioteket och internatet på Lärkkulla-stiftelsens folkakademi i Karis är några exempel ur Slottes digra Curriculum Vitae inom skolbyggnationer.

De kanske mest bestående fotspåren har Carl-Johan Slotte lämnat inom kyrkorum och därtill besläktade byggnader på olika håll i vårt land. Från början planerade och förverkligade projekt är Bromarv kyrka, Kyrkans utbildnings- och kurscentrum i Järvenpää, och vidare kyrkorna i Solf utanför Vasa, Sund på Åland samt Rantasalmi och Neulamäki.

Större synliga renoveringar har Slotte planerat i kyrkorum på följande orter: Jomala och Kumlinge på Åland, Korsholm, Lappfjärd och Kauhajoki i Östergötten, Vichtis och Ingå i Nyland, samt i huvudstadsregionen Esbo domkyrka, Pauluskyrkan och krematoriet i Helsingfors. Som ett exotiskt exempel bör även nämnas Nikolaikyrkan i Fürstenberg / Eisenhüttenstadt i Tyskland, där Slotte år 1995 planerade en renovering och delvis förnyelse av kyrkan som skadats i kriget.

Bland pris han tilldelades kan nämnas första pris för Kyrkans utbildningscentrum i Träskända 1985, första pris för Olympia-kvarteret i Vasa, Kyrkans bildkonstpris 1989 för Rantasalmi kyrka, och Kulturfondens pris 1998 för Rastis lägstadium och allaktivitetshus i Helsingfors.

Som människa var Carl-Johan Slotte anspråkslös, kunnig och lyssnande. Själv karakteriserade han sin verksamhet på följande sätt: ”Att skapa arkitektur är att möta och vidga människans behov på ett djupare plan såväl andligt, socialt, estetiskt samt kulturellt och konstnärligt. Därför kan detta skapande inte förminskas till enbart ett tekniskt skapande.”

Det ovanstående citatet påvisar Slottes exceptionella talang till tredimensionellt seende – att förena tid, plats och rum i en och samma byggnad. Minnesmärkena är många, och många är de människor som minns hans livsverk med tacksamhet.

*Björn Wallén, direktor och vän
Lärkkulla-stiftelsen*

Yrsa Stenius

* 7.1.1945

† 19.5.2018

FOTO:RABBE SANDELIN

Författaren och journalisten Yrsa Carola Stenius dog i sitt hem på Södermalm i Stockholm den 19 maj 2018. Hon var vid sin död 73 år gammal.

Yrsa Stenius föddes i Helsingfors där hon efter sina universitetsstudier blev chefredaktör för Arbetarbladet

1973–1979. Hon bodde och arbetade sedan 1978 i Sverige, där hon efter att ha varit kulturchef på Aftonbladet blev tidningens chefredaktör 1982–1987.

Vid sidan av sitt arbete som journalist har hon sedan 1976 gett ut ett tiotal böcker, där hon med sin beläsenhet och eminenta språkliga förmåga gestaltat stora och ständigt aktuella problem om makten och dess etiska och moraliska förlängningar. Hennes böcker om Albert Speer, Hitlers favoritarkitekt och rådgivare, formulerade djupa insikter om ansvar och skuld i skuggan av Holocaust. För mig hör böckerna om Albert Speer till de omistliga.

Hennes bok om Jussi Björling, *Tills vingen brister*, väckte stort uppseende och mötte också starkt motstånd från dem som inte accepterade en så närgående och intim analys av den stora tenorens öde. En opera baserad på boken gjordes i Sverige, och blev mycket uppskattad.

Min personliga favoritbok heter *Taxar, kärlek och sorg*. Yrsa älskade sina taxar och när hon skriver om dem lyckas hon också formulera sådana personliga och intima insikter som hon annars drog sig för att torgföra.

Hennes sista bok heter *Rättsskandalen!?* och är skriven tillsammans med kriminalinspektör Seppo Penttinen. Den handlar om det uppseendeväckande rättsfallet om Sture Bergvall (alias Thomas Quick – den numera frikända

mannen som först dömdes för åtta mord, men senare frikändes). Yrsa har noggrant fördjupas sig i ämnet och hon hävdar att det handlar om en rättsskandal. Den nyutkomna boken på drygt 500 sidor har av press och medier i Sverige bemötts med en dånande tystnad.

Yrsa var principfast och stod fast vid sina åsikter. Hon var Pressombudsman 2007–2010. Efter att ha kritiserat Expressens artiklar om att Jan Guillou arbetat för KGB fick hon stark kritik av flera ledande publicister och Expressens chefredaktör ville bojkotta henne. Hon ville inte förnya sitt PO-mandat efter 2010.

Jag lärde känna Yrsa i slutet på 1950-talet då vi firade somrarna på Emsalö. Vi har haft en fin och intensiv vänskap med långa och givande diskussioner och regelbundna gemensamma fester, våra gemensamma fotbollslandskamper på Stadion inte att förglömma.

Yrsa var en lojal och trofast vän med en stillsam och underfundig humor. Som den pacifist hon var älskade hon att fördjupa sig i de mest spektakulära brottsfallen i Sverige. Hon var också världsbäst på att laga Vorschmack.

Claes Andersson

Henrik Svarfvar

* 8.6.1937

† 24.7.2017

Måndagen den 24 juli 2017 nåddes vi av sorgebudet att för detta ombudsmannen och pensionären Henrik Svarfvar gått bort efter en längre tids sjukdom. Henrik kämpade en tapper men ojämn kamp mot den sjukdom som efter tio års uppehåll drabbade honom åter.

Henrik Svarfvar föddes som enda barn till jordbrukarparet Verner och Signe Svarfvar. Han kunde på sin sjukbädd i juni 2017 fira sin 80-årsdag, den födelsedag som kom att bli hans sista, uppvaktad av släkt och vänner.

Född på ett jordbrukarhemman var det en självklarhet för honom att han så småningom skulle blir jordbrukare och överta fädernegården. Han sökte sig därför till Korsholms lantbruksskolor där han fick sin utbildning inom det yrke som stod hans hjärta nära.

Henrik var till sin natur mycket social och trivdes i umgänget med andra människor och där han var beredd att ta en roll i olika aktiviteter. Hans första anställning blev därför inom ungdomsrörelsen där han i september 1965 blev ungdomskonsulent inom Svenska Österbottens Ungdomsförbund (SÖU) för att något senare övergå till att bli ungdomsledare inom SÖU:s femte ungdomsring.

Henriks organisatoriska förmåga uppmärksammades även på annat håll och han anställdes som ombudsman för Svensk Ungdom i Österbotten. Det var en tjänst där han kom att skapa ett kontaktnät till andra unga samhällsengagerade i hela Österbotten men även runtom i Finland.

När då Österbottens svenska producentförbund (ÖSP) sökte en ny ombudsman var steget inte långt borta för Henrik. Henrik men sin bakgrund från ett

jordbrukarhemman, sin utbildning inom jordbruksnäringarna och sin organisationsförmåga var som klippt och skuren för tjänsten. En tjänst som han kom att sätta sin personliga prägel på under 25 års tid fram till sin pensionering.

Jobbet som ombudsman vid ÖSP innebar bland annat ansvar för fältverksamheten, en uppgift som passade Henrik med hans personlighet och tidigare uppdrag sållsynt väl. I tjänsten ingick också att sitta sekreterare i olika utskott och där bereda frågor inför förbundsstyrelsen. Att vid sidan om ordinarie tjänst även fungera som distriktsombudsman i Österbotten för Lantbruksföretagarnas Pensionsanstalt (LPA) gav honom en god inblick i lantbrukets sociala frågor.

Henrik kom dessutom att utöva sina ordinarie uppgifter verka på deltid som lokalredaktör för Landsbygdens Folk i Österbotten under dryga tio års tid med uppgift att skriva mötesreferat och snappa upp nyheter från fältet. Henrik var även intresserad av sociala frågor som han via jobbet engagerade sig i och däribland även lanthusmödrarnas roll inom organisationen. Han kom under årens lopp att för lanthusmödrarna ordna många möten, resor och olika aktiviteter där Henrik var som en spindel i nätet med planering och organisering.

Henrik Svarfvar var en sann nordist och engagerad inom organisationen Pohjola-Norden alltifrån lokalavdelning till centralstyrelse. Därför blev även det nordiska samarbetet viktigt för honom i jobbet inom ÖSP. Med Henrik som aktiv pådrivare upprätthölls ett livligt samarbete med Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) i Västerbotten och likaså med Förbundet Vuxenskolan i Västerbotten inom ramen för studiecirkelverksamhet. Tjänstemän och förtroende män från bägge landskapen hade kurs- och informationsutbyte med varandra och resor skedde i bägge riktningarna. I och med EU-anslutningen minskade utbytet märkbart av förklarliga skäl.

Finlands EU-anslutning av den fråga som i högsta grad engagerade medlemmarna inom ÖSP och centralorganisationen SLC i likhet med den finska broderorganisationen. Den avgörande frågan var om det skulle finnas en framtid som producent av livsmedel på en gemensam marknad i EU:s nordligaste hörn. Därför var producentorganisationen emot en anslutning.

Medlemmarnas oro inför framtiden ledde till flera konkreta åtgärder. För att i någon mån skingra oklarheterna och söka svar på de frågor som medlemmarna brottades med beslöt ÖSP därför att ordna studieresor till de länder som redan var medlemmar. Henrik Svarfvar var den självklara reseledaren som lade upp reseprogram och genomförde resorna på sitt vanliga mycket välorganiserade sätt.

Seminarier och informationsmöten ordnades samtidigt för att sprida information i den osäkra situationen som rådde. Henriks arbete med studieresor och all information rönste stor uppskattning bland organisationens medlemmar och än idag ihågkoms Henriks insatser vid den här tiden med värme.

Henriks arbete innebar många möten dagtid men även resor och sena kvällsmöten där Henrik deltog med information. SLC:s dåvarande styrelseordförande Ola Rosendahl sade efter ett möte där många komplicerade frågor kom till behandling: Jag är full av beundran för Henrik Svarfvar som kan förklara svåra ämnen så att alla förstår. Det var Henriks förmåga att klart och koncist delge även svåra frågor på ett klart och enkelt sätt utan att utelämna väsentlig information.

Henrik hann trots sina många uppdrag i tjänsten även med många förtroendeuppdrag. Nämnas kan i direktionen för Svenska Studieförbundet, förvaltningsrådet och styrelsen i skadeförsäkringsbolaget Svensk-Finland, Kvarkenrådet, Mittnordkommittén, direktionen för svenska yrkesinstitutet och därtill många kommande uppdrag inom Korsholms kommun.

När Henrik gick i pension trodde nog hustrun Carita att en lugn pensionärs-tillvaro väntade, men så blev det inte. Henrik engagerade sig nu inom Svenska pensionärsförbundet och satt som viceordförande i förbundsstyrelsen och ordförande i Region Österbotten och i flera kommittéer. Henrik kom nu att fungera som reseledare på många välorganiserade pensionärsresor ut i Europa.

Henrik var för aktiv för ett stillasittande liv och kom ända in i det sista att från sin sjukbädd delta i organisationens verksamhet vid Skype. Han var plikt-trogen in i det sista och kände ansvar för de uppdrag han åtagit sig.

När vi ser tillbaka på Henriks liv och hans verksamhet under många år är det svårt att förstå att en människa hinner med så mycket under sin livstid som Henrik. Trots sina många uppdrag var Henrik alltid väl förberedd och insatt i frågorna inför mötena. Han visade ett stort engagemang som inte tog slut.

Republikens president förlänade Henrik Svarfvar Förtjänstkorset Av Finlands Vita Ros. Dessutom valdes han till årets pensionär år 2016.

Henrik var också i det privata en mycket social person och uppskattad vän som när tid gavs gärna tog en bok i sin hand. Henrik var en god familjefar som hade stor omsorg om sin dotters familj. Henrik Svarfvar sörjs idag närmast av hustrun Carita, dottern Johanna med make Kenneth och deras söner Viktor och Valter och en stor skara vänner.

En producent i själ och hjärta, en hedersman och i vida kretsar omtyckt vän har gått i graven. Frid över hans minne.

*Bo Linde
vän och f.d. kollega*

Henrik Svarfvar erhöll SFV:s Folkbildningsmedalj år 2013.

Birger Thölix

* 22.7.1931

† 16.5.2017

Birger Thölix var den kanske främsta finlandssvenska publicisten och journalisten efter kriget. Han spände över vida kunskapsfält och gjorde det med en klarsyn och skicklighet som aldrig upphörde att förvåna. Samtidigt var han mån om att alla, låg som hög, skulle få komma till tals i debatten där han var alltigenom demokratisk – men också provokativ och orädd.

Han gjorde sitt livsverk i Österbotten, först på Österbottningen i Karleby, där han i tre år var både chefredaktör och direktör och fick börja dramatiskt med flygkraschen i Kvevlax första arbetsdagen.

Från 1964 till 1992 var han på Vasabladet, som han rustade upp till den moderna och debattglada tidning som den förblev under hela hans epok. Upplagan när Thölix kom till den klassiska adressen Sandögatan 6 i Vasa var ungefär 15 000. När Bladet var på topp under Thölix tid var den drygt 28 000. Ett imponerande uppsving, alltså. Thölix fräschade upp layouten, breddade bevakningen med Vbl-redaktör i Helsingfors (legendaren Tor Högnäs) och förstas bemaning i hela svenska Österbotten.

Dock glömde han aldrig att tala om Åbo Underrättelser, där hans intresse för journalistik på allvar väcktes. Han talade med värme om de många profiler som verkade i slutet av femtiotalet på tidningen i Åbo.

Och vidare om hur lätt det var att andas på den anrika och liberala tidningen i kulturvaggan. Tidningen var liten och därför gällde det att vara flitig hela

tiden vilket i sin tur gjorde att det, enligt Thölix, var sällsynt avkopplande och förnöjsamt att köra hem efter avslutat nattskifte.

Till HBL, en omvittnad träto broder i det finlandssvenska samtalet, var han nära att flytta redan på 70-talet men valde ända till slut att stanna kvar på Vasabladet.

Som chefredaktör på Vasabladet gick han alltid i spetsen. Han gav sina medarbetare förtroende och stöd och var man om att i alla väder gå först och arbeta i blåställ. Han förärades professorstitel och även pressfrihetens svärd samt Publicistpriset. Han blev populär som få på redaktionen, nästan så att det ibland fanns risk för personkult. Något som Birger ”Bix” Thölix minst av allt fikade efter.

Thölix sade ofta att en journalist aldrig har många vänner. Likväl fanns det hela tiden rapportörer på den botteniska landsbygden som inte ville tala med någon annan än ”Bix” när det skulle rapporteras om till exempel vårens fåglar. Förtroendet var obrutet i stort som smått. Dylikt statuerar på sitt vis en föredömligt god journalist.

Kurt Snickars

journalist på Vbl under Thölixepoken

Birgitta Ulfsson

* 1.7.1928 Helsingfors

† 8.10.2017 Helsingfors

FOTO: RABBE SANDELIN

Den färgstarka och karismatiska Birgitta "Bisse" Ulfsson var en av det finländska teaterlivets pionjärer. Hennes roller omspände ett brett register, från komedi till allvarligt drama. Genom hela sin karriär framträdde Ulfsson i både Finland och Sverige, och på två språk.

Birgitta Ulfssons barndom präglades av faderns officersyrke. Familjen levde kaserne- och flyttade mellan garnisonsorter som Riihimäki, Vasa och S:t Michel medan somrarna tillbringades på artilleriläger på Karelska näset. Familjen flyttade 1940 till Helsingfors, och i Lönnbeckska samskolan

fick Birgitta Ulfsson nya vänner. I en krets av kulturintresserade jämnåriga in- gick blivande författare som Christer Kihlman och Bo Carpelan.

Efter studentexamen 1946 arbetade Ulfsson vid Helsingfors stadsbibliotek och Finska notisbyrån. Åren 1948–1950 studerade hon vid Svenska teaterns scenskola. Enligt kollegan och maken Lasse Pöysti – de två var gifta 1952–1984 – gav scenskolan Ulfssons självförtroende en svår knäck; hon blev stel och nervös på scenen och övervägde allvarligt att lämna teaterbanan.

Hon var engagerad vid Svenska teatern 1950–52, Intimiteatteri 1952–54, Tv-teatern 1962–67 och Lilla teatern 1955–74, där hon 1967–74 var chef tillsammans med Lasse Pöysti. I flera komedier och dramer spelade konstnärsparet mot varandra. Medan Pöysti 1974–77 var chef för Tampereen työväen teatteri i Tammerfors var även hon engagerad där. Åren 1977–81 var hon på nytt engagerad vid Lilla teatern.

På Lilla teatern under 1950-, 60- och 70-talen var Ulfsson tillsammans med Lasse Pöysti publikmagneter. I Benedict Zilliacus revyer gjorde hon succé bland annat som städerskan Sandra och med ett stort antal andra gestalter. Till hennes främsta roller på Lilla teatern hörde Shaws Candida, Olga i Tjechovs Tre systrar och den livsbejakande Lidija i Arbusovs En gammaldags komedi och som Antonia i Dario Fos fars Vi betalar inte, vi betalar inte. Till hennes allra främsta karaktärsroller hörde hennes Hamm i Becketts Slutspel på Pikku-Lilla 1992. År 2006 återvände Ulfsson än en gång till Lilla teatern i den irländska pjäsen Mamma betalar i gott samspel med sin nye man, göteborgaren, skådespelaren och teaterchefen Iwar Wiklander.

Birgitta Ulfssons scenkarisma och förmåga att trollbinda en publik höll sig genom åren. Med en fot i Finland och en i Sverige blev hon så gott som lika känd i båda länderna. I Finland lyckades hon tack vare sin praktiska och humoristiska inställning även överskrida språkbarriären – hon blev precis lika känd på finska som på svenska. Med musikern Erna Tauro turnerade hon 1985 och flera år framåt med På känsliga fotsulor, ett program uppbyggt av finsk och finlandssvensk poesi, sång och egna kommentarer – en sorts ståuppshow med poetisk infallsvinkel. Och för Finland var hon en outtröttlig kulturambassadör, som spred kunskap om finländska författare i skolor, bibliotek och föreningshus främst i Sverige, men också i övriga Norden.

När Lasse Pöysti 1981 blev chef för Dramatiska teatern i Stockholm flyttade också Ulfsson till Sverige. År 1982 och tre år framåt spelade hon för fulla hus på Stockholms stadsteater, tillsammans med Stina Ekblad, i en dramatisering av Maria Jotunis När man har känslor.

Från 1983 till 1991 arbetade Ulfsson vid Folkteatern i Göteborg, med gästspel och besök ända in på slutet. I maj 2016 spelade hon med Iwar Wiklander i Kärleksbrev, och hon borde också i skrivande stund ha spelat i Den goda människan i Sezuan.

Birgitta Ulfsson medverkade också i filmer, som Muminmamman 1969 i Muminrollet, i Tage Danielssons dråpliga Picassos äventyr (1978), i Angelas krig (1984), i Bo Widebergs Ormens väg på hälleberget (1986), i Daniel Bergmans Söndagsbarn (1992), i Lauri Törhönens Mannen utan ansikte (1995) och som Heta i Heidi Köngäs Viimeiset mitalit (2000), i starkt samspel med Seela Sella. Hon gav även ut en skiva: Levda teatervisor.

Jag kände Bisse under många år, eftersom mina föräldrar hörde till samma ungdomliga kulturgång som nämndes i början. Mina egna upplevelser av henne började som tioåring år 1973, då Bisse oanmäld virvlade in i vårt klassrum och frågade om det fanns någon som vill uppträda på teater. Eftersom hennes entré varit så plötslig och översvallande var det ganska tyst i klassrummet, men vår lärare pekade till sist ut Jan Lillja och mig – vi hade väl gjort väl ifrån oss i skolans julfestskådespel. Och så kom det sig att vi sedan spelade rollen som sonen i Georges Feydeaus enaktare *Vår stackars son*, en klassisk fars som slutar med att laxativet avsett för sonen hamnar i faderns – pottfabrikantens – mun, precis då han skall slutföra ett stort köp med franska armén. Uppsättningen hade stor framgång, och vi spelade den även på finska.

Redan då vi började öva rollerna blev jag tagen av att Bisse och Lasse behandlade oss tioåringar som jämbördiga, och inte som barn. Det var säkert mera en nödvändighet än ett medvetet psykologiskt val; en premiär hägrade, och det fanns inte tid för onödigt tramsande. Men idag inser jag att detta sorts bemötande – att bli behandlad professionellt av en professionell – är det bästa sättet att bygga upp det självförtroende som behövs för att faktiskt bli professionell. Lasses och Bisses bemötande är fortfarande en stor förebild för mig.

Längs med åren träffade jag Bisse vid olika kulturställningar och mottagningar, och eftersom det emellanåt gick många år mellan tillställningarna var jag alltid beredd på att presentera mig på nytt – jag har ju själv efter alla år och möten ibland svårt att koppla ihop alla nunorna med namn. Men Bisse kom alltid ihåg mig: ”Sandelin!” ropade hon över hela rummet – och kramen var alltid lika varm och genuin.

Den sista kramen råkade bli under boksläppet i Helsingfors av den intervju-boksom Stig Hanséns gjort med henne. *Med och mot min vilja* var resultatet av en intervjuserie som under arbetets gång hade utvecklats till en slags självbiografisk sammanfattning av konstnären och livskonstnären Birgitta Ulfsson. Och det blev minsann ingen sedvanlig, torr pressställning; Bisse tog rätt så suveränt över hela showen, och alla på plats kunde efteråt lämna lokalen med mycket i behåll.

Nu kommer vi inte att få se Birgitta Ulfsson fler gånger. Det känns mycket underligt att skriva de raderna, för så levande var hon. Så levande är hon.

Rabbe Sandelin

Märta-Lisa Westman

* 3.9.1943

† 16.2.2018

Märta-Lisa Westman växte upp i Gamla Karleby. Hennes morfar, Viktor Salovaara, var förutom mamma Maire, moster Lilly, styvfar Kurt Cederberg och deras familjer, mycket viktiga personer i hennes barndom. Sommarstugan ute på Alön i Karleby, som morfar Viktor byggt, blev det självklara paradiset för Märta-Lisa och hennes familj.

Hon tog studenten 1962 och påbörjade sina studier i tyska och finska vid Åbo Akademi 1963. Där började hennes lärarbana, som skulle komma att bli såväl lång som innehållsrik.

Det var i rollen som duktig lärare i finska och tyska vid Oxhamns skola i Jakobstad, där jag som 12-åring för första gången kom i kontakt med Märta-Lisa.

Märta-Lisa gifte sig med Carl Westman 1967, då familjen också flyttade till Björneborg. Där föddes döttrarna, Carolina och Ingrid.

Under tiden i Björneborg tog Märta-Lisa sitt första steg in i politiken. Svenska Folkpartiets lokalavdelning i Björneborg ville föryngra sig, och valde in den unga läraren i sin styrelse. Det blev startskottet till ett livslångt samhällsengagemang som skulle hålla i sig ända till Märta-Lisas sista dagar. För Märta-Lisa var en samhällsbyggare. En riktig eldsjäl och duktig debattör.

Familjen flyttade till Jakobstad 1972. Märta-Lisa verkade som lektor i finska och tyska vid Jakobstads samlyceum samt högstadiet för att 1989 väljas till rektor för Oxhamns skola. Hon styrde skolan med fast hand, och rönt uppskattning såväl bland kolleger, elever som föräldrar tills hon gick i pension 2003. Märta-Lisa var också läromedelsförfattare.

År 1981 valdes Märta-Lisa för första gången in i Jakobstads stadsfullmäktige. Där skulle hon komma att verka på många centrala poster, oavbrutet fram till 2008. Hon blev den första kvinnan att leda stadsfullmäktige i Jakobstad 1997–2001. Våren 2017 ställde hon upp i kommunalvalet igen, blev invald och verkade fram till sin bortgång som medlem av stadsstyrelsen samt social- och hälsovårdsnämnden.

Hennes långa politiska karriär kännetecknades av viljan att enträget jobba för Jakobstad och stadsborna, men också för hela regionen och landskapet Österbotten. Hon var även mån om samarbetet med Karleby. För det svenska i Finland engagerade hon sig över tid, och var bland annat på 2010-talet ordförande för Folktingets utbildningsutskott. Hon verkade även en tid som viceordförande i SÖFUK. Inom Svenska Folkpartiet innehade hon under åren ett flertal förtroendeposter. Hon var också medlem av kyrkfullmäktige i Jakobstads svenska församling.

Som fullmäktigeordförande ville hon stärka stadsfullmäktiges roll. Hon var debattglad, noggrann och påläst. Hon vågade sticka ut hakan, och stå för sina åsikter. Samtidigt hade hon respekt för andras åsikter. Hon byggde nätverk över partigränserna och hade inte sällan glimten i ögat.

Märta-Lisa var också en stor sällskapsmänniska. Därtill hade hon en mycket god smak samt sinne för etikett och stil.

Under senare tid var det vården och äldreomsorgen som engagerade Märta-Lisa mest. Att säkra framtiden för Vasa centralsjukhus liksom vården på Malmska sjukhuset blev hjärtefrågor för henne. Äldreomsorgen var hennes särskilda skötebarn, och vid det välbesökta seminariet i november på församlingscentret i Jakobstad, var det nog ingen som anade att den energiska Märta-Lisa som ledde ordet, snart inte mera skulle finnas bland oss.

Märta-Lisa hade ett stort hjärta för kulturen, och alldeles speciellt för musik- och konstutbildningen. Hon satte mycket tid och engagemang på Pro Allegro rf, som stöder utbildnings- och kulturcentret Campus Allegro i Jakobstad. Vi är många som mött henne som konsertvärdinna, glatt leende, vid ingången till Schaumann-salen i samband med ett oräkneligt antal konserter.

Familjen, maken Calle, döttrarna Carolina och Ingrid samt de fyra barnbarnen var det allra käraste för Märta-Lisa. Våren 2017 firade Calle och Märta-Lisa guldbryllöpet i Stockholm.

Julen hade med tiden blivit allt viktigare, och den sista julen i hemmet på Alholmsgatan, skulle bli just så stämningsfull, varm och familjär som det bara är möjligt. Till Märta-Lisas stora intressen hörde också litteratur och resor såväl med barnbarnen som med grupper och vänner.

Det är med innerlig tacksamhet jag tänker på Märta-Lisa. Hon har betytt mycket för många, också för mig. Hon hörde till dem som gick före och banade vägen. Hon var en mänska med stort hjärta som har lämnat ett stort tomrum efter sig.

Vi är många som delar sorgen, med maken Calle samt döttrarna med familjer.

Anna-Maja Henriksson

Märta-Lisa Westman erhöll SFV:s Hagforsmedalj år 2013.

Henrik Wickström

* 5.2.1941

† 28.5.2017

Henrik Wickström avled i sviterna av en olyckshändelse i sitt barndomshem på Yrjas i Mickelsböle, Borgå. Han blev 76 år gammal. Henrik var framför allt spelman men också bonde. Den legendariska spelmannen Gustaf Adolf Grundsten var hans farmors far. Redan i barndomen hade musiken en betydande roll i Henriks liv. I sex års ålder började han spela fiol med sin far och fiolen blev hans huvudinstrument, men han spelade också trumpet och klarinett. Han anslöt sig i unga år till Mickelsböle orkester och Östra Nylands spelmansgille, senare spelade han också i Tolkis musikkår, Borgå

lks Big Band och Borgånejdens spelmanslag. Redan från 20 års ålder hörde han till Spelmansgillet för Finlands svenska folkdansring och var en mycket uppskattad spelman för flera olika folkdanslag bland annat Östnylands Brage, Jackarby och Pellinge folkdansare.

Som en raritet brukade han berätta hur han tillsammans med Klas Gustafsson blåste i näverlur för kung Carl XVI Gustaf och drottning Silvia på Slottet våren 1979 då tvåhundra finlandssvenska spelmän gästspelade på Stockholms Stadsteater. Drottning Silvia stod visserligen i skymundan uppe på trappan i Östra valvet, eftersom hon då var höggravid.

Henrik var bonde på Yrjas 1971–2003. Han var en händig lantbrukare med fötterna på jorden. Han hade sett och upplevt den enorma utvecklingen inom jordbruket. Hans händighet kan man också beskåda i bland annat en fiol och en nyckelharpa vilka han själv byggt. Släktgården Yrjas och hembyn Mickels-

böle betydde mycket för honom och han var intresserad av hembygdens historia. Han var aktiv inom Kullo-Mickelsböle allmogeförening och medverkade i olika pjäser. På 1970-talet uppträdde han också som spelman och skådespelare i flera pjäser på Postbacken.

I Kullo frivilliga brandkår var han medlem i över 30 år. Hans samhälleliga engagemang tog sig uttryck i att han axlade kårens ledarskap år 1982 och var sedan kårchef ända till 1990. Finlands svenska Brandvärnnsförbund belönade honom med Finlands Brandbefälsförbunds förtjänstmedalj år 1996.

Många har trevliga minnen av tillställningar där Henrik medverkade, t.ex. minns vi den fiolspelande påskhäxan på en NSP-fest och hur han förgyllde Mickelsböle-marthornas 75-års jubileum genom att spela Marthassången på trumpet. Henrik var anspråklös och tolerant. Han hade ett lugnt och glatt lynne och väckte stor uppskattning i de kretsar där han rörde sig. Han sörjs närmast av hustrun Monica, bror och syster med familjer samt många vänner.

*Helena och Hannu Kesävaara
Henriks vänner och Mickelsbölebor*

Örnulf ”Bore” Witting

* 17.11.1938

† 9.1.2018

Örnulf ”Bore” Witting är borta, bruten av en svår sjukdom. En älskad make, far, morfar, farfar, svärfar och kollega har gått ut tiden.

Örnulf Helge Leander Witting föddes 17.11.1938 i dåtida Gamlakarleby och skulle ha fyllt 80 år i höst. Ungdomstiden tillbringade han på jordbruket på Storträsk tillsammans med sina föräldrar och syskon. Han tog studenten 1957 i Gamlakarleby svenska samlyceum och blev AFM i mjölkhushållning och mejeriteknik från Helsingfors Universitet 1963. Örnulf gifte sig med Sirkka 1962 och de fick barnen Teresa, Örn och Britt-Marie.

Örnulf Witting var föregångare, välkänd och omtyckt arbetskollega i mejeribranschen. Han levde med mjölken i princip hela sitt yrkesverksamma liv. Hans kunskap om mjölken och ostframställningen var ovärderlig, vilket framkommer i de olika uppdrag som han hade under sin 39-åriga yrkeskarriär. Örnulf var direktör inom Enigheten, Mejericentralen i Vörå och Mejeriandelslaget Milka. Han var verksamhetsledare för Finlands Svenska Mejeriförbund och verkställande direktör för Malakta Ab. I Österbottens Agronomer var Örnulf både styrelsemedlem och ordförande. Dessutom undervisade han blivande mejerister både på svenska och finska i 16 år.

Han var även aktiv i Vörå kommunfullmäktige och Vörå Rotaryklubb. Därutöver var han bland annat mångårig förvaltningsmedlem i Pensions Varma, styrelsemedlem i Foodwest och viceordförande i Finlands Svenska Andelsförbund med mera.

Örnulf var en flitig skribent och fotograf. Han var redaktör och skribent för Mejeritidskriften för Finlands svenskbygd från 1964 fram till sin pensionering 2003. Där Örnulf fanns, där fanns även hans kamera. Idag finns hans foton från mejeritillställningar och resor i riksarkivet i Vasa. Örnulf hann medverka med material till Milkahistoriken 1980-2014 som är under arbete.

I början på 1960-talet vadade Örnulf i snön tillsammans med andra gubbar i 25 graders kyla i Vörå Kaitsor för att söka efter platsen där Kärningscentralen senare byggdes.

Ostar och produktutveckling var Örnulfs hjärtesak. Otaliga är de ostar och produkter som han varit med och utvecklat, bland annat Mustapekka, Revontuli, Kaitsor edam, ekoprodukter och Enilett.

Örnulf var en snäll människa och ville aldrig någon illa. Hans ”Kokkolahumor”, glada och mjuka röst gjorde att man aldrig kunde bli arg på honom. Då sommaren kom och vi fick se honom komma med Saaben, bruna portföljen och ljusa sommarhatten till jobbet, då visste vi att han njöt. Att ta fram pipan, knacka den mot askkoppen och sätta sig bakom skrivbordet var en daglig rutin för honom så länge man fick röka inomhus.

Det som Örnulf inte tyckte om och man såg hur han led, var då direktörsgruppen tagit beslut om uppsägningar och permitteringar som han skulle verkställa. Det kunde ta länge innan han fick det gjort, för han ville inte sära någon i personalen.

Örnulf kom aldrig till ett möte oförberedd. Jag har aldrig sett någon annan förbereda sig så väl inför direktörsmöten som han gjorde och allt var nedskrivet. Han var redo för alla situationer och vändningar som ett möte kunde ta.

Örnulfs hembygdskunskap var omfattande och hans sociala nätverk var stort. Han kände näst intill alla som varit förtroendevalda eller jobbat inom mejeribranschen i Svenskfinland under 50 år. Detta kom väl till pass då mejeriet i Kaitsor 2014 skulle tömmas, och en stor mängd porträtt av förtroendevalda och direktörer skulle överlåtas till de porträtterades anhöriga. För mig var en del av dessa män helt obekanta och då de flesta dessutom var av lite äldre årsmodell så behövde jag hjälp av Örnulf. Han inte bara kände igen dem utan han visste också all historia om personerna oberoende om de var från södra Finland eller Österbotten. Samtliga porträtt kom lyckligt fram till de anhöriga.

För förtroendevalda och arbetskolleger i hela Svenskfinland var Enighetens årliga sommarmöte med prisutdelningar en väntad och omtyckt avkopp-

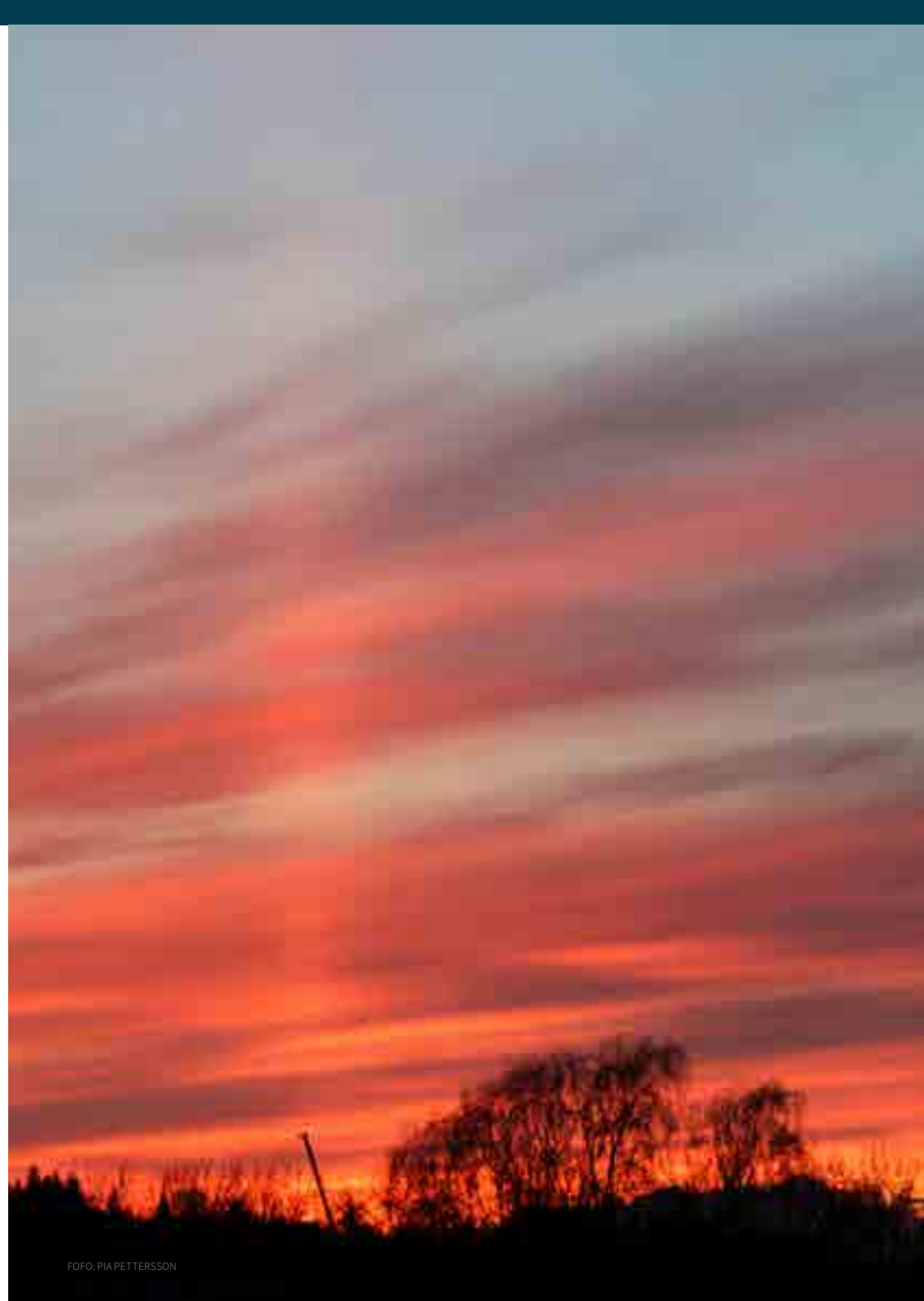
ling från vardagen. Örnulf var självklar programledare och han avslutade varje tillställning med uttrycket ”Mejerifolk - världens bästa folk” och ett fyrfaldigt leve. Det uttrycket tillhörde Örnulf och ingen kunde göra det bättre än han.

Personligen kände jag Örnulf ”Bore” från 1987 fram till hans bortgång som en kunnig arbetskollega och god vän som alltid hade tid att lyssna. Han pensionerades 2003 och året 2004 blev han hedersmedlem i Finlands Ostberedar-förening.

Efter pensioneringen sysselsatte han sig bland annat med att vara aktiv i Karleby Hembygdsförening, Karleby Ungdomsförenings revy, Operans Vänner, läsa in taltidning för hörselskadade och att påta i trädgården och umgås med familjen. Nu är Örnulf Wittings arbete slutfört. Vi är många som saknar och sörjer dig ”Bore”.

Ann-Charlott Kjerp

Arbetskollega under Enighetens och Mejeriandelslaget Milkas tid

SFV 2017

Verksamhetsberättelse och bokslut

Laura Londén fick Fredrika Runeberg-stipendiet 2017.

FOTO: RABBE SANDELIN

FOTO: PIA PETTERSSON

Styrelsen beslöt också år 2017 att instifta ett helt nytt vistelsestipendium: Biskops Arnö-stipendiet. Det riktar sig till författare i början av karriären, och är en tre veckor lång inspirationsvistelse vid Nordens folkhögskola på Biskops Arnö vid Mälaren i Bålsta, cirka 60 kilometer nordväst om Stockholm.

Nyttillskotten i vår biografiserie är emotsedda boknyheter varje höst, och böckerna erhåller också professionell uppskattning: en av böckerna vi gav ut hösten 2017 erhöll ett pris på femtusen euro av Svenska litteratursällskapet.

SFV har blivit bra på att hantera förändring. Emellanåt kommer förändringstrycket inifrån, till exempel då ekonomin eller andra resurser sätter gränser för vad vi vill, eller kan uträtta. Emellanåt kommer förändringstrycket utifrån, till exempel på grund av förändringar i det omgivande samhället. I båda fallen finns det inget skäl att klamra sig fast vid gamla invanda rutiner. Vi skall förstås vara försiktiga, värna om traditioner, och i ordets bästa betydelse vara konservativa. Men vi måste alltid vara redo för förnyelse, och ha mod att avsluta saker som inte längre fungerar i tiden. Bara på det sättet kan vi hjälpa till att hålla Svenskfinland livskraftigt.

Johan Aura
kanslichef

Ett gott resultat

SFV:s bokslut för år 2017 kunde åter uppvisa ett överskott. Vi har de senaste åren trimmat funktioner, och koncentrerat oss på det som föreningens syftesparagrafer säger att vi skall syssla med. Men det är viktigt att konstatera, att trimmad verksamhet även kan innebära utveckling – och helt ny verksamhet.

Under år 2018 kommer vi till exempel att omfördela våra interna arbetsuppgifter, så att vi kommer närmare de människor och organisationer vi ger bidrag åt. Idén är att vi bättre kan förstå de problem och utmaningar som våra bidragspengar skall lösa, och att vi i uppföljningsskedet i samråd bättre kan vara säkra på att våra bidrag faktiskt leder till önskat resultat. Vi kommer även att utöka vår redovisningen av de här resultaten på nätet, i SFV-magasinet, och i den årsbok du håller i handen.

På verksamhetssidan blev år 2017 ett år med många nyheter: på hösten utvidgade vi vår nätnärvaro med ett elektroniskt nyhetsbrev, som tagits mycket väl emot. I nyhetsbrevet berättar vi bland annat om aktuell SFV-verksamhet, och vi marknadsför och länkar till vår studiecentrals evenemang.

Verksamhetsberättelse	145
Bokslut	
Resultaträkning	150
Balansräkning	152
Finansieringsanalys	154
Noter till bokslutet	156
Bokslutets underskrift	163
Revisionsberättelse	164
Förteckningar	168
Utskott och kommittéer	168
Publikationer	170
Projekt och aktiviteter	171
Pris, medaljer och vistelsestipendier	172
Beviljade bidrag 2017	182
SFV:s donationsfonder 2017	184

Verksamhetsberättelse

VERKSAMHETEN

Enligt föreningsstadgarna har SFV till ändamål att ”främja bildningsarbetet bland Finlands svenska befolkning genom att understödja skolor, barnträdgårdar och bibliotek, utge studieunderstöd ävensom stödja andra former av finlandssvenska bildnings- och kultursträvanden”.

SFV:s verksamhet är huvudsakligen finansierad av förmögenhetens avkastning, men en begränsad del av verksamheten är även finansierad med inkommande understöd. Den externa finansieringen var under räkenskapsåret 667 000 euro. Det största understödet var statsandelar för studiecentralens kursverksamhet.

SFV delade ut 2,5 miljoner euro som bidrag, stipendier, pris och medaljer. Utöver detta förmedlade SFV bidrag på 245 000 euro. Utdelningen är redovisade i resultaträkningen under ordinarie verksamhet och fonder med egen täckning.

De största ändamålen är skolor (47 %) och finlandssvenska kultur- och bildningssträvanden (40 %). Bland de större bidragen kan nämnas Axxell Utbildning Ab på 700 000 euro för verksamheten och Wasa Teater – Österbottens Regionteater på 200 000 euro för renovering av teaterfastigheten.

Under de allmänna ansökningsperioderna fick SFV ta emot 1 070 ansökningar.

Översikten nedan presenterar den ordinarie verksamhetens kostnader, med inkommande understöd och övriga intäkter frånräknade. Även beviljade bidrag och stipendier av fonder med egen täckning ingår.

	2017	2016	2015
	t euro	t euro	t euro
Beviljade bidrag, pris och stipendier	2 509	3 004	2 671
Bildnings- och kulturverksamhet	995	939	931
Administration	777	710	872
Totalt	4 281	4 653	4 474

I **bildnings- och kulturverksamheten** ingår bland annat studiecentralens verksamhet, litterära tävlingar, medlemstidningen *SFV-magasinet*, *SFV-kalendern*, biografiserien, SFV-huset G18, samarbetsforumet Svensk Byaservice och webbtjänsten Föreningsresursen. Under 2017 lanserade SFV konceptet Hos Vännerna, där finlandssvenska organisationer och föreningar kostnadsfritt får använda SFV:s möteslokaler i Helsingfors, Vasa och Åbo.

UTDELNINGSFESTEN FÖR PRIS OCH MEDALJER

SFV:s vårlunch och utdelningsfest hölls i festsalen i SFV-huset G18 den 29 mars 2017. Vid festen utdelades Folkbildningspriset, Kulturpriset ur **Signe** och **Ane Gyllenbergs** fond, **Christoffer Grönholms** pris samt **Caj Ehrstedts** pris och ett hedersomnämnan- de ur **Eva** och Caj Ehrstedts stipendiefond. Fem Folkbildningsmedaljer och fem Hagforsmedaljer delades ut, samt Lillholmsstipendiet för kulturarbetare och bibliotekarier och Beijarholmsstipendiet för lärare och barnträdgårdslärare. Åtta lärare i svenska vid finska skolor premierades. Liksom tidigare år var nomineringsprocessen av pristagare och medaljörer öppen för allmänheten.

SFV:S STUDIECENTRAL

SFV har från och med 1978 varit upprätthållare av läroanstalten Svenska Studiecentra- len och erhåller statsandelar för verksamheten. Studiecentralens uppgift är stöda den fria bildningen genom att bevilja kursbidrag till organisationer eller studiecirkelbidrag till organisationer eller privatpersoner. Dessutom ordnar studiecentralen egna kurser, föreläsningar och seminarier som stöder detta syfte. Konkret får organisationer dess- utom stöd via Föreningsresursen. Sammanlagt 929 kurser och studiecirkel genomför- des i samarbete med finlandssvenska förbund och föreningar. Dessa hade samman- lagt 17 121 deltagare. I statistiken ingår 31 av SFV:s studiecentral arrangerade egna kurser, föreläsningar och andra evenemang för 532 st organisationsanställda och för- eningsaktiva. Föreningsresursen svarade på över 300 frågor.

ORGANISATION OCH FÖRVALTNING

MEDLEMSKÅREN

SFV verkar aktivt i det finländska medborgarsamhället, dels i samarbete med organi- sationer och utbildningsenheter, dels genom sitt eget kontaktnät och sin stora med- lemskår.

Vid utgången av 2017 var medlemmarna i föreningen Svenska folkskolans vänner rf 367 personmedlemmar och en understödsförening. Medlemmarna i Svenska folksko- lans vänner understödsförening rf var 7 759 personmedlemmar. Det totala antalet SFV-medlemmar var därmed 8 126 st.

Hedersmedlemmar i föreningen är professor **Ann-Mari Häggman** (hedersordförän- de) och **Bo Lundell**.

Vid sitt årsmöte den 27 mars 2017 fastställde Svenska folkskolans vänner rf avgiften för understödande medlemmar till 20 euro och för ständiga medlemmar till 200 euro. Svenska folkskolans vänner understödsförening rf fastställde medlemsavgiften för sina medlemmar till 15 euro. I medlemsavgiften ingår *SFV-kalendern* och tidskriften *SFV-Ma- gasinet* samt som medlemsförmån en rabatt upp till 35 procent i Schildts & Söderströms bokhandel. Alla nya medlemmar fick som gåva en valfri bok ur SFV:s egen skriftserie.

STYRELSEN

Styrelsen sammanträdde under året till tretton protokollförda möten. Antalet behand- lade ärenden var 174.

Styrelsens sammansättning fram till årsmötet 2018 var (invalid, närvaro): ordförande musikmagister **Wivan Nygård-Fagerudd** (2010, 13/13) vice ordförande: filosofie magis- ter **Stig-Björn Nyberg** (1998, 12/13), bildningsdirektör **Heidi Backman** (2013, 13/13), forskaren **Kjell Herberts** (2015, 13/13), akademisekreteraren **Åsa Lindberg** (2017, 10/10), direktör **Gun Oker-Blom** (2013, 10/13), L.L.M. **Jan-Erik Stenman** (2017, 9/10) författaren **Gustaf Widén** (2005, 13/13) och filosofie magister **Pia Österman** (2016, 13/13). Styrelsens sekreterare var kanslichefen.

Arbetsutskottet har förberett ärendena till styrelsens möten och avgjort löpande ärenden. Medlemmarna var Wivan Nygård-Fagerudd (ordf.), Stig-Björn Nyberg (vice ordf.), Gun Oker-Blom och Pia Österman.

FÖRVALTNINGSRÅDET

Förvaltningsrådet, som också väljs av årsmötet, är styrelsens rådgivande organ i frå- gor om förmögenhetsförvaltningen. Medlemmarna fram till årsmötet 2018 var diplo- mekonom **Peter Storsjö** (ordf.), politices magister **Kim Lindström** och vicehäradshöv- ding **Jarl Sved**.

PERSONALEN

Föreningens personal var i medeltal 15 personer under räkenskapsperioden (15 personer år 2016).

DONATIONER OCH TESTAMENTEN

Tre nya fonder har grundats till ett värde av 392 000 euro. Testatorerna var **Henry** och **Ulla Lindfors** (53 000 euro), **Svante Lindh** (191 000 euro) och **Alf Ståhlberg** (148 000 euro).

RESULTATET OCH FRAMTIDA UTSIKTER

Resultatet i bokslutet 2017 uppvisar ett överskott på 155 268 euro.

Efter en värdegranskning av anlitate specialister inom fastighetsinvesteringar har styrelsen konstaterat att det finns ett nedskrivningsbehov på 1,7 miljoner euro i fastighetsinnehavet. Nedskrivningen redovisas i resultaträkningen under investerings- och finansieringsverksamhet.

Det egna kapitalet inklusive självtäckande fonder uppgår till 102,3 miljoner euro, vilket är på samma nivå som i bokslutet 2016.

Inför kommande år uppskattar styrelsen att förmögenhetens avkastning fortsätter trygga verksamheten och utdelningen av bidrag och stipendier. Den traditionella placeringsstrategin med investeringar i aktier och fastigheter fortsätter. Avkastningen påverkas sålunda av den ekonomiska utvecklingen i Finland och globalt.

SFV:s biografiförfattare Lena von Bondsdorff och Anders G. Lindqvist intervjuas av Wivan Nygård-Fagerudd på bokmässan i Helsingfors 2017. FOTO: RABBE SANDELIN

Resultaträkning

	Not	Jan-dec 2017	Jan-dec 2016
Ordinarie verksamhet			
Intäkter			
Inkommande understöd	2	666 932,89	942 244,29
Litteraturförsäljning		4 029,91	5 159,25
Övriga intäkter		6 250,00	6 830,00
		677 212,80	954 233,54
Kostnader			
Personalkostnader & arvoden	4	-1 191 582,79	-1 240 120,85
Avskrivningar		-53 221,12	-63 602,14
Övriga kostnader		-959 439,58	-898 477,48
Beviljade bidrag och stipendier	3	-2 357 190,40	-3 296 948,74
		-4 561 433,89	-5 499 149,21
Ordinarie verksamhetens underskott		-3 884 221,09	-4 544 915,67
Tillförda medel			
Intäkter			
Gåvor och bidrag		1 050,00	1 212,00
Medlemsavgifter		480,00	500,00
Donationer och testamenten		393 764,40	759 966,49
Resultat		395 294,40	761 678,49
Investerings- och finansieringsverksamhet			
Intäkter			
Hysesintäkter		2 429 198,12	2 339 043,00
Utdelning av marknadsnoterade värdepapper		2 148 669,84	2 159 812,03
Övriga avkastningar		633 487,88	434 712,74
Försäljningsvinster		2 487 213,60	947 299,54
		7 698 569,44	5 880 867,31
Kostnader			
Personalkostnader & arvoden	4	-83 709,01	-100 001,99
Avskrivningar		-460 832,90	-471 850,03
Räntekostnader		-53 500,20	-80 110,29
Fastighetskostnader		-1 699 205,34	-1 315 728,11
Nedskrivningar		-1 729 172,00	0,00
Övriga kostnader		-27 954,99	-26 429,52
		-4 054 374,44	-1 994 119,94
Resultat		3 644 195,00	3 886 747,37
Resultat av egen verksamhet		155 268,31	103 510,19

forts. på nästa sida

	Not	Jan-dec 2017	Jan-dec 2016
Fonder med egen täckning			
Intäkter			
Hysesintäkter		1 800,00	6 560,00
Dividender och övrig avkastning		114 875,90	117 773,50
Försäljningsvinster		325 713,57	0,00
		442 389,47	124 333,50
Kostnader			
Fastighetskostnader		-1 842,00	-4 420,80
Beviljade bidrag och stipendier	3	-396 492,72	-107 921,43
		-398 334,72	-112 342,23
Resultat		44 054,75	11 991,27
Överfört till fondkapitalet		-44 054,75	-11 991,27
Räkenskapsperiodens resultat		155 268,31	103 510,19

Balansräkning

	Not	Dec 2017	Dec 2016
Aktiva			
Bestående aktiva			
Materiella tillgångar			
Mark- och vattenområden		5 249 174,40	5 245 174,40
Byggnader och konstruktioner		10 482 140,16	10 895 696,00
Maskiner och inventarier		330 991,51	353 777,88
	5	16 062 306,07	16 494 648,28
Placeringar			
Andelar i företag inom samma koncern		2 822 917,45	2 822 917,45
Lånefordringar		162 862,56	6 800,00
Övriga aktier och andelar	6.1	81 802 845,75	82 540 587,75
		84 788 625,76	85 370 305,20
Bestående aktiva totalt		100 850 931,83	101 864 953,48
Rörliga aktiva			
Fordringar			
Försäljningsfordringar		8 008,28	10 879,78
Övriga fordringar	8.1	975 047,20	744 863,49
Resultatregleringar		2 259,60	1 927,35
		985 315,08	757 670,62
Kassa och bank		1 372 469,71	2 514 625,69
Rörliga aktiva totalt		2 357 784,79	3 272 296,31
Fonder med egen täckning			
Placeringar	6.2	2 461 953,22	2 403 924,47
Interna fordringar, föreningen		576 512,93	522 387,75
		3 038 466,15	2 926 312,22
Aktiva totalt		106 247 182,77	108 063 562,01

	Not	Dec 2017	Dec 2016
Passiva			
Eget kapital			
Fonder		79 446 497,95	78 658 229,45
Resultat			
Resultat från tidigare år		19 673 520,86	20 627 495,08
Räkenskapsperiodens resultat		155 268,31	103 510,19
		19 828 789,17	20 731 005,27
Eget kapital totalt	9.1	99 275 287,12	99 389 234,72
Främmande kapital			
Långfristigt			
Skulder till kreditinstitut		1 725 000,00	862 500,00
Övriga skulder	8.2	90 000,00	193 300,00
Interna skulder, Fonder med egen täckning		576 512,93	522 387,75
		2 391 512,93	1 578 187,75
Kortfristigt			
Skulder till kreditinstitut		0,00	1 725 000,00
Skulder till leverantörer		147 657,84	153 421,72
Övriga skulder	8.3	1 188 789,73	2 108 593,60
Resultatregleringar	8.4	205 469,00	182 812,00
		1 541 916,57	4 169 827,32
Främmande kapital totalt		3 933 429,50	5 748 015,07
Fonder med egen täckning			
Eget kapital	9.2	3 038 466,15	2 926 312,22
Passiva totalt		106 247 182,77	108 063 562,01

Finansieringsanalys

	Jan-dec 2017		Jan-dec 2016	
Verksamheten				
Erhållna betalningar				
Understöd	+	731 676,95	+	889 900,99
Medlemsavgifter	+	480,00	+	500,00
Övriga inbetalningar	+	9 656,45	+	13 917,33
	+	741 813,40	+	904 318,32
Utbetalningar				
Understöd	-	3 775 575,69	-	2 969 169,35
Personalkostnader	-	1 192 892,37	-	1 245 861,14
Övriga kostnader	-	977 639,06	-	1 055 764,04
	-	5 946 107,12	-	5 270 794,53
Flöde	-	5 204 293,72	-	4 366 476,21
Fordringar och skulder				
Lyft kortfristiga lån	+	0,00	+	21 550,00
Amortering kortfristiga lån	-	862 500,00	-	1 085 545,22
Räntekostnader	-	21 751,84	-	28 404,46
	-	1 042 250,37	-	1 092 399,68
Flöde	-	6 246 544,09	-	5 458 875,89
Fastigheter, maskiner och inventarier				
Köp	-	1 573 801,00	-	206 000,00
Försäljning	+	647 123,14	+	165 108,40
	-	926 677,86	-	40 891,60
Hyresintäkter	+	2 456 908,34	+	2 340 994,68
Drift, underhåll och reparationer	-	1 672 518,67	-	1 557 077,27
	+	784 389,67	+	783 917,41
Totalt	-	142 288,19	+	743 025,81
Flöde	-	6 388 832,28	-	4 715 850,08
Värdepapper				
Köp	-	1 002 291,65	-	899 050,33
Försäljning	+	2 873 136,34	+	2 554 607,69
Utdelning	+	3 389 919,29	+	2 553 917,67
Förvaltningskostnader	-	25 133,88	-	20 328,92
	+	5 235 630,10	+	4 189 146,11
Flöde	-	1 153 202,18	-	526 703,97

forts. på nästa sida

	Jan-dec 2017		Jan-dec 2016	
Inkommande donationer				
Donationer och gåvor	+	11 046,20	+	140 961,89
	+	11 046,20	+	140 961,89
Flöde	-	1 142 155,98	-	385 742,08
Förändring av likvida medel				
	-	1 142 155,98	-	385 742,08
Likvida medel vid årets början		2 514 625,69		2 900 367,77
Likvida medel vid årets slut		1 372 469,71		2 514 625,69

Noter till bokslutet

REDOVISNINGSPRINCIPER

MATERIELLA TILLGÅNGAR OCH AVSKRIVNINGAR

De materiella tillgångarna har aktiverats under bestående aktiva till direkt anskaffningsutgift.

Byggnader avskrivs till 4 procent på restvärdet. Maskiner och inventarier avskrivs lineärt under en period på 3–10 år.

Markområden avskrivs inte. Avskrivningarna redovisas i resultaträkningen under ordinarie verksamhet och placeringar.

MOTTAGNA BIDRAG

Inkommande bidrag bokförs som intäkt till den del kostnader uppstått. Oanvända stöd redovisas under övriga kortfristiga skulder.

BEVILJADE BIDRAG

Bidragen kostnadsförs under året de beviljas.

PLACERINGAR

Börsaktierna och placeringsfonderna redovisas till bokslutsdagens marknadskurser. Utjämnningen har bokats mot fonden för verkligt värde under eget kapital.

Vid realisering av aktier och andelar har använts FIFO-regeln.

1 TILLFÄLLIGA INTÄKTER

Under tillförda medel har förutom medlemsavgifter bokats intäkter av tillfällig natur. Till dessa hör gåvor och bidrag till föreningen samt donationer och testamenten till fonder.

2 INKOMMANDE UNDERSTÖD

Alla mottagna bidrag är redovisade i resultaträkningen under ordinarie verksamhets intäkter.

	2017	2016
Understöd från den offentliga sektorn	585 618,42	856 842,57
Stöd från SFV:s understödsförening rf	55 000,00	55 000,00
Övriga bidrag från privata organisationer	26 314,47	30 401,72
	666 932,89	942 244,29

3 BEVILJADE BIDRAG OCH STIPENDIER

Beviljade bidrag, priser och stipendier är redovisade i resultaträkningen under ordinarie verksamhet och fonder med egen täckning. De förmedlade bidragen 2017 var 244 661,12 euro, den självfinansierade utdelningen var således 2 509 022,00 euro.

	2017	2016
Ordinarie verksamhet	2 357 190,40	3 296 948,74
Fonder med egen täckning	396 492,72	107 921,43
	2 753 683,12	3 404 870,17

4 INFORMATION OM PERSONALEN

Föreningen har i medeltal haft 15 anställda under 2017 Motsvarande antal 2016 var 15.

Personalkostnader och arvoden är redovisade i resultaträkningen under ordinarie verksamhet och investerings- och finansieringsverksamhet. Föreningens totala kostnader för personal och arvoden framgår i följande tabell.

	2017	2016
Arvoden till styrelse & förvaltningsråd	63 425,00	60 475,00
Löner till anställd personal	901 309,50	954 276,49
Övriga arvoden	116 607,31	105 240,66
Lagstadgade pensionsförsäkringar	171 712,80	180 357,26
Övriga lagstadgade försäkringar	22 237,19	39 773,43
	1 275 291,80	1 340 122,84

5 FÖRÄNDRINGAR I MATERIELLA TILLGÅNGAR

	Bokförings- värde 1.1	Ökning	Sålt	Avskriv- ningar	Bokförings- värde 31.12
Mark- och vattenområden	5 245 174,40	24 000,00	-20 000,00	0,00	5 249 174,40
Byggnader och konstruktioner	10 895 696,00	28 000,00	-4 800,00	-436 755,84	10 482 140,16
Maskiner och inventarier	353 777,88	54 511,81	0,00	-77 298,18	330 991,51
	16 494 648,28	106 511,81	-24 800,00	-514 054,02	16 062 306,07

6 FÖRÄNDRINGAR I PLACERINGAR

	Bokförings- värde 1.1	Ökning	Minskning	Regleringar mot fonden för verkligt värde	Bokförings- värde 31.12
Aktier och andelar inkl. självtäckande fonder					
Andelar i företag inom samma koncern	2 822 917,45	0,00	0,00	0,00	2 822 917,45
Övriga aktier och andelar					
Börsaktier	50 175 064,24	1 002 291,65	-1 024 864,12	-191 010,06	49 961 481,71
Placeringsfonder	4 977 173,91	0,00	0,00	-10 106,67	4 967 067,24
Onoterade aktier	3 673 794,02	0,00	-13 992,00	0,00	3 659 802,02
Bostads/fastighetsaktier	26 118 480,05	1 428 005,14	-1 870 037,19	0,00	25 676 448,00
	84 944 512,22	2 430 296,79	-2 908 893,31	-201 116,73	84 264 798,97
Föreningen					
Andelar i företag inom samma koncern	2 822 917,45	0,00	0,00	0,00	2 822 917,45
6.1 Övriga aktier och andelar					
Börsaktier	47 781 210,20	1 002 291,65	-1 024 864,12	-259 109,24	47 499 528,49
Placeringsfonder	4 977 173,91	0,00	0,00	-10 106,67	4 967 067,24
Onoterade aktier	3 673 794,02	0,00	-13 992,00	0,00	3 659 802,02
Bostads/fastighetsaktier	26 108 409,62	1 428 005,14	-1 859 966,76	0,00	25 676 448,00
	82 540 587,75	2 430 296,79	-2 898 822,88	-269 215,91	81 802 845,75
Självtäckande fonder					
6.2 Övriga aktier och andelar					
Börsaktier	2 393 854,04	0,00	0,00	68 099,18	2 461 953,22
Bostads/fastighetsaktier	10 070,43	0,00	-10 070,43	0,00	0,00
	2 403 924,47	0,00	-10 070,43	68 099,18	2 461 953,22

7 BOLAG DÄR ÄGARANDELEN ÄR MINST 20 PROCENT

Ägarandel procent	31.12.2017
Asunto Oy Topeliuksenkatu 8	100,0
Fastighets Ab Diana	100,0
Fastighets Ab Folkfast	100,0
Fastighets Ab Solgården (ingen verks.)	100,0
Ab Svenska folkhögskolan - SFV (ingen verks.)	100,0
Ab Svenska Rum Oy (ingen verks.)	100,0
Atena Kustannus Oy	99,7
Axxell Utbildning Ab	65,3
Fastighets Ab Torgvägen 3	50,0
Kiinteistö Oy Karyll-Salpa	51,0
Schildts & Söderströms Ab	21,4
Webbhuset Ab	20,0

8 VÄSENTLIGA POSTER BLAND FORDRINGAR OCH SKULDER

Fordringar under rörliga aktiva	
8.1 Övriga fordringar	
Inkommande stöd och donationer	903 511,17
Övriga fordringar	71 536,03
	<u>975 047,20</u>
Långfristigt främmande kapital	
8.2 Övriga skulder	
Obetalda beviljade bidrag	90 000,00
Kortfristigt främmande kapital	
8.3 Övriga skulder	
Obetalda beviljade bidrag	1 131 261,32
Övriga skulder	57 528,41
	<u>1 188 789,73</u>
Resultatregleringar	
8.4 Passiva resultatregleringar	
Periodiserade löner och semesterlöner	
inklusive försäkringskostnader	205 469,00

9 EGET KAPITAL

	2017	2016
9.1 Föreningen		
Fonder		
Studiecirkelfonden	5 455,02	5 455,02
Gården Annegatan 12	93 134,23	93 134,23
Sollalla-Finns Ab	1 681 879,26	1 681 879,26
Kapitalfonder 1.1	40 858 840,39	40 559 703,92
Kapitaltillskott		
Inkommande legat	211 633,66	196 854,08
Donationer och testamenten	759 966,49	102 282,39
Kapitalfonder 31.12	<u>41 830 440,54</u>	<u>40 858 840,39</u>
Räntefonder 1.1	15 425 748,30	15 151 167,03
Kapitaltillskott		
Donationer och testamenten	0,00	187 457,52
Övriga ökning	75 884,26	72 123,75
Donation från föreningen	10 000,00	15 000,00
Räntefonder 31.12	<u>15 511 632,56</u>	<u>15 425 748,30</u>
Legatfonder	2 607 964,35	2 607 964,35
Uppskrivningsfond	168 187,93	168 187,93
Fonden för verkligt värde 1.1	17 817 019,97	15 034 784,47
Förändring	-269 215,91	2 782 235,50
Fonden för verkligt värde 31.12	<u>17 547 804,06</u>	<u>17 817 019,97</u>
Fonder totalt	<u>79 446 497,95</u>	<u>78 658 229,45</u>
Resultat		
Tidigare års överskott 1.1	20 731 005,27	21 201 212,82
Till kapitalfonder	-971 600,15	-299 136,47
Till räntefonder	-85 884,26	-274 581,27
Tidigare års överskott 31.12	<u>19 673 520,86</u>	<u>20 627 495,08</u>
Räkenskapsperiodens resultat	155 268,31	103 510,19
Resultat totalt	<u>19 828 789,17</u>	<u>20 731 005,27</u>
Föreningens eget kapital totalt	<u>99 275 287,12</u>	<u>99 389 234,72</u>
9.2 Fonder med egen täckning		
Fonden för verkligt värde 1.1	1 791 775,55	1 094 843,61
Ökning	68 099,18	696 931,94
Fonden för verkligt värde 31.12	<u>1 859 874,73</u>	<u>1 791 775,55</u>
Eget kapital 1.1	1 134 536,67	1 122 545,40
Ökning	44 054,75	11 991,27
Eget kapital 31.12	<u>1 178 591,42</u>	<u>1 134 536,67</u>
Fonder med egen täckning totalt	<u>3 038 466,15</u>	<u>2 926 312,22</u>
Eget kapital inkl. fonder med egen täckning	<u>102 313 753,27</u>	<u>102 315 546,94</u>

10 SÄKERHETER OCH ANSVARSFÖRBINDELSER

	2017
Säkerheter för egna lån	7 263 125,00
Borgensansvar för dotterbolag	
Bankkontogarantier	50 000,00
Leasingansvar	
Förfaller under nästa räkenskapsperiod	25 827,92
Förfaller senare	19 230,24
Resterande kapitalinbetalningsförbindelser till	
Private Equity-bundna placeringar	2 093 937,44

Bokslutets underskrift

Helsingfors den 13 mars 2018

Wivan Nygård-Fagerudd
ordförande

Stig-Björn Nyberg
vice ordförande

Heidi Backman

Kjell Herberts

Åsa Lindberg

Gun Oker-Blom

Jan-Erik Stenman

Gustaf Widén

Pia Österman

Revisionsanteckning

Över utförd revision har i dag avgetts berättelse.

Helsingfors den 20 mars 2018

Petter Lindeman, CGR

Martin Grandell, CGR

Revisionsberättelse

Till medlemmarna i Svenska folkskolans vänner rf

REVISION AV BOKSLUTET

UTTALANDE

Enligt vår uppfattning ger bokslutet en rättvisande bild av föreningens ekonomiska ställning samt av resultatet av dess verksamhet i enlighet med i Finland ikraftvarande stadganden gällande upprättande av bokslut och det uppfyller de lagstadgade kraven.

REVISIONENS OMFATTNING

Vi har utfört en revision av bokslutet för Svenska folkskolans vänner rf (FO-nummer 0200129-3) för räkenskapsperioden 1.1–31.12.2017. Bokslutet omfattar balansräkning, resultaträkning, finansieringsanalys och noter till bokslutet.

GRUND FÖR UTTALANDET

Vi har utfört vår revision i enlighet med god revisionsred i Finland. Vårt ansvar enligt god revisionsred beskrivs närmare i avsnittet Revisorns ansvar för revisionen av bokslutet.

Vi anser att de revisionsbevis vi har inhämtat är tillräckliga och ändamålsenliga som grund för våra uttalanden.

OBEROENDE

Vi är oberoende i förhållande till föreningen enligt de etiska kraven i Finland som gäller den av oss utförda revisionen och vi har i övrigt fullgjort vårt yrkesetiska ansvar enligt dessa.

STYRELSENS ANSVAR FÖR BOKSLUTET

Styrelsen ansvarar för upprättandet av bokslutet och för att bokslutet ger en rättvisande bild i enlighet med i Finland ikraftvarande stadganden gällande upprättande av bokslut samt uppfyller de lagstadgade kraven. Styrelsen ansvarar även för den interna kontroll som den bedömer är nödvändig för att upprätta ett bokslut som inte innehåller några väsentliga felaktigheter, vare sig dessa beror på oegentligheter eller på fel.

Vid upprättandet av bokslutet ansvarar styrelsen för bedömningen av föreningens förmåga att fortsätta verksamheten. Den upplyser, när så är tillämpligt, om förhållanden som kan påverka förmågan att fortsätta verksamheten och att använda antagandet om fortsatt drift. Antagandet om fortsatt drift tillämpas dock inte om man avser att likvidera föreningen, upphöra med verksamheten eller inte har något realistiskt alternativ än att göra något av dessa.

REVISORNS ANSVAR FÖR REVISIONEN AV BOKSLUTET

Våra mål är att uppnå en rimlig grad av säkerhet om huruvida bokslutet som helhet innehåller några väsentliga felaktigheter, vare sig dessa beror på oegentligheter eller på fel, och att lämna en revisionsberättelse som innehåller våra uttalanden. Rimlig säkerhet är en hög grad av säkerhet, men är ingen garanti för att en revision som utförs enligt god revisionsred alltid kommer att upptäcka en väsentlig felaktighet om en sådan finns. Felaktigheter kan uppstå på grund av oegentligheter eller fel och anses vara väsentliga om de enskilt eller tillsammans rimligen kan förväntas påverka de ekonomiska beslut som användare fattar med grund i bokslutet.

Som del av en revision enligt god revisionsred använder vi professionellt omdöme och har en professionellt skeptisk inställning under hela revisionen. Dessutom:

- identifierar och bedömer vi riskerna för väsentliga felaktigheter i bokslutet, vare sig dessa beror på oegentligheter eller på fel, utformar och utför granskningsåtgärder bland annat utifrån dessa risker och inhämtar revisionsbevis som är tillräckliga och ändamålsenliga för att utgöra en grund för våra uttalanden. Risker för att inte upptäcka en väsentlig felaktighet till följd av oegentligheter är högre än för en väsentlig felaktighet som beror på fel, eftersom oegentligheter kan innefatta agerande i maskopi, förfalskning, avsiktliga utelämnanden, felaktig information eller åsidosättande av intern kontroll.
- skaffar vi oss en förståelse av den del av föreningens interna kontroll som har betydelse för vår revision för att utforma granskningsåtgärder som är lämpliga med hänsyn till omständigheterna, men inte för att uttala oss om effektiviteten i den interna kontrollen.
- utvärderar vi lämpligheten i de redovisningsprinciper som används och rimligheten i ledningens uppskattningar i redovisningen och tillhörande upplysningar.
- drar vi en slutsats om lämpligheten i att styrelsen använder antagandet om fortsatt drift vid upprättandet av bokslutet. Vi drar också en slutsats, med grund i de inhämtade revisionsbevisen, om huruvida det finns någon väsentlig osäkerhetsfaktor som avser sådana händelser eller förhållanden som kan leda till betydande tvivel om föreningens förmåga att fortsätta verksamheten. Om vi drar slutsatsen att det finns en väsentlig osäkerhetsfaktor, måste vi i revisionsberättelsen fästa uppmärksamheten på upplysningarna i bokslutet om den väsentliga osäkerhetsfaktorn eller, om sådana upplysningar är otillräckliga, modifiera uttalandet om bokslutet. Våra slutsatser baseras på de revisionsbevis som inhämtas fram till datumet för revisionsberättelsen. Dock

kan framtida händelser eller förhållanden göra att en förening inte längre kan fortsätta verksamheten.

- utvärderar vi den övergripande presentationen, strukturen och innehållet i bokslutet, däribland upplysningarna, och om bokslutet återger de underliggande transaktionerna och händelserna på ett sätt som ger en rättvisande bild.

Vi kommunicerar med dem som har ansvar för föreningens styrning avseende, bland annat, revisionens planerade omfattning och inriktning samt tidpunkten för den, samt betydelsefulla iakttagelser under revisionen, däribland betydande brister i den interna kontrollen som vi identifierat under revisionen.

ÖVRIGA RAPPORTERINGSSKYLDIGHETER

ÖVRIG INFORMATION

Styrelsen ansvarar för den övriga informationen. Övrig information omfattar informationen i verksamhetsberättelsen.

Vårt uttalande om bokslutet täcker inte övrig information.

Vår skyldighet är att läsa informationen i verksamhetsberättelsen i samband med revisionen av bokslutet och i samband med detta göra en bedömning av om det finns väsentliga motstridigheter mellan informationen i verksamhetsberättelsen och bokslutet eller den uppfattning vi har inhämtat under revisionen eller om informationen i verksamhetsberättelsen i övrigt verkar innehålla väsentliga felaktigheter. Det är ytterligare vår skyldighet att bedöma om verksamhetsberättelsen har upprättats enligt gällande bestämmelser om upprättande av verksamhetsberättelse.

Enligt vår uppfattning är uppgifterna i verksamhetsberättelsen och bokslutet enhetliga och verksamhetsberättelsen har upprättats i enlighet med gällande bestämmelser om upprättande av verksamhetsberättelse.

Om, baserat på det arbete vi har utfört, vi drar slutsatsen att det finns en väsentlig felaktighet i informationen i verksamhetsberättelsen, måste vi rapportera detta. Vi har inget att rapportera i detta avseende.

Helsingfors den 20 mars 2018

Petter Lindeman CGR

Martin Grandell CGR

Förteckningar

UTSKOTT OCH KOMMITTÉER

PRISKOMMITTÉ FÖR SFV:S LITTERÄRA TÄVLINGAR

Arvid Mörne-tävlingen: författaren **Mia Franck** (ordf.), författaren **Peter Sandström** och litteraturvetaren **Maria Österlund**.

Solveig von Schoultz-tävlingen: författaren Mia Franck (ordf.), författaren Peter Sandström och litteraturvetaren Maria Österlund.

BIOGRAFIKOMMITTÉN

SFV:s biografikommitté beslutar om utgivningen i SFV:s biografiserie samt ordnar med några års mellanrum symposier med biografiskrivande som tema. Kommittén träffas regelbundet och kommunicerar även elektroniskt. Under mötena behandlas inlämnade förslag till nya biografier, inlämnade manus, samt utgivnings- och symposietidtabeller. Som ny medlem invaldes under decembermötet **René Gothoni**. De övriga medlemmarna var **Gustaf Widén** (ordförande), **Berndt Arell**, **Anna Friman**, **Ann-Mari Häggman**, **Bo Lönnqvist**, **Henry Rask**, **Anna Övergaard** och **Rabbe Sandelin** (sekreterare).

KOMMITTÉER FÖR SFV:S PRIS OCH MEDALJER

Priskommittén för Folkbildningspriset Kulturpriset och **Christoffer Grönholms** pris 2017 bestod av SFV styrelseledamöterna **Stig Björn Nyberg** (ordförande), **Wivan Nygård-Fagerudd** och **Gustaf Widén** samt av kulturredaktör **Marit Lindqvist** och professor **Henrik Meinander**.

Medaljkommittén för Hagforsmedaljerna och Folkbildningsmedaljerna bestod av SFV styrelseledamöterna Wivan Nygård-Fagerudd (ordförande) och **Kjell Herberts** samt av historiker Henry Rask (Nyland), verksamhetsledare **Regina Strandberg** vid Folkhälsan i Åboland (Åboland) och **Thomas Rosenberg** (Östra Nyland).

Priskommittén för **Caj Ehrstedts pris** 2017 bestod av SFV:s ordförande Wivan Nygård-Fagerudd och pianisten **Folke Gräsbeck**.

Priskommittén för SFV:s Svensklärarpris bestod av ordföranden för Svensklärarna i Finland rf **Satu Pessi** och vice ordförande **Seija Westerholm**.

TOPELIUSPRISET

Topeliusprisets prisnämnd består enligt tradition av tre medlemmar från SFV:s styrelse och tre medlemmar från Publicistförbundet. SFV:s styrelseordförande leder ordet för

Erica Back, vinnare av
Caj Ehrstedts pris 2017.
FOTO: RABBE SANDELIN

prishämnden. SFV:s representanter var **Per-Edvin Persson** (ordf.), **Wivan Nygård-Fagerudd** och **Gustaf Widén**. År 2017 gick Topeliuspriset gick till **Jeanette Björkqvist**, frilansande nyhetsreporter och grävande journalist.

FREDRIKA RUNEBERG-STIPENDIET

Fredrika Runeberg-stipendiet 2017 delas ut av **Fredrika Runebergs** stipendiefond som förvaltas av Svenska Kulturfonden. I Fredrikakommittén ingår representanter för följande organisationer: Finlands svenska Marthaförbund, Delegationen för Svenska kulturfonden, Svenska Kvinnoförbundet och Svenska folkskolans vänner. SFV representerades av **Wivan Nygård-Fagerudd** (ordf. för kommittén) och **Camilla Nordblad**. Till årets Fredrika utsågs **Laura Londén**, biträdande generalsekreterare i FN.

SVENSKA FOLKSKOLANS VÄNNERS UNDERSTÖDSFÖRENING R.F.

Styrelsemedlemmarna i understödsföreningen är **Matts Granö** (ordf.), **Lars Nyström** (vice ordf.), **Johan Aura**, **Bernt Morelius** och **Camilla Nordblad** (sekr.)

STIFTELSEN BARNENS OCH UNGDOMENS VÄL I ESBO

SFV:s styrelsemedlemmar är även styrelse för Stiftelsen barnens och ungdomens väl i Esbo sr.

PUBLIKATIONER

I publikationsserien *Skrifter utgivna av Svenska folkskolans vänner* utkom två böcker i SFV:s serie med biografier över berömda finlandssvenska personligheter som riskerar att glömmas bort. **Anders G. Lindqvists** biografi över **Johannes Klockars** blev volym 212 i SFV:s bokserie, och nummer 12 i SFV:s biografiserie. **Lena von Bonsdorffs** biografi över **Martin Wegelius** blev volym 213 i SFV:s bokserie, och nummer 13 i SFV:s biografiserie. SFV:s biografiförfattare år 2016, **Arne Toftegaard Pedersen** och **Sofia Häggman** fick Svenska litteratursällskapets pris på 10000 respektive 5000 euro vid SLS utdelningsfest den 5 februari.

I SFV:s publikationsserie gavs år 2017 ut även samlingsskrifter med vinnarbidragen i **Arvid Mörne**- och **Solveig von Schoultz**-tävlingarna.

Kultur- och bildningstidskriften *SFV-magasinet* utkom med fyra nummer under år 2017. Upplagan låg på cirka 9 000 exemplar. Tidningen distribueras till alla SFV-medlemmar och till bibliotek och andra intressenter. År 2017 presenterades i varje nummer olika organisationer, föreningar och projekt som mottagit SFV:s bidrag. I tidningen ingick även varje gång SFV-kansliets kontaktsida, en presentations- och siffersida

gällande SFV:s verksamhet, samt aktuell och uppdaterad föreningslivsinformation.

SFV:s årsbok *SFV-kalendern* utkom i juni. SFV-kalendern 2017 var den 131:a årgången i serien (den första utgåvan publicerades 1886). Innehållet bestod av allmänbildande artiklar som tangerade SFV:s syftesparagrafer med utgångspunkt i Finlands hundra år av självständighet, minnesrunor över bemärkta hädangångna finlandssvenskar, samt ekonomisk information över SFV:s verksamhet år 2016.

PROJEKT OCH AKTIVITETER

SFV-huset G18 vid Georgsgatan 18 i Helsingfors fortsatte under 2017 som ett fullfjädrat förenings- och organisationshus. Hyresgästerna i huset och medlemsförbunden och organisationerna i Svenska studieförbundet fick gratis använda festsalen och en av möteslokaler (inom konceptet Hos Vännerna) för sina möten och tillställningar. Från torsdag till söndag hyrs festsalen ut kommersiellt av husets restauratör Pjazza. SFV:s studiecentral ordnade i festsalen två #G18prat-tillställningar; föredragstillställningar med korta, spännande föredrag och med starkt publikdeltagande. #G18prat är ett varumärke för publikvänliga tillställningar med heta, aktuella teman.

Hos Vännerna är SFV:s koncept, där finlandssvenska organisationer och föreningar kostnadsfritt får använda SFV:s möteslokaler i Helsingfors, Vasa och Åbo, för till exempel årsmöten, bildningshöjande sammankomster eller kortkurser. Reservering och bokning sker via webben. Erbjudandet har tagits emot mycket väl på organisationsfältet.

Samarbetsforumet **Svensk Byaservice**, bildat 1994, är ett samarbetsforum för landsbygdsutveckling i Svenskfinland. Upprätthållarna är SFV, Sydkustens landskapsförbund och Svenska Österbottens Förbund för utbildning och kultur.

På webbplatsen bya.net publiceras bland annat en nyhetsblogg. Svensk Byaservice svarar för den svenskspråkiga verksamheten inom Suomen Kylätoiminta ry - Byaverksamhet i Finland rf (SYTY) vars verksamhet inbegriper aktivatorverksamhet, koordinering och information.

SFV:s **webbplats** www.sfv.fi fortsatte som den centrala platsen för att presentera SFV och SFV:s verksamhet. Webbplatsen är inkörsport bland annat för bidragsverksamheten, nominerings- och ansökningsprocesserna, tävlingsinformation, evenemanganmälan, bokbeställningar och medlemsansökningar. I tillägg presenteras SFV:s administration och personal, samt redovisas utdelningen och föreningens ekonomiska resultat.

SFV:s förnyade webbtjänst **Föreningsresursen** fortsatte på adressen foreningsresursen.fi som en unik informationsportal med fakta, tips och råd gällande föreningsliv i Svenskfinland, avsedd för föreningsaktiva och andra intresserade. Materialet utvecklades kontinuerligt av SFV:s personal.

SFV:s nya webbtjänst **minnesrunor.fi** fortsatte samla minnesskrifter, nekrologer och minnesrunor över hädangångna finlandssvenskar, och personer nära knutna till finlandssvenskheten. Grunden utgör de minnesrunor som sedan 1886 publicerats i SFV-kalendern. Av detta material är tills vidare runorna från 2004 och framåt kompletta, liksom vissa andra som digitaliserats på begäran. Övriga runor är sökbara, med möjlighet att beställa avskrifter från SFV. Ett urval nya runor publiceras årligen även i SFV-kalendern.

Utvecklingen av **Uppslagsverket Finland** på adressen uppslagsverket.fi fortsatte år 2017 med en ämnesvis kategorisering av artiklarna, och planering av ett teknisk förenhetligande av den bakomliggande databasen under år 2018. Då detta arbete är slutfört kan utvecklandet av den redaktionella sidan påbörjas. Uppslagsverket fungerar som en viktig hänvisningskälla för bland annat Wikipedia.

SFV:s vistelsestipendiater erbjöds möjlighet och uppmuntrades till att blogga om sina upplevelser på Beijarholmen och Lillholmen, på adresserna beijarholmen.ratata.fi och lillholmen.ratata.fi.

PRIS, MEDALJER OCH VISTELSESTIPENDIER

SFV delar sedan flera år tillbaka ut alla sina pris och medaljer (förutom Topeliuspriset) under sin vår- och utdelningsfest i SFV-huset G18. SFV har sammanlagt fyra stora pris, men alla delas inte ut årligen – på festen den 29 mars 2017 delades tre pris ut. Förutom dessa tre, utdelades även detta år Caj Ehrstedts musikpris:

FOLKBILDNINGSPRISET

SFV:s folkbildningspris, 15 000 euro, som instiftades 1942 på initiativ av skolrådet **John Österholm** gick till **Göran Djupsund**, professor i statskunskap vid Åbo Akademi. Djupsund har länge varit en institution som samhällsanalytiker, alltid redo att med slagkraftiga formuleringar blyxtbelysa det politiska spelet. Hans kommentarer till dagspolitiken förenar akademisk stringens med ett i bästa mening folkbildande uttrycks-sätt; han har en ovanlig förmåga att förklara komplexa frågor utan att förenkla. Som samhällsdebattör väljer han gärna nya, överraskande synvinklar.

SFV:S KULTURPRIS

SFV:s kulturpris utdelas ur **Signe** och **Ane Gyllenbergs** fond, instiftad år 1965 av kommerserådet Ane Gyllenberg. Priset ges enligt statuterna ”för väl utförd gärning Finlands svenska kultur till fromma”. Prisets storlek är 15 000 euro. Kulturpriset 2017 gick till **Marit Berndtson**, administrativ chef på Wasa Teater, vars brinnande teaterintresse

och stora kärlek till konsten och kulturen som lagt grunden för den konstnärligt högklassiga teater som Wasa Teater är idag. Hennes kunskaper och engagemang kommer också andra finlandssvenska men även finska teatrar till godo, och hon har satsat på barn och ungdomar och också mera åsidosatta publikgrupper, i en tid där teatrar mer och mer satsar på säkra kort.

CHRISTOFFER GRÖNHOLMS PRIS

Christoffer Grönholms pris instiftades av SFV:s styrelse 2012, och delas ut som ett kulturpris till en lärare som undervisar i svenska i en finskspråkig läroinrättning. Prissumman är 10 000 euro. År 2017 gick priset till **Sinikka Lahtinen**, professor i nordiska språk vid institutionen för språk- och översättningsvetenskap vid Åbo universitet. Hennes specialområde är svenska som andra språk. Lahtinen är själv finskspråkig och disputerade med en avhandling om inlärarsvenska vid Jyväskylä universitet 1988. Hon har en lång bakgrund som lärare i svenska för finskspråkiga på universitetsnivå. Hon är därtill en av de ledande forskarna i svenska som andraspråk i Finland idag.

HAGFORSMEDALJEN

SFV:s Hagforsmedalj har sedan SFV:s 100-årsjubileum 1982 delats ut som erkänsla för förtjänstfull gärning till förmån för den svenska kulturen och det svenska språket i Finland. Medaljen är utformad som en minnesmedalj över **Johan Fridolf Hagfors**, som främst är känd som författare och tonsättare till *Modersmålets sång*. Till medaljen hör en prissumma på 2 500 euro. Följande personer erhöll medaljen 2017:

Peter Båsk, Verksamhetsledare emeritus för Stundars r.f., Solf. Båsk är en iderik och dynamisk person som har utvecklat Stundars från en aktiv hembygdsförening till en professionell kulturinstitution. Peter har på ett synnerligen balanserat sätt kombinerat stora visioner med handfast förverkligande, talkokrafter med professionell sakkunskap, lokal hembygds känsla med utåtriktad museiverksamhet.

Ylva Forsblom-Nyberg, fil.mag., språkvårdare, Helsingfors. Hon får medaljen för hennes insatser för den svenska språkvården i Finland, tidigare bland annat inom Mediespråk som konsult och stöd för journalister. Hon fortsätter som pensionerad att som frilansande språkvårdare vårda sig om vårt språk och att ge råd i språkfrågor.

Karin Ihalainen, rektor och klasslärare, Svenska skolan i Lahtis. Karin Ihalainen initierade svenska läsklubbar på biblioteket i början av 1990-talet, och år 2003 etablerades det svenska dagisen och slutligen den svenska skolan i Lahtis 2006. Under Karins passionerade ledning har man lyckats driva igenom beslut i stadsfullmäktige som gäller etablerandet av Svenska gården i Lahtis - en finlandssvensk kulturell knutpunkt och ett stadigt brofäste för samarbete över språkgränserna. Karin har ett varmt och människonära närmande till alla som berörs av verksamheten i skolan. Hon engagerar

sig lika mycket i individuella elevers inläring, skolans administration liksom de behov och utmaningar som de finlandssvenska familjerna möter i Lahtis.

Hanna Lehti-Eklund, Esbo, professor, prefekt i nordiska språk vid finska, finskugriska och nordiska institutionen vid Helsingfors universitet. Lehti-Eklund hyser ett brinnande intresse för språkhistoria, grammatik, samtalsanalys, tvåspråkighet och språkinläring, något som står i fokus även i hennes ställning som professor. Hon var projektledare för projektet Svenska i toppen vid Helsingfors universitet 2008-2011. Som forskare är Hanna Lehti-Eklund vidsynt och skarp i tanken, som lärare och handledare stödjande och uppmuntrande. I en tid där universiteten lever i en stor turbulens med minskade resurser och ökande krav arbetar Hanna utan att spara sig själv för att studenter och anställda ska känna glädje och iver att arbeta professionellt med svenska språket.

Leena Raitanen, ekonomiexamen, rektor vid Medborgarinstitutet i Mariehamn. Raitanen har genom sitt arbete lyft Medis från en kursinstitution till en kvalitativ fortbildnings- och folkbildningsinstitution. Med finska som modersmål har hon helt och fast tjänat på svenska och varit det svenska språkets ”fanbärare”. Genom de berömda svenskbadskurser som arrangerats i Medis regi har hon även medverkat till att öka kunskaperna i svenska i den finska riksdagen och regeringen. Ännu en tjänsteman som utöver det förväntade, och i det tysta, engagerat sig för fortbildning och kultur.

FOLKBILDNINGSMEDALJEN

SFV:s folkbildningsmedalj har sedan SFV:s 80-årsjubileum 1962 delats ut till en eldsjäl som spridit kunskap och bildning genom ett ideellt engagemang på svenska. Till medaljen hör en prissumma på 2500 euro. Mottagarna år 2017 var följande:

Henry Forssell, grafisk formgivare, Helsingfors. Bildning är inte enbart litterär kunskap. Sedan 1975 har Henry Forssell i 95 utställningar presenterat vår kultur som visuella helheter, där samspelet mellan yta och djup gestaltats på ett nyskapande sätt. Det är ett prisma av skärgård, sjöfart och maritimt liv, hamnar och båtar, lotsar, smugglare och seglare, jakt, fiske, hantverk och matkultur, fornyfynd och krigshistoria - som kristalliseras i såväl planering som formgivning. I affischer, annonser, kataloger samt ett 30-tal publikationer, även i internationella sammanhang. Skärgårdsmuseet i Pernå som han var med om att skapa år 1985 är den outsinliga inspirationskällan. Hans verk är också ett försvar för marginella livsformer i hotade natur- och kulturmiljöer.

Eva-Maria Strömsholm, PeM och PM med utvecklingspsykologi som huvudämne, sjukskötare, Vasa. Eva har varit en eldsjäl i frivilligarbete mot cancer. Hon har bland annat grundat Finlandssvenska Cancergruppen, ett virtuellt kamratstödnätverk i Facebook för finlandssvenska cancerpatienter, som idag har 285 finlandssvenska cancerpatienter från alla hörn och kanter i Svenskfinland och Åland. Eva-Maria har ordnat

välgörenhetsloppet ”Spring för livet”, där deltagaravgiften gick till barnens hemsjukhus och under fem års tid ordnat en mjukdjursinsamling till sjuka barn på barnavdelningen. Djuren fick barnen ta med sig hem. Strömsholm är en sann välgörare, som alltid har finlandssvenskarnas bästa för ögonen.

Jan Sundberg, Grankulla, professor vid institutionen för politik och ekonomi, Helsingfors universitet. Jan Sundberg inledde sin fritidsvistelse i Rosala 2001 och redan samma år startade han med byskolans rektor en sommarfotbollsskola för traktens barn och ungdom. Han var med och bildade Rosala Byråd år 2002, och var en av initiativtagarna till Hustomten i Hitis 2003, vars uppgift är att bistå servicehemmet Solglimten. År 2003 utkom första numret av tidningen *RoHit*, vars grundare och chefredaktör Sundberg är. Hälften av tidningens vinst delas årligen ut till olika aktiviteter över hela Hitis skärgård, resten sparas för utgivningen av nästa års nummer och andra välgörande ändamål i regionen. Sundberg är även ordförande för Kulturfonden Finland-Norge och jobbar för att få den finskspråkiga befolkningen att inse vikten av att lära sig skandinaviska språk.

Håkan Wikman, musikmagister, Vanda. Håkan Wikman erhåller medaljen för hans gärning som musiker och kördirigent och för hans insatser i allsången och seniorsången. Håkan Wikman har under flera decennier i Vanda såväl som i Helsingfors och Esbo mångsidigt främjat allsångens, även i sin kantorsgärning. Han har som kurator för Helsingfors sång- och musikförbunds jubileumsår 2017 tagit en aktiv roll för att förnya upplägget vid kvällarna på roddstadion, och är den centrala kraften i Gammelstadens Ungdomsförenings nyetablerade allsångsevenemang på Berghyddan. Håkan Wikman har både insikten och kunnandet när det gäller att använda sig av sociala medier, och han medverkar även personligen till att evenemang och satsningar förses med adekvata tryckalster.

Karolina Zilliacus, bibliotekschef i Pargas, Åbo. Karolina Zilliacus har imponerande förtjänster i utvecklandet av bibliotek. Hennes livsverk är också en livsstil och hennes engagerande för biblioteksarbetet har varit framgångsrikt på många sätt. Biblioteksnätverket Blanka i Åbolands skärgård är ett litet och innovativt nätverk. Tack vare Karolina Zilliacus har Blanka blivit enastående och framgångsrikt. Hon betonar speciellt betydelsen av mediekompetens och tillgången till mångsidig barn- och ungdomslitteratur. Med sitt ordförandeskap i Finlandssvenska biblioteksforeningen främjar hon bildning på flera fronter i hela Svenskfinland. Hon en inspirerande person, som alltid är beredd att stödja och uppmuntra.

SFV:S SVENSKLÄRARPRIS

SFV har sedan år 2003 tillsammans med Svenskklärarna i Finland r.f. premierat svensklärare i de finskspråkiga skolorna. SFV anser att de här lärarna på ett avgörande sätt kan

Mottagare av svensk lärarprisen 2017. Från vänster: Päivi Kiviruusu, Suvi Rossi, Pauliina Järvelä, Anna-Liisa Lehtinen, Iliana Gädda, Juha Pohja, Maarit Tolonen, Minna Aalto. FOTO: RABBE SANDELIN

påverka attityden till det svenska inslaget i Finland. Prissumman är 5000 euro. Mottagarna år 2017 var följande:

Minna Aalto, Kuopion Lyseon lukio, Kuopio. Minna Aaltos inspirerande grepp entusiasmerar eleverna att lära sig svenska. I Kuopio gymnasium syns detta så, att över hälften av eleverna framgångsrikt skriver svenska i studentskrivningarna. Hon använder mångsidiga pedagogiska metoder och är inte rädd för att pröva på nytt - men hon bibehåller ändå hela tiden eleven och inläringen i fokus. Åtta gånger har hon medarrangerat en lägerskola på Gotland, med skolbesök i Wisbygymnasiet.

Ilina Gädda, Kirkkoharjun koulu (språkbud), Kyrkslätt. Ilina arbetar som språkbudslärare i en helfinsk skola. Hon har under 2015 och 2016 deltagit i ett statligt projekt för språkbudsskolans utveckling och trots ett heltidsjobb gjort en mängd extra med sina elever och samarbetat med den svenska skolan. Ilina undervisar klasserna 7–9; att arbeta med tonåringar är krävande och intensivt redan på deras eget modersmål. Hon har en imponerande förmåga att vända svårigheter till utmaningar och ta in nya metoder i sitt arbete.

Pauliina Järvelä, Tiirismaan lukio, Lahtis. Pauliina är en av de åtta svensklärarna i DigSkriv-projekt som började på hösten 2016. Syftet med projektet är att utveckla digitalt skrivande. Pauliina Järvelä är en inspirerande och skicklig pedagog som alltid gör sitt yttersta för att få sina elever att prestera så bra som möjligt. Hon är en av de främsta lärarna som jobbar med **Pekka Peuras** individuella inlärningsystem, och utvecklar metoden i gymnasiet.

Päivi Kiviruusu, Sammon koulu (yläkoulu), Tammerfors. Lektor Päivi Kiviruusu har länge undervisat i svenska i Sammon yläkoulu. Hon är en inspirerande och krävande lärare, vars undervisningsmetoder motiverar också pojkarna. Päivi vill förmedla sina elever ett levande vardagsspråk och visa dem att man klarar sig också med bristande språkkunskaper bara man tror på sig själv.

Anna-Liisa Lehtinen, Lahden yhteiskoulu, (yläaste ja lukio), Lahtis. Anna-Liisa Lehtinen är en utåtriktad och inspirerande språklärare som regelbundet vill uppdatera sina kunskaper för att bättre kunna motivera elever på högstadiet att studera språk. Att prata svenska på lektioner är en hederssak för henne. Hon deltar aktivt i sommarkurser och har skapat ett imponerande nordiskt nätverk.

Juha Pohja, Etelä-Tapiolan lukio, Esbo. Juha Pohja deltar aktivt i Svensklärarnas fortbildning för att uppdatera sina kunskaper när det gäller svenskundervisning och kulturkunskaper. Under dessa utbildningsdagar har han också skapat ett nordiskt nätverk. Juha Pohja arbetar i gymnasiet på hög ambitionsnivå, där han erbjuder sina studerande nya utmaningar.

Suvi Rossi, keskuskoulu Saarijärvi, kommunen Saarijärvi. Suvi Rossi är en aktiv språklärare, som under sina verksamma år aktivt har deltagit i olika projekt. Suvi vill göra språkin-

läring motiverande genom att erbjuda sina elever levande språkkontakter. Det är ytterst viktigt när man jobbar i en liten landskommun där man inte ofta hör främmande språk.

Maarit Talonen, Ilomantsin lukio, Ilomants. Maarit Talonen har under årens lopp inspirerat gymnasielevnas svenskastudier genom att arrangera teaterresor till svenskspråkiga föreställningar. I tillägg har hon introducerat en Lucia-tradition, där gymnasieflickorna lussar i lågstadiet, högstadiet och gymnasiet. Maarit Talonen har även innehaft många förtroendeposter i svenskspråkig föreningsverksamhet, och deltagit och skapat nätverk med andra svensklärare

SFV:S VISTELSESTIPENDIER

I enlighet med donatorn **Birgit Ekbergs** instruktioner ger SFV årligen möjlighet att söka ett vistelsestipendium som ger finlandssvenska lärare möjlighet till en sommarvistelse på Beijarholmen i Barösund, Ingå. Stipendiet delas upp i separata perioder för lärare och för barntädgårdslärare. Lärarstipendiet för perioden 15 maj till 14 juli tilldelades **Tina Ehnström-Backas**, lärare i Hagelstamska skolan, Grankulla. Barntädgårdslärarstipendiet för perioden 16 juli till 15 september tilldelades **Sonja Johansson** från **Anna Daghem**, Källby, Pedersöre kommun.

SFV ger också årligen ett stipendium med möjlighet till en sommarvistelse på Lillholmen i Västanfjärd, Kimitoön, ett hemman donerat av justitierådet **Walter Backman**. Sommaren delas upp i två perioder: för kulturarbetare på det finlandssvenska kulturfältet, samt för bibliotekarier. År 2017 gick kulturarbetarstipendiet för perioden 15 maj till 14 juli till **Rabbe Smedlund**, frilansare och pensionär från Helsingfors. Bibliotekariestipendiet för perioden 16 juli till 15 september tilldelades **Sunniva Drake**, Esbo stadsbibliotek.

CAJ EHRSTEDTS PRIS

Caj Ehrstedt pris är ett tävlingspris som utgår ur **Eva** och Caj Ehrstedts stipendiefond, instiftad av SFV:s styrelse år 1997. Tävlingen ordnas vart tredje år, och priset utdelas till en finlandssvensk sångare/sångstuderande, som innan tävlingstidens utgång inte fyllt 30 år. Priset på 5 000 euro ges i genren klassisk musik. Priset år 2017 gick till **Erica Back**, mezzosopran, född i Närpes och bosatt i Helsingfors, med motiveringen: Hennes eleganta mezzostämma klingar smidigt och uttrycksfullt i praktiskt taget alla register - detta visade hon speciellt i tävlingsbidragets franska aria, i vilken hon suveränt växlade mellan dramatiska utbrott och känsloladdade mjuka nyanser. **Erica Back** har studerat vid Mellersta Österbottens konservatorium, Musikhögskolan i Piteå, och slutligen Sibelius-Akademien, där hon avlagt musikmagisters examen. Bland hennes lärare i Sibelius-Akademien märks bland annat **Monica Groop**.

Dessutom beslöt tävlingsjuryn i år att ge ett hedersomnämning till **Aurora Marthens**, studerande på linjen för klassisk sång vid Sibelius-Akademien. Till hedersomnämningen kopplas en prissumma på 1 000 euro. Prisjuryn ville speciellt fästa uppmärksamhet vid hennes framförande av en tysk lied, som hon sjöng med påtaglig precision, intagande röstkvalitet, stark inlevelse och övertygande texttolkning.

TOPELIUSPRISET – DET FINLANDSSVENSKA PUBLICISTPRISET

Syftet med Topeliuspriset, som instiftades 1990 av SFV och Finlands svenska publicistförbund, är dels att premiera dagens svenska journalistik, dels att lyfta fram **Zacharias Topelius** journalistiska gärning. Prisjuryn gav frilansande journalisten **Jeanette Björkqvist** priset på 7 500 euro med följande motivering: Jeanette Björkqvist kombinerar i sitt arbete integritet, kunskap, stil och medkänsla. Hon går bakom nyhetsrubrikerna, och lyfter respektfullt fram människor och berättelser som annars inte skulle höras. Hennes engagerade reportage om missförhållanden i samhällets ytterkanter får genklang både på svenskt och finskt håll, och åstadkommer till och med politiska förändringar. Priset delades ut i Helsingfors på seminariet Mediespråk 2017, arrangerat av de finlandssvenska mediernas samarbetsorganisation Svensk Presstjänst. På grund av en utlandsresa deltog Jeanette Björkqvist virtuellt.

ARVID MÖRNE-TÄVLINGEN

SFV:s litterära tävling för finlandssvensk ungdom, **Arvid Mörne**-tävlingen, är öppen för personer som vid tävlingstidens utgång inte fyllt 30 år. Tävligen inriktas varantant år på lyrik, varantant på noveller. Arvid Mörne-tävling utlystes första gången 1986. År 2017 skickades sammanlagt 81 tävlingsbidrag in, jämfört med 64 bidrag året innan. År 2017 gällde tävlingen noveller.

Första pris, 5000 euro, tilldelades **Déa Solin**, Malmö, för novellen *som en tonårsfilm på netflix med 2 av 5 stjärnor i betyg*. Ett betyg som överträffas av hur berättarjaget närgånget rör sig i olika rum där stämningen ligger sked. Det är att vara berusad i rätt sällskap och ett flöde som andas kittlande i nacken. En driven text som sveper läsaren från fest till Oslo för att det är i rörelse man överlever.

Andra pris, 3 000 euro, gick till **Quynh Tran**, Malmö, för novellen *VHS*, som på ett inläggande sätt beskriver det mysterium som öppnar sig, bit för bit, då vuxenlivet sipprar in i tillvaron. Perspektiv och avstånd blir då grundläggande komponenter i det vemod och det skimmer som omger själva existensen.

Tredje pris, 2000 euro, tilldelades **Axel Åhman**, Helsingfors, för novellen *Bastutronen* en uppfriskande novell där både maskulinitet och språkpolitik kläs av i en allt hetare bastu. Det avklädda läget och de grovt tillyxade replikerna levereras i komiska kast som fräser till som på ett överhettat bastuaggregat.

Ett hedersomnämning fick **Ida Kronholm**, Helsingfors, för novellen *Jag är 25 år och expansiv*, en svampig text som gränsar kroppspolitik och konsumtion, fränt framfört genom att låta kvinnligt kroppsfett välla över alla breddar och blotta svulstiga begär.

Ett hedersomnämning erhöll även **Julia Mäkkylä**, Åbo, för novellen *Xiphophorus helleri*, som kombinerar realistiska antydningar med absurda dimensioner i en konsekvent hållen berättelse där akvarier, fiskar och tentakler blir metaforer för livets vederödor – och gränslösa möjligheter.

SOLVEIG VON SCHOULTZ-TÄVLINGEN

Syftet med **Solveig von Schoultz**-tävlingen är att främja intresset för skönlitterärt författarskap. Tävligen är öppen för personer som vid tävlingstidens utgång har fyllt 30 år. Tävligen år 2017 gällde noveller, och sammanlagt 66 tävlingsbidrag skickades in.

Första pris, 5 000 euro, tilldelades **Mats Backström**, Jakobstad, för novellen *Bra och dåliga affärer*. Enligt juryns motiveringar är det fråga om en beläst novell som slänger till med begrepp som deus ex machina, och drar vidare till bortgångna Star Wars-stjärnan Carrie Fischer. Litteraturen används i texten för att gestalta vardag och större samhällsstrukturer i ett tätt, böljande språk.

Andra pris, 3 000 euro, gick till **Maria Kallio**, Korsholm, för novellen *(Såsom ock vi förlåta) dem oss skyldiga äro*. En lyriskt laddad, fragmentarisk skildring av skam och möjligheten till förlåtelse. Genom otäcka undertoner och en andfådd meningsbyggnad återges efterverkningarna av ett övergrepp.

Tredje pris, 2 000 euro, gick till **Ulrika Hansson**, Helsingfors, för novellen *Snart vänder det*. En språkligt exakt, realistisk berättelse som kombinerar den krassa vardagen med ett lyriskt vemod i en helhet som visar att det alltid finns en väg framåt, trots allt.

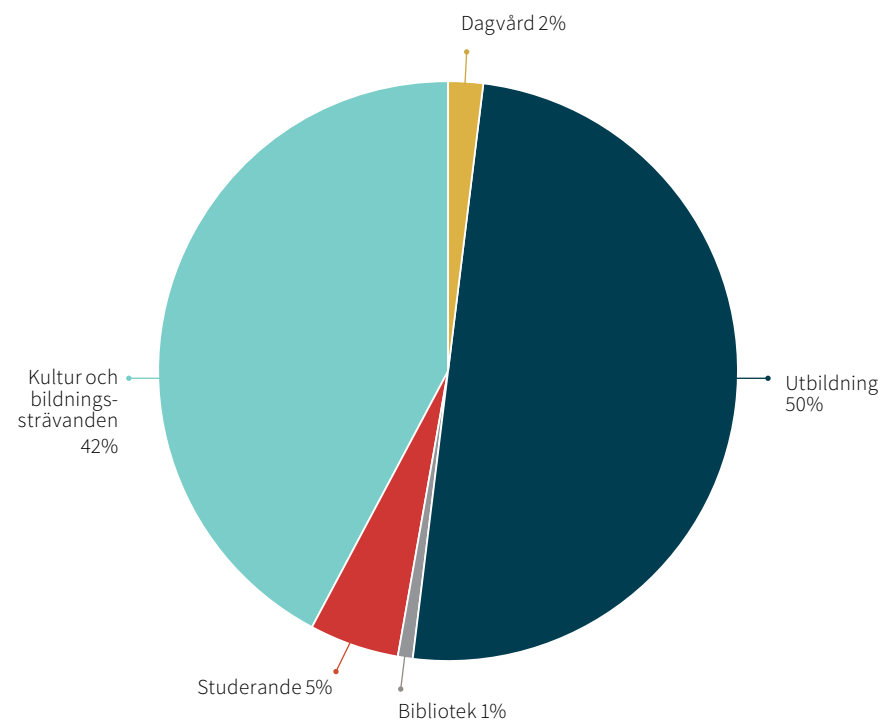
Två hedersomnämning delades ut: **Christa Nordlund-Hiltunen**, Åbo, mottog ett av dem för novellen *Vingslag*, som enligt juryn är en kollektiv berättelse där generationsperspektiv kolliderar i en levande dialog, rikligt kryddad med klassmarkörer. Den karga skärgårdsmiljön får återklang i personernas ständiga förmåga att härda ut. Christa Nordlund-Hiltunen erhöll ett hedersomnämning i Solveig von Schoultz-tävlingen 2013.

Det andra hedersomnämning fick **Evelina Wilson**, Esbo, för novellen *När bara minnena finns kvar*. Novellen skildrar på ett gripande sätt livets otakt när minnet sviker och sorgen träder in. Det viktigaste av allt är kanske ändå kärleken och värmen i de små, dagliga handlingarna.

SFV ordnade dessutom för fjärde gången i rad ett skrivarseminarium för prisvinnarna i de litterära tävlingarna. Seminariet ägde rum den 13 oktober 2017 i SFV-huset G18 och leddes av **Mia Franck**.

Beviljade bidrag 2017

ALLMÄNNA BIDRAG (Ansökningstid februari och september)	EURO
100-årsjubileet av Finlands självständighet 2017	21,000
Bokprojekt	19,000
Evenemang (kultur+bildning)	152,100
Finlandssvensk identitet	160,825
Fortbildning + auskultering	47,357
Litteraturanskaffning	22,500
Samarbete över språkgränser	150,050
Språkbad	9,750
Sv. skola eller daghem på finskspråkig ort	44,800
Svenskspråkig utbildning	147,393
Verksamhetsbidrag f förbund	100,000
Ålandsstipendier, 3 st à 5.000	15,000
	889,775
ÖVRIGA BIDRAG	
Fondstipulerade bidrag	72,160
Studiestipendier (Svenska Studiefonden)	100,000
Läromedelsproduktion	180,000
Övriga bidrag	42,900
Stipendium för A och B svenska i studentskrivningarna	5,000
	400,060
PRIS OCH MEDALJER	136,500
STORA BIDRAG AV NATIONELL BETYDELSE	
Svenska Österbottens förbund för Utbildning och Kultur	200,000
Edistysmielisen Tutkimuksen yhdistys ry	67,500
Kvarnen samkommun, Kronoby folkhögskola	40,000
Kultur i äldrevården(Sol i minnet)	90,000
Axxell Utbildning Ab	700,000
Språkönätverket rf	60,000
	1,157,500
UTDELNING TOTALT	2,583,835
Stiftelsen barnens och ungdomens väl i Esbo (förmedlat bidrag)	-19,813
SFV:s understödsförening rf (förmedlat bidrag)	-55,000
Självfinansierad utdelning	2,509,022

SFV:s donationsfonder

I rapporten redovisas bokföringsvärdena för donationsfonderna per 31.12.2017. Fondgrupperna är kapitalfonder (K) 42,5 miljoner euro, räntefonder (R) 15,6 miljoner euro, legatfonder (L) 2,6 miljoner euro och självständiga fonder (S) 3,0 miljoner euro. Bokföringsvärdet för samtliga donationsfonder är 63,7 miljoner euro.

Förändringarna 2017 inom kapital, ränte och legatfonder bokförs 1.1.2018 under eget kapital i balansräkningen. Dessa fonder kan därför inte avstämmas mot bokslutet 2017.

NR	NAMN, GRUNDAD, GRUPP	Euro
170	Handlanden K.G. Adolfssons fond 1956 R	19 241
200	Hanna Agnisbäckers fond 1964 K	51 620
302	Dir.cant. Emil Ahlskogs fond 1987 K	298 303
289	Gerda Ahlströms minnesfond 1984 K	54 011
103	Arthur och Aina Alléns fond 1938 K	1 660
224	Agnes Anderssons fond 1969 K	15 337
79	Bröderna Antells folkhögskolefond 1932 R	2 963
364	Dagny och Waldemar Appelgrens fond 2002 K	149 617
181	Arbetets vänners i Wiborg fond 1960 K	83 662
315	Elin och Hans Arppes fond 1989 K	66 393
55	Charlotte Askolins fond 1923 K	7 071
31	Johan Askolins donationsfond 1902 R	21 577
5	Aurorafonden 1898 R	3 800
211	Anna Elisabet Backmans fond 1967 K	19 287
223	Läraren Gustaf Knut Backmans fond 1969 R	137 409
227	Justitierådman Walter Backmans fond 1970 K	150 712
298	Dagmar och Oskar Bergenströms minnesfond 1985 R	107 327
354	Birger och Rakel Berglunds fond 2000 K	350 667
137	Elin Bergstadi fond 1948 R	1 743
275	Edith och Henrik Bergströms fond 1980 K	244 720
344	Jan-Henrik Björcks fond 1997 K	88 330
219	Emil Björkells livräntefond 1968 R	34 858
325	Kerstin Björklunds minnesfond 1992 R	24 400

NR	NAMN, GRUNDAD, GRUPP	Euro
37	Napoleon Björkströms skolfond 1913 R	5 333
156	Heinrich Otto Blanketts fond 1952 K	106 893
120	Fru Maria Lovisa Blanketts gåva 1944 L	1 344 106
410	Greta Blomfeldt-Lindroos och Eric Lindroos fond 1996 R	43 694
112	Frans Otto och Selma Catarina Blomqvists fond 1941 K	1 660
259	Johanna Alina Blomqvists fond 1975 K	2 921
405	Nils Johan Blomqvists fond 2009 K	10 355
314	Ninno och Tage Blåfields fond 1988 K	13 544
373	Professor Göran von Bonsdorffs fond 2004 K	22 520
114	Nadine von Bonsdorffs minne 1942 R	1 743
1	Henrik Borgströms fond 1882 K	12 017
124	Gösta och Gertrud Branders Gåva 1941 R	297 545
67	Karl Theodor Brobergs fond 1926 R	9 132
270	Dipl.ing. Lennart Bromans fond 1978 R	9 870
332	Elin och Karl Bruhns fond 1994 L	114 043
308	Gunnar Bäcks minnesfond 1988 K	13 663
297	Signe och Anders Bäcks minnesfond 1985 K	10 625
338	Hembygdsrådet Helmer W:son Bäckmans fond för den svenska saken 1995 K	236 263
242	Signe Böckermans fond 1973 K	22 057
94	Ernst Mathias Calonius fond 1937 R	4 953
417	Pirkko och Hans Carlanders fond 2016 K	10 000
291	Friherre Bengt Carpelans fond 1984 K	109 083
102	Tor Carpelans fond 1937 K	25 362
186	Alfild och Maria Castréns fond 1960 R	117 366
230	Maria Castréns fond 1970 R	98 612
292	Brita Cavonius fond 1985 K	122 574
122	Edvin Cavonius premiegåva 1944 K	53 679
229	Margit och Gösta Cavonius fond 1970 R	30 988
232	Tandläkare Walborg Cederbergs fond 1971 K	24 632
359	Professor Henrik Cederlöfs fond 2002 R	31 810
255	Professor Johannes Cederlöfs fond 1974 R	40 147
347	Rafael och Viking Collianders fond 1998 R	17 429
207	Carl Magnus Creutz stipendiefond 1965 R	1 743
93	Anders Edvard Dahls fond 1936 R	148 772
199	Ninni och John Dahls gåva 1963 R	498 443
28	Olivia Dahls testamente 1909 K	5 610
228	Sylvia Dahlmans fond 1970 K	526 628

NR	NAMN, GRUNDAD, GRUPP	Euro
244	Signe och Åke Dalbergs fond 1973 K	8 897
154	Axel Damstens fond 1952 R	59 014
372	Jur.lic. Georg C. Ehrnrooths fond 2004 R	72 000
346	Eva och Caj Ehrstedts stipendiefond 1997 R	48 973
295	Birgit och Ivar Ekbergs fond till förmån för finlandssvenskt bildningsarbete 1985 K	769 692
166	Hugo Ekhammars fond 1955 K	17 196
378	Greta och John Ekholms minnesfond 2005 K	85 005
262	Lärare Harry Ekholms minnesfond 1975 R	6 483
64	Johan Henrik Eklunds stipendiefond 1925 R	2 963
184	Gabriella och Evert Ekroths fond 1960 K	488 306
9	Elementarkursfonden 1899 K	8 996
268	Ebba M. Enboms fond 1978 K	1 660
173	Hulda Rosalie Engbergs fond 1957 K	293 390
195	Märta Engbloms fond 1962 K	24 366
416	Pehr Gustaf Engmans fond 2016 K	187 891
371	Undervisningsrådet Nils Göran Engströms fond 2003 K	10 000
340	Östen Engströms fond 1995 K	39 811
135	Alina och Emil Erlunds gåva 1947 R	125 731
182	Thure Ertmans fond 1960 K	23 603
402	Fastighetsrådet Henrik Estlanders fond 2008 K	20 000
11	Hedvig Falckens fond 1901 K	18 026
368	Fallläker Teaters fond 2003 K	80 706
358	Fallläkers fond 2001 R	428 879
87	Ax. Tor. Federleys fond 1934 K	7 071
35	Ida Federleys fond 1912 R	302 738
16	Viktor Federleys fond 1904 K	45 047
380	Erik och Sylvi Feldts fond 2005 K	460 266
8	Femte februari-fonden 1898 K	12 615
393	Finlands svenska lokomotivmannafond 2008 K	2 832
392	Karl Evert Finnbergs minnesfond 2008 K	796
17	Kr. Fr. Forsius fond 1906 K	3 585
321	Elna Forsmans stipendiefond 1991 K	6 639
379	Bo Fredrikssons minnesfond 2005 K	252 195
90	Irene Frelanders fond 1935 K	7 635
257	Irene och Rosa Frelanders minnesfond 1974 R	47 374
36	Ivar och Aina Friemans fond 1912 K	41 446
253	Tekla Frostells minnesfond 1974 K	15 536
22	Kronofogden B.F. Fröbergs biblioteksfond 1908 R	9 481

NR	NAMN, GRUNDAD, GRUPP	Euro
385	Föreningen Gabelsbergers fond 2006 R	9 000
126	Föreningen Svensk-Finlands Vänners understödsfond 1945 K	68 027
261	Försäkringsbolaget Svensk-Finlands fond 1975 K	28 172
49	Familjen Gahmbergs barnträdgårdsfond 1920 K	93 481
26	Karl Knut Galetskis fond 1909 K	180 190
44	General G.E. Galindos testamente 1918 K	72 069
343	Carl Jacob och Nanna Gardbergs fond 1996 K	43 572
329	Eva Gardbergs fond 1993 R	69 715
18	A.G. Geitlins fond 1906 K	8 996
313	Stipendiefonden Gerkmans kamratskapspris 1988 R	12 200
57	Florentin Granholms fond 1922 K	1 660
2	Vilhelm Grefbergs stipendiefond 1886 R	20 322
355	Rolf Grönbloms bildningsfond 2000 K	63 070
203	Frans Bruno Gröndahls fond 1963 K	225 669
194	Maria och Frans Bruno Gröndahls minnesfond 1962 K	3 286
201	Ernfrid Grönholms fond 1964 K	186 406
197	Ester Adèle Grönlunds fond 1963 K	328 976
331	Edmund Wilhelm Guerillots fond 1993 K	279 680
266	Vivi och Åke Gulins fond 1977 R	1 666 613
375	Ole Gustafssons stipendiefond 2004 R	14 100
208	Signe och Ane Gyllenbergs fond 1965 R	740 031
97	Fil.dr K.J. Hagfors stipendiefond 1937 K	28 748
386	Viva och Ragnar Hanssons fond 2006 K	26 980
56	Otto Hartmans fond 1922 K	5 643
21	Makarna Heikels idrottsfond 1908 R	47 302
162	Ester och Artur Heikkiläs fond 1954 K	5 179
272	Skolföreståndare Georg Helmers fond 1979 K	38 276
369	Helsingfors folkskolors lärare- och lärarinneförenings fond 2003 K	1 700 000
168	Gust. Ad. Helsingius minnesfond 1956 K	7 668
285	Adèle och Martha Henrikssons fond 1983 K	397 959
258	Eini Henrikssons fond 1975 R	165 223
317	Ola-Hillevi och Rolf Herlers stipendiefond 1989 R	6 972
161	Hertonäs-Degerö svenska småskoleförenings fond 1954 R	4 757
10	Wilhelmina Hisingers donationsfond 1899 K	72 103
293	Edit Holmbergs fond 1985 K	15 470
236	Mårten Holmbergs fond 1972 K	4 548
318	Elin och Karl Holmqvists minne 1989 K	98 328
222	Lärarinnan Maja Holmqvists fond 1969 K	65 497

NR	NAMN, GRUNDAD, GRUPP	Euro
256	Anna och John Holmströms fond 1974 R	34 785
365	Ann-Mari Holmströms fond 2002 K	120 000
419	Redaktör Gustav Holmströms minne 2017 K	52 000
139	Hanna Holmströms fond 1948 K	113 333
13	Theodor Holmströms folkhögskolefond 1904 R	338 119
226	Konsul Viktor Hovings fond 1970 K	2 822
345	Ester och Evert Huldéns minnesfond 1997 R	20 808
286	Skolföreståndare Lennart Häggbloms fond 1986 K	7 038
341	Paul Häggglunds stipendiefond 1995 K	4 762
360	Marianne Häggströms fond 2002 K	210 000
180	Anna och Johan Höglunds minnesfond 1959 R	11 776
299	Kerstin Inbergs minnesfond 1985 R	444 742
104	Mårten Ingmans fond 1938 R	2 998
334	Ingå Gillets minnesfond 1994 R	45 018
169	Elin och Gertrud Janssons fond 1956 K	1 660
175	Hilding Janssons minnesfond 1958 K	2 988
363	Professor Jan-Magnus Janssons fond 2002 R	85 988
323	Olof M Janssons fond 1992 R	123 745
361	Paul Janssons fond för främjande av amatörmusiken i Svenskfinland 2002 R	12 873
362	Tove Janssons minnesfond 2002 R	100 000
389	Frank Jernströms minnesfond 2007 K	7 105
178	Lärare Arthur Johanssons gåva 1959 K	2 423
129	Oskar Johanssons fond 1946 K	12 283
155	Sanny Johanssons fond 1952 K	23 603
353	Johan Johnsons fond för kulturverksamhet 2000 K	25 011
247	Fingal Juslins minnesfond 1973 R	3 311
246	Walfrid Juslins minnesfond 1973 R	1 743
233	Ebba och Jaakko Juvas fond 1971 K	134 545
400	Kamratförbundet för Östra Nylands folkhögskolas stipendiefond 2008 R	51 000
251	Ester och Naema Kanzens fond 1973 R	20 252
198	Elsa Karlssons och Inga Wiks fond 1963 K	29 445
349	Karl Erik Karlssons fond 1998 K	3 443
243	Kasaböle privata svenska folkskolas fond 1973 K	92 070
212	Sigrid och Jacob Kaustells fond 1967 K	5 876
183	Eva och Henrik Kihlmans fond 1960 K	2 093 910
52	Lennart Kihlmans donationsfond 1921 K	14 142
128	Konstitutionella arbetarföreningens i Helsingfors bildningsfond 1945 R	18 997
274	Agnes och J.R. Korkmans fond 1980 K	30 640

NR	NAMN, GRUNDAD, GRUPP	Euro
382	Helena Korvelas fond 2006 K	52 685
307	Beda och Felix Kreanders minnesfond 1988 R	5 229
320	Ilmari och Nanny Kriegs minne 1990 K	142 745
401	Kristinestad stads stipendiefond 2008 R	42 500
59	Kristinestads Kulturfond 1922 R	3 207
301	Ethel och Ragnar Krogius fond 1968 K	24 034
23	Mimmi Kroijerus fond 1908 K	19 818
352	Kvinnliga teologie studerandes fond 1999 R	2 523
15	Vaktmästare K.J. Kymlanders fond 1905 K	3 021
217	Kyrkoby gamla syförenings fond 1968 R	3 555
205	Ebba Kåhlmans fond 1964 K	11 552
127	Kamrer Henrik Kåhlmans fond 1945 K	4 714
167	Nils Källströms fond 1954 K	37 848
130	Agnes och Robert Lagus fond 1946 K	34 159
138	Aina Lagus fond 1948 R	1 743
177	Nanna Medea Lagus fond 1958 K	47 438
370	Lappfjärds folkhögskolas stipendiefond 2003 K	14 220
73	Karl Alexander Laurells biblioteksfond 1929 R	2 963
95	Georg Lauréns fond för kulturändamål i Österbotten 1937 K	19 818
75	Lars Algot Laurents fond 1930 K	2 822
27	Frans Robert Leschs fond 1911 K	8 996
136	Jenny Lesches minne 1947 K	1 346 666
144	Oskar Jakob Less fond 1951 K	37 778
339	Ebba och Gerda Linds fond för den svenska saken 1995 K	143 794
190	Alice Lindebergs fond 1962 K	108 453
303	Edit Lindbergs fond 1987 K	162 928
99	Gustaf Evert och Irene Lovisa Lindbergs minnesfond 1937 K	5 677
337	Lektor, filosofie kandidaten Edit Matilda Lindbloms minnesfond 1994 K	3 001
187	Aina Sofia Lindbäckes fond 1961 K	76 020
118	Johan Alfred och Charlotta Wilhelmina Lindebergs fond 1943 K	5 677
158	Astrid och Helmer Lindells fond 1953 K	47 238
4	Tulluppsyningsman Lindéns fond 1891 K	25 229
53	Mälarmästare C.A. och hans Hustru Ulrika Charlotta Lindfors testamentsfond 1921 K	70 841
351	Henry och Ulla Lindfors fond 1999 K	505 947
202	Lars E. Lindfors stipendiefond 1964 R	1 917
420	Svante Lindhs fond 2017 K	191 436
269	Roger Lindholms stipendiefond 1978 R	2 754
290	Anna och Evert Lindqvists fond 1984 K	326 918

NR	NAMN, GRUNDAD, GRUPP	Euro
330	Göta och Erik W. Lindroos fond 1993 K	265 582
140	Emil Artur Lindroths fond 1949 K	113 333
220	Essi och Boris Lindstedts fond 1969 R	9 338
390	Maj-Lis, Åke och Maj-Britt Lindströms fond 2008 K	50 000
366	Svea Lindström-Siréns och Sven Siréns fond 2002 K	250 055
407	Lovisa svenska köpmannaförenings fond 2009 K	50 429
149	Selma Lundells fond 1951 K	1 660
82	G.A. Lundenius fond 1934 K	70 841
191	Sofia Lundqvists fond 1962 K	18 059
277	Sofia och Jakob Lundqvists fond 1981 K	558 496
115	Bonden Adolf Adrian Långstedts fond 1943 R	29 653
418	Kosti-Ohto Lönnqvists fond 2016 K	563 021
47	Otto August Malms donationsfond 1919 K	31 005
65	Aina och E.W. Malmbergs fond 1926 R	14 884
264	Anna och Oscar Malmbergs minnesfond 1976 K	70 841
319	Alfred, Olga och Agda Malmgrens fond 1989 K	142 462
72	Fru Anna Malmqvists fond 1928 K	4 249
263	Folkskollärare Maria Mangs fond 1976 R	1 743
113	Henrik Wilhelm Mangströms fond 1942 R	4 997
326	Ebba och Ragnar Mannils fond 1993 K	87 066
312	Ethel och Birger Marnilas fond 1988 K	149 384
342	Marthaförbundets fond 1995 R	35 311
132	Gösta Masalins gåva 1947 K	1 660
221	Mataskärsfonden – Edvin Bergroths donation för nyländska bildningssträvanden 1969 R	535 727
374	Björn-Eric Mattssons minnesfond 2004 R	10 647
192	Lektor Signe Mattssons fond 1962 K	55 637
348	Irina Matvejews fond 1998 K	5 794
125	Runar Meinanders fond 1945 K	21 545
316	Ulla och Ragnar Meinanders fond 1989 K	11 698
48	General C.O. Melåns biblioteksfond 1920 R	10 422
123	Ellen Emilia Mélarts fond 1944 R	22 309
46	Minnet Av 1918 års frihetskamp 1919 K	38 276
40	Kollegan A.W.E. Modeens fond 1914 K	1 660
145	Referendarierådet Karl Modeens fond 1951 K	188 921
238	Ernst och Elsa Montells samt Aune Josefssons minnesfond 1972 R	27 642
288	Professor Anders Myhrmans fond 1983 R	61 273
141	Systrarna Aina och Alma Nordbergs fond 1949 K	2 822
231	Valter och Ingrid Nordlings fond 1971 K	228 292

NR	NAMN, GRUNDAD, GRUPP	Euro
105	Gustaf Victor och Emilia Sofia Nordlunds fond 1938 K	276 094
62	Petrus Nordmanns minnesfond 1923 R	43 921
58	Nordsjö-Botby skoldistriktets fond 1922 R	61 720
69	Anna och J.A. Nordströms fond 1926 K	10 623
383	Else-Maj Nordströms fond 2006 K	233 036
193	Mathilda Nordströms fond 1962 K	3 618
12	Wilhelmina Nordströms fond 1903 K	48 666
43	Hovrådinnan Augusta Nummelins fond 1917 R	9 098
159	Hilma Nybergs fond 1953 K	1 660
225	Nybro folkskolas i Mörskom fond 1970 R	7 320
164	Gustil och Artur Nygrens fond 1955 R	12 409
241	Gerda Maria Nyholms fond 1973 K	51 421
39	Wilhelm Nyholms fond 1915 K	28 848
394	Ernst Einar Nylunds fond 2008 K	694
189	Nina Nylunds fond 1961 K	46 475
7	Nyländska understödsfonden 1897 K	6 705
310	Kerttu och Arvid Nymans fond 1988 K	33 196
282	Johan och Sofia Nyqvists fond 1982 K	57 231
30	A.J. Nystedts fond 1911 K	1 660
409	Karl-Edvard och Gunvor Nysténs fond 2009 K	54 355
376	Stig och Maire Nyströms fond 2005 K	62 850
411	Tor-Erik Näsmans fond 2010 K	245 653
296	Adèle Ohlströms fond 1985 R	92 268
74	Axel Immanuel Olins fond 1930 K	2 822
311	Hjördis och Hugo Olins fond 1988 K	728 242
61	Carl Alexander Palins fond för Estlands svenskar 1923 R	101 771
109	Frans Palmros fond 1938 R	34 509
110	Elin Palmros fond 1938 R	54 552
111	Hedvig Palmros fond 1941 R	31 755
3	Bröderna Paqualins fond 1891 K	1 660
322	Eugenia Paulus fond för unga finlandssvenska kvinnliga författare 1991 R	137 862
399	Pernå kommuns stipendiefond 2008 R	71 060
306	Eine Pihls fond 1988 R	167 073
160	Einar Pontåns fond 1954 R	25 551
153	Publikationsfonden 1952 K	47 979
24	Emil Och Berta Randéns fond 1909 K	18 026
215	Åke och Wivan von Rehausens fond 1967 K	284 593
239	Maria Renfors fond 1972 K	253 189

NR	NAMN, GRUNDAD, GRUPP	Euro
84	Riihimäki svenska folkskolas fond 1935 K	1 660
415	Elsa och Waldemar Riskas fond 2015 R	175 000
252	Överstelöjtnant Nils Roos fond 1973 K	259 496
63	Fredrik och Wini Rosbergs fond 1924 R	27 015
254	John Rosbergs och fru Lycka Rosbergs fond 1974 K	21 710
121	Ida Rosqvists folkhögskolefond 1944 R	1 908
245	Olga och Robert Rostedts fond 1973 R	10 301
335	Joel Rundts fond 1994 K	7 303
116	Johan Sigfrid Rönnerbergs fond 1943 K	10 390
106	S. Salovius fond 1939 R	4 996
324	Johan Helmer Sandelins och Linnéa Backlunds fond 1992 K	1 518 005
213	Ellen och Olga Sandholms minne 1967 K	405 627
206	Karin Sandholms fond 1965 K	31 703
384	Håkan Sandströms fond 2006 K	22 960
377	Tom Sandströms fond för den finlandssvenska hembygdens framtid 2005 K	20 035
406	Börje Saxbergs fond 2009 R	40 000
19	Estrild Schildts minne 1907 K	9 030
287	Holger Schildts stipendiefond 1983 R	73 410
209	Auda Schulmans fond 1966/2003 K	569 793
309	Astrid och Valter Siemssens fond 1988 K	53 546
176	Wolter Simbergs fond 1958 K	3 818
304	Helmer och Anne-Marie Sippels minnesfond 1987 K	14 000
280	Sigward W. Sippels fond 1981 K	14 000
279	Stig Sige Sippels minnesfond 1981 K	14 000
278	Waldemar och Hjärdis Maria Sippels minnesfond 1981 K	14 000
367	Matilda och Johan Viktor Siréns fond 2002 K	167 489
89	J.F. Skipparis fond 1934 K	56 666
78	Alida Skogs minne 1932 R	2 289
388	Synnöve och Karl-Gunnar Skogbergs fond 2007 R	10 000
101	Småskolefonden 1937 R	5 884
413	Svanhild och Jan-Erik Snells samt Inga Sahrbergs fond 2013 R	908 000
273	Kanslirådet Kaj Snellmans fond 1979 K	74 426
45	Bergsrådet Seth Sohlbergs fond 1918 K	576 622
248	Sollvalla barnträdgårdsfond 1973 R	5 786
196	Sottungsby-westersundom småskoleföreningsfond 1963 R	70 970
83	Evelina och Viktor Spjuts understödsfond 1934 K	4 249
6	S:t Petersburger Liedertafel-fonden 1895 K	2 523
237	Anna Stenbergs fond 1972 K	4 515

NR	NAMN, GRUNDAD, GRUPP	Euro
265	Anna-lisa Stenbergs fond 1977 K	6 042
143	Ellen Stenbäckers fond 1950 K	6 706
134	Josef och Emma Stenbäckers minnesfond 1947 K	1 660
271	Irene och Halvdan Stenholms fond 1979/1985 K	3 126 426
70	Karl Gustaf Strandbergs fond 1927 R	4 340
305	Agda Maria och Gigge Strandviks fond 1987 K	28 914
32	Adhemar Strengs fond 1911 K	2 855
404	Stroke och afasifonden 2009 R	51 610
179	Ester och Georg Ströms fond 1959 K	23 072
294	Karin Ströms fond 1985 K	18 590
151	Stina Maria Strömbergs minnesfond 1952 R	2 963
235	Harry Waldemar Strömmers fond 1971 K	174 281
357	Vivi Strömsténs minne 2001 K	25 389
421	Alf Ståhlbergs fond 2017 K	148 000
146	Edla och Reinhold Ståhlbergs fond 1951 R	5 438
98	Axel Stålströms fond 1937 K	7 071
51	Ständiga medlemmars fond 1920 K	57 529
336	Jarl Sundborgs minnesfond 1994 K	3 320
60	Anders Gustaf Sundbergs fond 1923 K	1 660
157	Anna Sundholms fond 1952 K	70 841
381	Erik Vilhelm och Else Maria Svarfvars fond 2005 R	194 411
80	Svensk hyllningsfond 1933 R	344 391
66	Svensk minnesfond 1926 R	1 276 532
91	Svenska bildningens vänners i Brahestad fond 1934 K	12 747
234	Svenska bildningens vänners i Sockenbacka fond 1971 R	182 968
216	Svenska brevinstitutets fond 1968 R	91 466
71	Svenska dagens skolgåva 1928 R	1 743
152	Svenska folkskolans i Lönnhammar fond 1952 K	1 660
283	Svenska folkskolans vänners 100-årsfond 1982 R	223 100
387	Svenska folkskolans vänners 125-årsjubileumsfond 2007 R	168 850
240	Svenska folkskolans vänners jubileumsfond 1972 R	1 310 019
92	Svenska folkskolans vänners studiefond 1938 R	164 528
131	Svenska förbundets fond 1947 R	2 789
250	Svenska föreningens i Östermyra fond 1973 L	939 182
391	Svenska kamratförbundet vid statsjärnvägarnas fond 2008 R	250 000
398	Svenska kamratförbundet vid statsjärnvägarnas rf:s hyllningsfond 2008 K	310
395	Svenska kamratförbundets vid statsjärnvägarnas studiefond 2008 K	762
397	Svenska kamratförbundets vilohemsfond 2008 K	1 644

NR	NAMN, GRUNDAD, GRUPP	Euro
188	Svenska skolfonden 1961 K	526 163
68	Svenska småskoleseminariets i Helsingfors bostadsfond 1926 R	97 623
327	Svenska studieandelskassans fond 1993 K	24 153
50	Svensk-Finlands musikfond 1920 K	1 660
119	Syfoeringens utbildningsfond 1943 K	84 950
41	Kanslirådet Carl Synnerbergs fond 1915 K	180 190
165	Syskonen Björkells fond 1955 R	49 602
20	Janne Söderströms skolfond 1907 R	18 928
284	Eva och Bjarne Takolanders fond 1982 K	72 103
133	Nina Tallbergs fond 1947 K	6 606
403	Inga Tallqvists fond 2008 K	222 099
214	Rosa Tammelanders minnesfond 1967 K	3 818
260	Josef Emil Teirs fond 1975 K	338 836
117	Rusthållaren Frans Tennbergs fond 1943 K	94 444
77	Mårten Thors stipendiefond 1932 R	20 731
210	Dipl.ing. Paul Thorwalls understödsfond 1966 S	3 038 466
34	Mathilda Thölgrens fond 1912 K	61 978
100	Johan Fredrik Timpers fond 1937 K	22 673
33	Karl Emil Tollanders fond 1912 K	90 575
218	Vera Torckells minnesfond 1968 K	26 590
38	Nikolaj August och Mathilda Maria Turdéns fond 1915 K	17 295
171	Sigrid Vaenerbergs fond 1956 K	8 598
396	Ina och Emil Wahlroos fond 2008 K	520
85	Ingrid Wasastjernas fond 1935 R	14 884
86	Selma Wasastjernas fond 1935 R	153 033
142	Elsa Wasastjernas fond 1949 K	9 461
150	Ellen och Hjalmar Waselius fond 1952 R	128 478
414	Hedvig Waselius fond 2014 K	1 349 884
76	Bröderna Oskar, Karl, Herman, Artur och Hjalmar Waselius fond 1931 K	7 824 433
25	Aug. och Matilda Weckströms fond 1909 K	108 121
172	Martin Wegelius och Richard Faltins fond 1957 R	6 518
412	Ernst Rafael Wesanders fond 2013 R	767 899
267	Leif Westerbergs minnesfond 1978 K	9 428
276	Christel och Hilding Westerholms fond 1980 K	4 183
328	William Magnus Wickbergs fond 1993 K	1 147 887
350	Einar och Rut Wickströms minnesfond 1999 K	25 228
88	Lilly Wickströms minnesfond 1934 K	4 714
408	Arkitekt Marita Wickströms fond 2009 K	421 666

NR	NAMN, GRUNDAD, GRUPP	Euro
204	Justitierådman Tor Wickströms fond 1964 K	3 187
96	Nanny Widerholms fond 1937 K	2 822
147	Gustaf Wiklunds minnesfond 1951 R	2 510
148	Ruth och Paul G. Wiklunds fond 1951 K	2 053
185	Viks småskolefond 1960 K	7 436
281	Birger Rudolf Wikströms fond 1982 K	78 310
163	Elin Wilhelmssons fond 1954 K	171 763
54	Jordbrukaren Janne Winkvists testamente 1921 K	2 822
107	Ane Winqvists fond 1939 K	2 822
108	Hanna Winqvists fond 1939-41 K	33 030
14	Västra Nylands musikfond 1904 K	3 618
29	Robert Ådahls fond 1910 K	3 618
42	Alexandra Åhmans fond 1916 K	7 801
174	Eric och Johanne Åkessons fond 1958 R	150 988
300	Viktor Öhbergs fond 1986 K	15 038
356	Pär Österbergs fond för Barösunds framtid 2000 L	210 633
333	Östsvensk samling i Grankulla 1994 K	1 973

